השבוע ה
מס׳ 11 (218) שנה ח׳
כ״א אדר תשל״ד, 15 במרס 1974
שבועון על החשוד

מאות פרי
מ.צ.
רחוב לוליגבלום
קומה ג׳ – לכבות את האור!

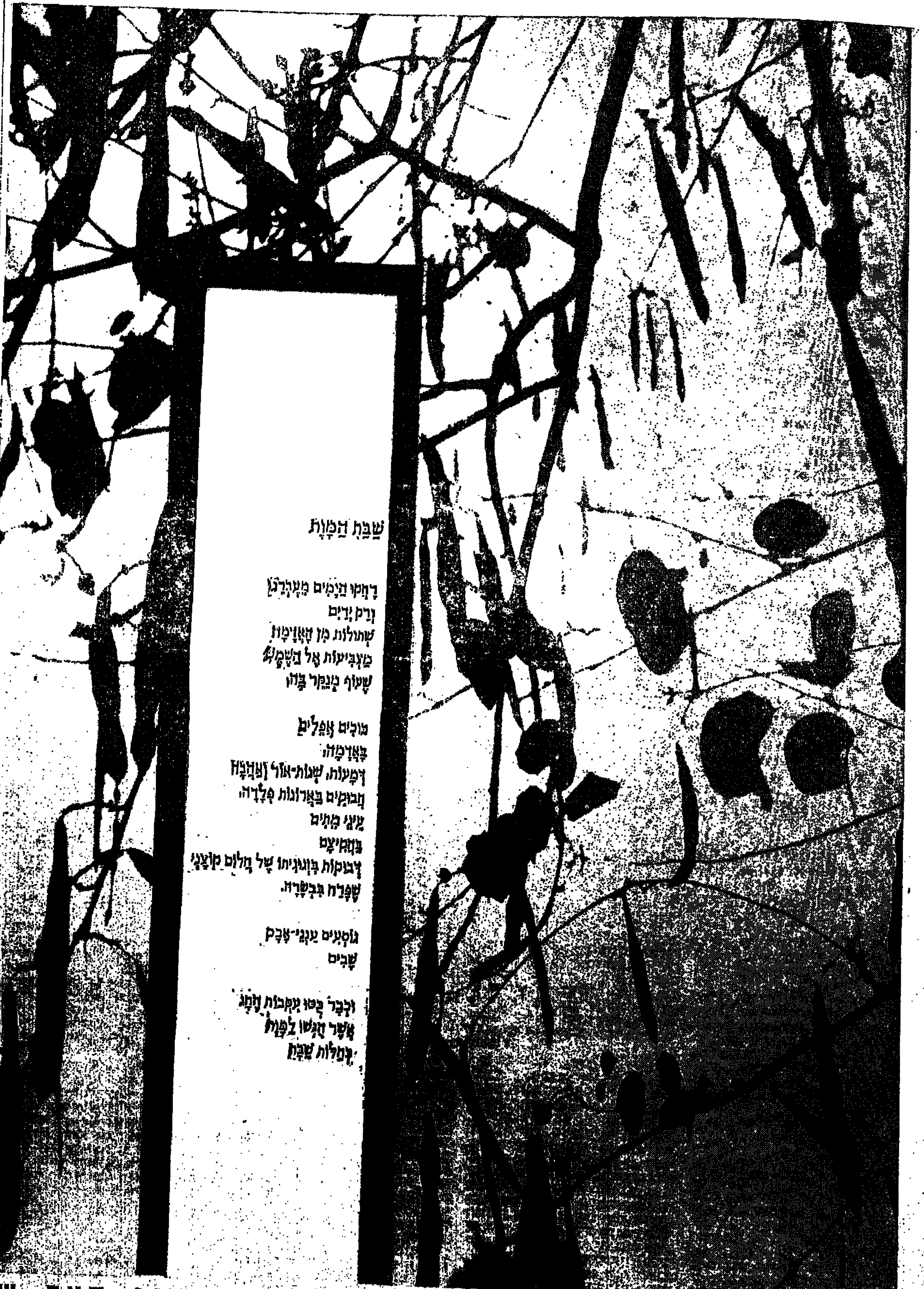

שבת המות

דחקו הימים מערבן
ורק ירים
שתולות מן האוניות
מצביעות אל השמש
שעוף מנקר בהו

מוכים אבלים
באדמה
דמעות, שנות-אור ואהבה
חבוקים בארונות פלדה
עיני מתים
בחמיצם
דבוקות בזגוגיתו של חלום קוצני
שפרח בבשרה.

נוסעים ענני-אבק
שבים

וכבר כסו עקבות החג
אשר הגשו לפות
תפלות שבת

שמות החללים והנעדרים יצאו השבוע מן החוג הצר של משפחותיהם וידידיהם אל הציבור כולו, עם חלוקת חוברת השמות

הותם

המערכת והמנהלה: בית „על המשמר", רח׳ בן-אביגדור 4, תל-אביב. המען למכתבים, תגובות והערות: שירות „שק נעול", תל-אביב. עורך ראשון: בצלאל לב ז"ל.

העורך: ישראל זמירן. עורך גראפי: טובה אוסובסקין. צלמת: ריבה סגלן. מזכירה: נורית לבנר. חברי המערכת: י. אופז, צ. בן-שלום, ס. גילת, ג. מנור, ר. מרוז, י. סובול, מ. סנוניות, י. קאנץ, ג. קונן, ת. רז, ח. שור.

תמונת השער: בוועידת ההסתדרות

השבוע — איך היה?

מלך, שר וד"ר

בחו"ל עושים מלך ירדני ושר שלנו. המלך מעלה הרהורים בדבר הסתפקות במועט, גדה אחת בלבד, ואילו אבן נשאר על כנו — שר-החוץ נשאר בפנים — למרות כמה רינונים עוינים וניחות-חתירה נגדו. ד"ר קיסי מתרוצץ ביניהם ומתנשק רק עם אחד מהם — נשקן חד-צדדי. מה יוולד מזה עדיין אין לדעת, אך ספק אם היילוד ישמח ליבם של המר ובן-מאיר.

מאלפת הפנתרים

מי־שלא ראה את גולדה מאלפת פנתרים לא ראה אילופים מימיו. אלופי הפעילות הצעקנית אמנם לא התפעלו מפועלה, אך סדרני „ה-פועל" לא טמנו ידם בצלחת. בקיצור, היה שמח. לא היתה זו ועידה על מי-מנוחות, ועם הסתלקות המזכ"ל הרועם לא הסתלקו הרעמים. אנו עדיין מצפים לברקים דווקא — שיאירו ויבריקו ויעקרו כמה עש-בים שוטים שפשטו בחצר בעלת הבית בן חמש הקומות.

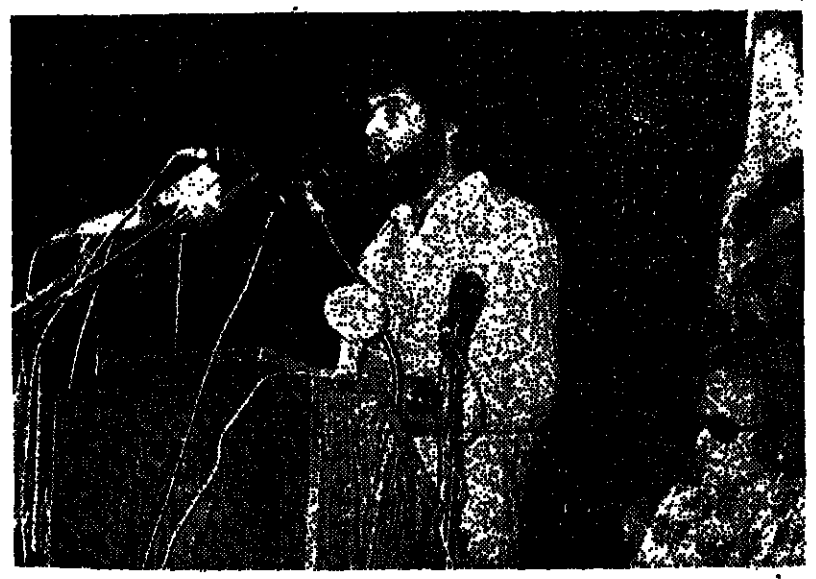

האורח מווינה

נוסע אחר בא אלינו מווינה, דרך קאהיר ודמשק. ברונו קרייסקי ראוי לכל הכבוד המגיע לו, בלי ספק. השאלה היא, כמה מגיע לו. בינתיים נהנה הקאנ-צלר הסוציאליסטי משני העולמות. מה שיש לנו לטעון נגד האוסטרים היהודי אינו שומע, ומה שיש לנו לומר ליהודי — נתקל באוזני האוסט-רי. מצב מסובך. ככל שהוא ידבר פחות גם יסתבך פחות. ואשר לנו — נסתפק בינתיים באחיו. ואם גם ברונו ירגיש עצמו פעם נדחף על-ידי דחף — פנימי או חיצוני — לבוא לכאן, ימצא בוודאי את הדרך, גם בלי מחנות שנאו.

הנבחרת הלאומית

מאולפת וממושמעת התייצבה הנבחרת הלאומית החדשה בפני קהל השופטים באיצטדיון הכנסת, כדי לזכות בנצחון חד-משמעי; אם כי דחוק-למדי, לאחר שלפחות שני שחקני-מפתח הבקיעו שער עצמי, ושחקן-מפתח שלישי נטש את המגרש ללא רשות. יש אומרים כי שערי הנצחון באו מנגיחות-נבדל ברורות, אך השופטים היו חלוקים ביניהם, ומן המחלוקת לא נשאר שריד. גם הושמעה טענה על בעיטות-עונשין שהוחמצו. אך העיקר, יש לנו נבחרת. מה הסיכויים שלה בחו"ל — מיפגשים קרובים יגידו.

השאלה — כמה יחיה הנטו

לאקואון מודרני

בין החבריה בסיני...

משה טלמון

קטעי זכרונות של כתב צבאי שנתלווה לאוגדת קלמן מגן במלחמת יום הכיפורים

„אני קלמן ואני מקווה שיהיה לך מעניין אצלנו. אשתדל לתדרך אותך כל כמה שעות ובמידה שיהיו קשיים אל תחשוש לפנות אליי".

כשהגענו למפקדת הכוח הציע קלמן בפשטות שאישן על הכורסה. סגנו שהופיע לפתע הרים קול צעקה על „החצופים" שחדרו ללשכת המפקד. קלמן הרגיעו: „גם הם צריכים מקום נוח לישון".

בשתיים וחצי אחר חצות הוא קורא לחבורת הפיקוד שלו ומתווה את התכנית לחידוש הקרב. הוא מדבר בשקט, בקיצור ובפשטות. מרבה לשאול על מוראל האנשים, על כמות שעות השינה ומצב התחזוקה והמזון. אחר יום מתיש של קרבות הוא מברר אם אמנם הירקות והפירות אכן הגיעו עד ללוחמי תקו הראשון. על נושא אחד הוא חוזר שוב ושוב: „אני רוצה שתעברו את היום ללא נפגעים. יותר לאט, יותר בזהירות. האנשים חשובים לנו. שיקח עוד שעה ואולי עוד יום, העיקר שלא יהיו נפגעים מיותרים."

אחרי תשעים שעות של לחימה רצופה, נשאר קלמן עירני, שקול, ענייני. התמונה עדיין רחוקה מלהלהיב; נסיון הפריצה אל מוצב „בודפשט" מסתיים בנסיגת הסיירת. אנשי מטהו מספרים כיצד פיקד בלב כבד על שרידי הלוחמים במעוזים ליד קנטרה כשהוא מודיע באלחוט: „לא לעזוב את המעוזים. אנחנו נגיע אליכם תוך 48 שעות".

ביום הרביעי לקרבות, קלמן יודע שהכרעה מהירה לא תושג. מוצב „החוף" ואנשי „המזח" עדיין אוחזים בשרידי קו-בר-לב. קלמן מתדרך בשלוש לפנות בוקר את אחרון המפקדים ונשכב על מיטת השדה שלו בתוך בונקר הפיקוד לחטוף תנומה של שעתיים. עם שחר הוא ראשון ליד המפות ומכשירי הקשר, כדי ללוות את נסיון הפריצה המחודש של הצנחנים אל מוצב החוף. כשמסתבר שהכל מתנהל לפי התכנית, הוא מכתף את הקלצ'ניקוב ויוצא לסייר בגיזרה. קשה לרדוף אחריו. יש לו צעדים גדולים והוא שועט קדימה בהליכה גמלונית, כשכתפיו הרחבות מוטות לפנים. הוא מתעקש להגיע עד לטנק הקידמי ביותר ולעמוד מקרוב על קשיי הקרב.

הוא שב למטהו להתעדכן. בדיווחיו אל הפיקוד העליון לא תשמע את המלה „אני" או „כוחותיי". תמיד זה „אנחנו" ו„שלנו". חבורת העיתונאים מאוכזבת מדיווחיו. חסר בניסוחיו ה„צבע" והדראמאטיות. כשהוא בא לתאר את הסרת המצור מעל מוצב „בודפשט", שהיה אחד הרגעים המרגשים בגיזרה, נשמעים הדברים מפיו כנעדרי כל מתח.

בערב אני מצטרף אליו בטיסה אל ישיבת פיקוד החזית. את שעת הטיסה הוא מנצל לתנומה. בדרך חזרה איבד הטייס את הכיוון בשל הערפל הכבד. קלמן, תוך שניות מעטות, מזהה את מיקומנו ומנווט בשקט את הטייס הצעיר אל היעד.

כעבור יומיים מתבשר קלמן על נפילת שכנו וידידו הקרוב אברהם (אלברט) מנדלר. גורל משותף מלווה את השניים. קלמן מיועד להחליף את אלברט כמפקד הכוחות המשוריינים בסיני והוא נקרא, בעיצומם של הקרבות, לתפוס את מקומו כמפקד האוגדה. כאן, בשדה, הוא מקבל את דרגות האלוף שלו ש„הושאלו" לו ע"י עזר ויצמן. וכאילו להצדיק את המינוי, פורצים שריוניו של קלמן ב-18 בחודש אל מעבר לגדה המערבית.

בוויכוחים האינסופיים למי התחילה — לאריק או לברן — כשברקע גורלן של „החווה הסינית" ו„מוצב המיסורי", כמעט ונשכחה אוגדתו של קלמן, „את העבודה היפה והשקטה עושה כאן דווקא קלמן. וכל זאת בלי צעקות, בלי ויכוחים ובלי עיתונאים", אמר לי קצין בכיר בפיקוד הדרום. בקרון הפיקוד של אריק תמיד מצויה עדה של עיתונאים שצילומיהם מקשטים את עיתוני המלחמה, ואילו מקומו של קלמן הענווה הוצנע. אוגדתו מחוות את חוד החנית בהעמקת החדירה מערבה מתעלת-סואץ. ביומיים האחרונים, כשהפסקת האש תלויה באוויר, מסייעים כוחותיו לאוגדת ברן בכיבוש נמל עדבייה ואיזור ג'אבל עתקה.

שבוע לפני מותו עלה קלמן לאחד מבתי ההבראה כדי לבקר פצועים פגועי ראש מאוגדתו. הוא מבלה שעות ארוכות עם החיילים. קושר שיחות, משיב על שאלות ומנסה להסביר את הדברים בפשטות וללא כחל ושרק. לא אחת שמענו אותו אומר לחייל פצוע: „אתה צודק" או „אני מצטער, אבל גם לי אין תשובה לשאלה זו".

הרמטכ"ל ושר הבטחון ידעו להעריך את כישוריו. במלחמת ששת הימים עוד היה בדרגת סא"ל. הם מציעים לו תפקיד בכיר ביותר בשריון, אך הוא דוחה את ההצעה בפשטות: „כרגע אני מעדיף להישאר פה, בין החבר'ה בסיני".

מאת בנקי אדר

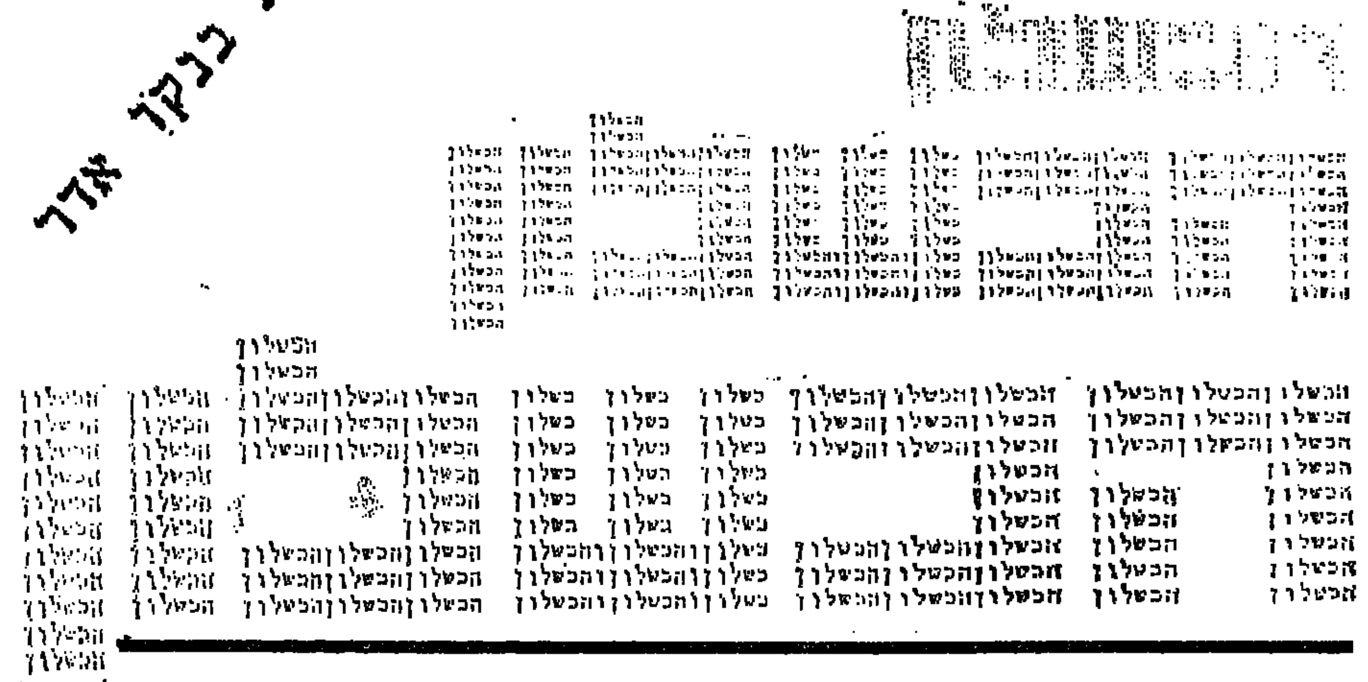

עתה, כשיש לנו ממשלה, כשהלבטים והמאבקים שקדמו להקמתה הם כבר מאחורינו, לאחר שהסתיימו התימרונים הגלויים והסמויים, לאחר שכולם התגברו על חוסר-האמון והאווירה „הבלתי-חברית" במפלגה — אפשר לסכם את הלקחים שנושאים עימהם המאורעות האחרונים.

סיכום הלקחים יהיה בו מן המועיל, שהרי שום אדם בר-דעת אינו משלה את עצמו כי המאבק הסתיים, והמשבר בתנועת-העבודה חוסל. הטיח החדש שבו טוייחו הניגודים הפנימיים לא יהיה בכוחו להחזיק זמן רב את הקיר הסדוק. הסתיימה עוד מערכה אחת בהתמודדות המתחוללת בארץ ובמפלגת-העבודה, ואין ספק כי אחריה תבואנה מערכות נוספות.

התוצאה הבולטת ביותר מן ההתפתחויות שהביאו להקמת הממשלה, היא כשלונו של שר-הבטחון משה דיין. על-ידי „החלטתו הסופית" שלא להשתתף בממשלה במתכונת-הקודמת או בממשלת-מיעוט, רצה לכפות על המערך ועל גולדה מאיר להקים ממשלת-ליכוד-לאומי או ללכת לבחירות חדשות. והנה, ברגע האחרון ממש, קפץ משה דיין על עגלת הממשלה שכבר החלה נוסעת, בלי שהשיג גם אחת מן המטרות שלמען השגתן התפטר.

לכאורה, לא היה הגיון רב בתפנית החדה של שר-הבטחון. ההתפטרות שיתקה את תנועת-המחאה נגדו, העניקה לו את היתרון לא להיות שר-הבטחון בעת פרסום מסקנות ועדת-אגרנט, גרמה להתלכדות תומכיו סביבו, נתנה בידו את האפשרות להפיל את ממשלת-המיעוט בכל עת ע"י הימנעות תומכיו ברפ"י מהצבעה, והציגה את גולדה מאיר כאשה „מיעתית", שרק בשל עיקשותה לא הוקמה ממשלת-ליכוד-לאומי ש„העם מייחל לה". והנה, החליט משה דיין, בשעת נסיעתו מישיבת-המרכז בתל-אביב אל ישיבת הממשלה בירושלים (לדבריו — תוך נסיעה זו עשה „חשבון-נפש") לוותר על כל היתרונות שהעניקה לו ההתפטרות, ולהצטרף גם לממשלת-מיעוט בראשות גולדה, כשהוא משאיר את תומכיו במפד"ל, ברפ"י ובגח"ל נבוכים וכועסים. ונשאלת השאלה: מדוע? מה כפה עליו לבצע את התפנית החדה ברגע האחרון? האיום של מלחמה עם סוריה? הפחד שמא תקופת כהונה ממושכת של יצחק רבין כשר-בטחון תחסום בפניו את הדרך חזרה לחיים הפוליטיים? הפחד מפני ועדת-אגרנט? תמיכה בלתי-מספקת במפלגת-העבודה וברפ"י?

אני נוטה להניח כי כל אחת מן הסיבות הללו פעלה את פעולתה בעת שהתגבשה החלטתו הסופית של שר-הבטחון.

[illegible]

משה דיין ותומכיו לא רצו בממשלה במתכונת הקודמת, או בממשלת-מיעוט, משום שסברו כי בתוכה יהיו יריביהם שולטים. ליוסף אלמוגי (שחזר והתגלה במשבר הנוכחי כאיש רפ"י) אמר שר-הבטחון: „... אתה יוצא מן הממשלה, ומה יישאר בה? היא תהיה, בעצם, קומבינציה של ה„גוש" והפלמ"ח. יהיה סגן רשמי לראש-הממשלה — אלון, וסגן לא-רשמי — והוא גלילי. וספיר עם עמדותיו המדיניות יכניס לממשלה כוחות חדשים, כוחות המחר, כמו רבינוביץ'..." הרכב שרי „העבודה", בתוספת שרי מפ"ם והל"ע, והעובדה כי שניים מתוך שלושה שרי המפד"ל קרובים בעמדותיהם המדיניות לספיר יותר מאשר למשה דיין, אכן הצדיקו את חששותיו של שר-הבטחון. ועל-כן, בתרגילים משולבים עם צעירי-המפד"ל, הוא ניסה לסכל את הנסיון להקים ממשלה במתכונת הקודמת ולכפות על גולדה ממשלת-ליכוד-לאומי.

גולדה מאיר, פנחס ספיר ורוב מפלגת-העבודה לא נכנעו לאולטימטום, והחליטו להקים ממשלה, עם או בלי המפד"ל, בלי דיין, ועם או בלי רפ"י. מבחינתם של ספיר וגולדה היתה ממשלה בלי דיין ועם רפ"י פתרון אידיאלי, כי היתה מבודדת את דיין אפילו בתוך חטיבתו, ומחסלת למעשה את רפ"י ככוח פוליטי. התברר שהתפתחות כזו היא בלתי-אפשרית. פרס, יעקובי ושאר חברי רפ"י גילו לויאליות כלפי מנהיגם, גם אם לא הסכימו עימו בכל, ואז הוחלט על הקמת ממשלה בלי דיין ובלי רפ"י, כפתרון זמני המוליך בהכרח לבחירות חדשות, אליהן תלך מפלגת-העבודה עם ממשלה חדשה, כאשר דיין וחבריו נמצאים בחוץ, ושוב אינם מהווים גורם במיקוח הפנימי בתוך המפלגה.

כדי למנוע התפתחות זו, הציעו אנשי רפ"י כמה הצעות. הוצע שאלמוגי יהיה סגן ראש-הממשלה. פרס הציע למנות את משה דיין כסגן ראש-הממשלה וכשר לענייני השטחים והמו"מ עם ארצות-הברית. פרס היה סבור שאם הצעה כזו תוצע לדיין רשמית הוא ייאות לקבלה — אך ההצעה לא הוצעה. אנשי רפ"י ביקשו כי משרד-הבטחון יופקד בידי פרס או אלמוגי, כדי שיישמר כפקדון שדיין יוכל לשוב ולקבלו בכל עת, אולם גולדה החליטה למנות את יצחק רבין. עוד יותר חמורה מבחינתו של דיין היתה העובדה, כי לאחר התפטרותה של ראש-הממשלה, התלכד סביבה רוב מרכז-המפלגה, השתחרר מפחד האיום שלו, והחליט ברוב גדול (מול מיעוט קטן של רפ"י) לתמוך בהקמת ממשלת-מיעוט, כשברור לכולם שזאת תהיה ממשלה בלי דיין ובלי רפ"י. הלך-הרוח במרכז „העבודה" בא לביטוי גם בעובדה כי הצעה שהובאה לאחרון ידלין מן האולם וקראה למשה דיין ושמעון פרס אישית להצטרף לממשלה לא הועמדה כלל להצבעה, ובמקומה נתקבלה קריאה „לכל המינויים להשתתף בממשלה הבאה להיענות לבקשתה של גולדה מאיר ולהצטרף אליה". משה דיין, פרס או רפ"י לא הוזכרו כלל!!

כשנסע שר-הבטחון מתל-אביב לירושלים לא יכול היה שלא לעשות את חשבון-הנפש: הוא, הוכח בתוך „העבודה" שהעדיפה פילוג עם רפ"י מאשר פילוג עם מפ"ם, ממשלת מיעוט תקום (ספיר הודיע דבר זה לבורג עוד לפני תום ישיבת-המרכז) ורבין יהיה שר-הבטחון, לא ברור אם המפד"ל לא תצטרף לממשלה בסופו-של-דבר, המסקנות הצפויות של ועדת-אגרנט תלויות מעל ראשו כחרב מתהפכת, ואפילו תמיכת כל חברי רפ"י אינה מובטחת לו. לא נותרה לו ברירה אלא להניף דגל לבן ולשמור על עמדת-הכוח שבידו בתנאים אותם הכתיבה גולדה.

האיום של רבין

התנאי לפרישה מוצלחת בעיני דיין היה, כי משרד-הבטחון יישאר כפקדון השמור עבורו, עד שיחליט כי השעה כשרה לקבלו חזרה. אולם, משסירבה גולדה מאיר להשאיר את התיק לא-מאוייש, ואף סירבה למסור את תיק-הבטחון לאחד מתומכיו של דיין והודיעה כי אם יעמוד בסירובו יימסר התיק ליצחק רבין — נעשה המצב חמור מבחינתו של משה דיין.

התברר כי רבין מקובל בקרב הצבא, מקובל במפלגה, בציבור, ואפילו בקרב האופוזיציה. הופעתו במרכז „העבודה" זכתה למחיאות-כפיים שלא נשמעו כמותן מזה שנים במוסדות מפלגת-השלטון, ולכולם היתה הרגשה כי נולד מנהיג חדש. גם אריק שרון הביע בגלוי את תמיכתו במינויו של רבין, ונשקפה סכנה כי דיין יאבד גם את תמיכת „הליכוד". למשה דיין היה ברור שאם יצחק רבין יהיה במשך חדשים ארוכים שר-בטחון מצליח, שוב אי-אפשר יהיה לסלקו. הוא היה זוכה ביוקרה של מבצע השינויים ההכרחיים בצה"ל ובמשרד-הבטחון, והופעתו המבריקה וכושר-המנהיגות היו מעמידות אותו כשר-בטחון במרכז הבמה הציבורית ודוחקות את משה דיין לקרן-זווית. אילו פרצו קרבות עם סוריה, כשרבין מנצח על המערכה עם צבא ערוך כהלכה, היה מצבו של דיין מחמיר פי כמה. מי יכול היה לדרוש אחרי מערכה כזו את החלפתו של שר-בטחון מנצח בשר-בטחון שנכשל?!

כך מתחבר האיום שנשקף למשה דיין מצד יצחק רבין, עם האיום שנשקף למדינת-ישראל מצד שכנתה בצפון. לדיין ודאי נודעה האינפורמציה על הנעשה בצפון לא בבואו לישיבת-הממשלה. הוא ידע אותה בצהריים, ואף-על-פי-כן לא חזר בו מן ההתפטרות בעת נאומו במרכז. אילו פרצו קרבות באותו ערב, לא היתה ישראל נשארת יתומה, שהרי ממשלת-המעבר היתה קיימת, ושר-הבטחון עדיין מילא את תפקידו. הטענה, כאילו בשל האיום הסורי התברר לו לפתע שהקמת ממשלה קודמת לכל, אינה רצינית, שהרי מצב המתיחות עם סוריה נמשך בכל עשרת השבועות הארוכים של המו"מ הקואליציוני, והדבר לא הפריע לשר-הבטחון לטרפד הקמת ממשלה ולהיאבק להשגת תכליותיו הפוליטיות. אולם, הידיעות על מצב מתוח בצפון, יחד עם הידיעה שיצחק רבין הוא שיתמודד עם הבעיות הללו בקרוב, היו יותר ממה שדיין יכול לשאת. אני מניח כי דיין היה מוכן להישאר מחוץ לממשלה כמעט בכל תנאי, פרט למינוי רבין כשר-בטחון, ופי דווקא הפחד שהבטחון ימצא בימי מתיחות אלה בידיים טובות הדיין אותו לממשלה, שאי בכך היתה טמונה הסכנה המשותפת לעתידו הפוליטי; במגישה עם צמרת רפ"י אמר שר-הבטחון כי היתה לו תחושה שאם תפרוץ מלחמה כשהוא איננו שר-בטחון, תרבוץ עליו אשמה כבדה. (ידיעות-אחרונות, 8.3.74) והחכימא. כשנסע שר-הבטחון מתל-אביב לירושלים ובאוזניו עוד מהדהדות מחיאות-הכפיים הסוערות להן זכה רבין, הוא הבין כי עתידו הפוליטי נתון בסכנה גדולה. הצטרפות לממשלה סיכנה את תדמיתו הציבורית — אי הצטרפות סיכנה את עתידו הפוליטי. בעומדו בפני הצורך לבחור בין תדמית לקריירה, בחר דיין בקריירה.

[illegible]

המשברים והמאבקים שליוו את הרכבת-הממשלה שוב הבליטו את העובדה כי מאז ה„פוטש" של שנת 1967, כאשר מונה משה דיין לשר-הבטחון ורפ"י חזרה אל מפלגת-העבודה, אין הכוחות הנאבקים במדינה ערוכים בדיוק לפי המסגרות המפלגתיות. משה דיין וחלק מחבריו ברפ"י מהווים שלוחה של „הליכוד" בתוך תנועת-העבודה. צעירי המפד"ל, אנשי „הליכוד" ומשה דיין פעלו כל העת בתיאום-הדדי. פעולתם של צעירי המפד"ל סייעה לדיין באשר הובילה את המו"מ להקמת ממשלה במתכונת הקודמת למבוי-סתום, וכך איפשרה לו להעלות את התביעה להקמת ממשלת-ליכוד-לאומי. תמיכתו זו סייעה לצעירי המפד"ל להחריף את מאבקם נגד הצטרפות המפד"ל לממשלה, וח"כ רפאל הבטיח לצעירים כי „בלי רפ"י אין שותפות בממשלה". בתיאום המהלכים בין רפ"י ובין המפד"ל שימשו אנשי „הליכוד" כחוורים (הארץ, 8.3.74), בין מנחם בגין ובין משה דיין התקיימו שיחות-טלפון רצופות. מרדכי בן-פורת, אלקנה גלי וגדעון בן-ישראל החזיקו „טלפון פתוח" לאחדים מראשי „הליכוד", כדי לנסות וליצור חזית שאולי תפעל להקמת ממשלת-ליכוד-לאומי. (ידיעות-אחרונות, 8.3.74). טקטיקה משולבת זו לא הניבה הפעם פירות, אך שותפות-האינטרסים לא בוטלה, והיא תבוא לידי ביטוי במשברים שבלי-ספק עוד צפויים לנו.

בתוך-כך מתברר, כי המאבק על התחדשות ועתיד שלטונה של תנועת-העבודה יוכרע בתוך המערך, וכי אין סיכוי להתחדשות בלא הסתלקותו של שר-הבטחון, בלא השתחררות מ„תרגילי הישיבה על הגדר" ואיומי הפילוג של רפ"י.

אפשר להקשות כאן ולשאול: אם זה המצב, ואם הוא ברור גם לגולדה מאיר, מדוע קיבלה את „המתנה הכי יפה" ואימצה בזרועות פתוחות את משה דיין החוזר-בתשובה?

אילו דחתה גולדה את משה דיין, היתה נוטלת על עצמה את האחריות לפילוג ואף של תנועת-העבודה. דחיה כזו של דיין החוזר אל הממשלה ללא תנאים, לא רק שהיתה מעמתת חלקים במפלגה, אלא היתה מלכדת את כל סיעת רפ"י סביב שר-הבטחון, והיתה מביאה אותה להצבעה נגד הממשלה בכנסת. הצעירים במפד"ל קרוב לוודאי שהיו מחריפים את מאבקם ומפלגתם היתה מצביעה נגד הממשלה. אילו נפלה ממשלת המיעוט שגולדה עמדה להציג, היתה נשארת על כנה ממשלת המעבר שבה דיין הוא שר-הבטחון — והסדר שינויים. קרוב לוודאי שהיתה מתגברת התביעה לכינון ממשלת-ליכוד לאומי, ולא מן הנמנע כי הנשיא היה מטיל את תפקיד הרכבת הממשלה, לאחר הסתלקותה של גולדה, על אישיות אחרת ב„עבודה", אלמוגי, למשל. על-פני אפשרויות אלה, עדיפה היתה ממשלה שבה מובטח הרוב „היוני", גם אם דיין ממשיך לחלוש על משרד-הבטחון, ונמצא בעמדה המעניקה לו כוח ומשקל.

*

התוצאות של משבר הרכבת הקואליציה אינן חד-משמעיות. מצד אחד, התגלתה העובדה כי תנועת-העבודה נתונה במשבר שהינו עמוק. המו"מ הקואליציוני המייגע וההתבזות שליוותה אותו, החלישו עוד יותר את מעמדו של המערך, וגרמו נזק נוסף לתדמיתו הפגועה. מעמדה של גולדה גם הוא נפגע באשר הוצגה בעיני העם כגורם המונע הקמתה של ממשלת-ליכוד-לאומי. מצד שני הסתבר כי בפעם הראשונה השתחררו מנהיגי מפלגת-העבודה מפחד העימות הישיר עם משה דיין, והשלימו עם ההכרח בעימות זה, במוקדם או במאוחר. יצחק רבין התגלה כמנהיג הדור ומעל לכל התברר, שאף-כי משה דיין סבור שהוא קרוב יותר לבגין מאשר למאיר יערי, סבור הרוב המכריע במפלגת-העבודה שהוא קרוב יותר למאיר יערי מאשר לבגין.

דתיים בין שמאל לימין

מאת ב. אהוביה

לאחר ההכרעה שנפלה במוסדות המפד"ל בעד ההצטרפות לממשלה אמר אחד ממנהי־גיה: „המפלגה שלנו גרסה תמיד — וגורסת גם עכשיו — להעדיף מאבק קונסטרוקטיבי מבפנים על אופוזיציה מבחוץ, וזאת למען ערכי היהדות. דרך זו הוכיחה את עצמה". אישיות בולטת בקיבוץ הדתי, מסוללי דרכה של סיעת „למפנה", התבטאה בלשון חדה יותר: „בהחלטה שנתקבלה ניצחה המסורת המקובלת על המפד"ל, מסורת השותפות עם תנועת העבודה בארץ־ישראל. הנסיונות להע־ביר ולטלטל את ספינתנו משמאל לימין — נכשלו, תודה לאל".

ציונים ולא־ציונים בסירה אחת

התנועה הדתית־הלאומית לא ידעה ויכוחים כה חריפים וכה סוערים כמו אלה שהתנהלו במוסדותיה בעניין הצטרפות לממשלה בראשותה של גולדה מאיר. תיגרות הידיים שפרצו בשלבים מסויימים הוכיחו, שההתלהבות היתירה והקנאות הלוהטת לא היו דווקא מתוך דביקות אידיאולוגית טהורה ולא לשם שמיים. מאמר שני בסידרה

במרוצת 60 ימי ההתרוצצויות וההתמקחויות סביב הקמת הממשלה החדשה נשתכחו, ואולי גם השכיחו, כמה עובדות בסיסיות, שכל אחת מהן וכולן יחד מלמדות על הכוונות הגלויות והנסתרות של ראשי הקבוצות השונות במפד"ל. „צעירי המפד"ל" הכריזו בראשית המו"מ הקואליציוני, שהם דורשים תיקון „חוק השבות" („מיהו יהודי"), אי־ויתור על יהודה ושומרון והקמת ממשלת־חירום, מקיר אל קיר (להוציא רק"ח). הם הוסיפו, כי אם תוקם ממשלת־חירום — לא יעמדו עתה על תיקון החוק „מיהו יהודי". מלכתחילה לא תפסה שאלת „מיהו יהודי" מקום ראשון בסולם־העדי־פויות. התביעה המרכזית היתה — הקמת ממשלת־חירום, שפירושה האמיתי הוא: צירוף ה„ליכוד" לממשלה. בסופם של הדיונים הפכו את הקערה על פיה: עניין „מיהו יהודי" הפך להיות ראשון במעלה, וזאת — בהסתמך על דעת רבנים וראשי ישיבות, ובעיקר הרבנים הראשיים והרבנות הראשית.

לפני שנה, כאשר פרצה מחלוקת בין שני הרבנים הראשיים, התייצבו רוב מנהיגי המפד"ל, ובתוכם „צעירי המפד"ל", לימינו של הרב שלמה גורן. הם, כרב גורן, לא קיבלו את גישתו של הראשון־לציון, הרב עובדיה יוסף, אל מועצת הרבנות הראשית ו„גדולי התורה". הראשון לציון לא הכיר את הבחנתו בין שני המושגים האלה. הוא נטה יותר לחיוב עם ראשי־ישיבות והכיר בהם כ„גדולי התורה" יותר מאשר במועצת הרבנות הראשית. תומכי הרב גורן — ובכללם „צעירי המפד"ל" — הגיבו על כך ב־חריפות רבה ואמרו: „עולם הישיבות — אין לו שום זכות להתערב בענייני הלכה. מעולם לא התערבו ראשי ישיבות בהלכה. אסור להם להתערב. ראשי ישיבות לומדים תורה, לא הלכה למעשה. ראשי־ישיבות שלא נבחרו על־ידי הציבור ואינם מודרכים [illegible]

עוד יותר מכך שללו בחריפות רבה את הסתמכותו של הראשון־לציון, הרב עובדיה יוסף, על הרב משה פיינשטיין, מראשי „מועצת גדולי התורה" של „אגודת ישראל" ב־ארצות־הברית, בעניינים שונים. כאשר הרב עובדיה יוסף נשען על הרב משה פיינשטיין בעניין פסק־הדין שהוציא הרב גורן לגבי האח והאחות („פרשת הממזרים") — הגדירו חברים ממועצת הרבנות הראשית ופעילים שונים במפלגה הדתית־הלאומית, ובכללם „צעירי המפד"ל", את התערבותו של הרב פיינשטיין כ„שערוריה הגדולה ביותר". הם אף האשימו את הרב פיינשטיין בכך, ש„פירסם את דעתו נגד פסק־הדין של הרב גורן משום שמישהו אמר לו כך".

עכשיו, — כשרת התערבותו של הרב פיינשטיין בעניינים ישראליים מובהקים, עכשיו מאמצים דעות של הראשון־לציון ומחזקים ידי „מועצת גדולי התורה" של „אגודת ישראל" וראשיה ומוכנים לקבל את עול „מלכות התורה" שלהם בעניין „מיהו יהודי", ובלבד שיבוא הקץ לשותפות המסורתית בין המפד"ל לבין תנועת־העבודה המיוצגת על־ידי „המערך".

נאמנות סלקטיבית

בשיחה לא־רשמית שהתנהלה בין שניים מפעילי „למפנה" ושניים מן הפעילים של „צעירי המפד"ל" הציגו הראשונים, בין השאר, את השאלה הבאה: „האם מוכנים יהיו צעירי המפד"ל לקבל את דעת מועצת גדולי התורה בעניין שלמות הארץ?" התשובה היתה מגומ־גמת. הם הוסיפו ושאלו: „האם תהיו מוכנים לקבל את עמדתו של הראשון־לציון, הרב עובדיה יוסף, גם בעניין יהודה ושומרון?" אחד „הצעירים" אמר: „אינני יודע מה דעתו של הרב עובדיה יוסף בנושא זה. העניין מחייב שיקול". איש „למפנה" שלף מכיסו קטע מעיתון והגישו לעיונם של שני „הצעירים". אותו קטע כלל דברים שאמר הרב עובדיה יוסף בעניין השטחים — וזו לשונם: „אם נסוגים משטחים כלשהם למען שלום־ישראל ושלום־יהודים — מותר לסגת. כי שקט ושלום מצילים נפשות — ונפש אחת מישראל שקולה כנגד שטחים גדולים ורבים. אבל זה לא אמור לגבי ירושלים. איך אפשר לוותר על ירושלים עיר הקודש?" ה„צעירים" קראו — ונבוכו. אמר איש „למפנה": „הנאמנות שלכם לרבנים הראשיים היא מאוד סלקטיבית. אתם מוכנים לקבל את דינם רק כאשר הם מסכימים איתכם"...

האמת ניתנת להיאמר, כי „צעירי המפד"ל" מוכ־נים להסתייע, בשעת הצורך — ולפחות, בשעת הדחק — בראשון־לציון, הרב עובדיה יוסף. אולם לא בו הם רואים את מורה־הדרך הראשי שלהם. מוריהם הם שניים אלה: הרב הראשי שלמה גורן והרב הישיש צבי יהודה הכהן קוק. במקרה, או שלא במקרה, שניהם קנאים ל„שלימות הארץ". ימים אחדים לפני שמועצת הרבנות הראשית החליטה לאסור על המפד"ל להצטרף לממשלה בגלל עניין „מיהו יהודי", יצא הרב גורן בהכרזה חריפה נגד כל ויתור ביהודה ובשומרון, הכרזה שתאמה את האינטרסים של „צעירי המפד"ל". אולי לא נתכוון לכך, בכל אופן, סמיכות המועדים והעניינים — ממש מאלפת.

עמדותיו של הרב צבי יהודה הכהן קוק [illegible] של הרב אברהם יצחק הכהן קוק ז"ל [illegible]

הראשית וראש רבני ארץ־ישראל. הן לכאורה תמוהות. העמדה הקנאית שמצאה את ביטויה במכתב ששיגר אל ראשי המפד"ל, שבו הודיע על ניתוק כל קשר עם מפלגה זו בשל החלטתה להצטרף לממשלה, נראית כבלתי הולמת את דרכו של הרב קוק ז"ל. אך כך — רק במבט ראשון. עיון במשנתו של הרב קוק ז"ל מוכיח, שהבן נאמן לתורתו של האב.

במשך שנים מציירים את דמותו של הרב אברהם יצחק הכהן קוק כמי שהיה בעל גישה ליבראלית ביותר בענייני דת. יש המפיצים דעה והרגשה, שאילו חי הרב קוק בדורנו — כל המציאות היתה שונה. הקשיים המרובים שאנו נתקלים בהם בתחום הדת — היו בטלים ונעלמים. הרב קוק היה מוצא דרכים לסילוק מוקשים ומכשולים. ואולי אף היה מתקן תקנות ומחדש חידושים בהלכה. מי שמעיין במשנתו של הרב קוק אינו מוצא סימוכין לתדמית כזאת. היה זה הרב אברהם יצחק הכהן קוק שחתר לקראת משטר של תיאוקראטיה בארץ־ישראל. לפני ייסוד הרבנות הראשית פירסם מאמר, בו כתב בין השאר: „...והשפעה של דבר ה' מוכרחה להיות מתפשטת על כל החיים, בלי לתת מקום לציבור לחשוב, כי הרב־נות היא רק חלקו של איזה סוג מיוחד, נחלתה של איזו מפל־גה מיוחדת"... הוא גם יצא בחריפות כלפי אלה המכוונים את חיציהם נגד „דברים שנתווספו על דברי תורה — מנהגים, תקנות וסייגים". ואף זאת ממשנתו: „הננו יכולים לקבל את האושר רק בשלימותנו: בשלימותה של נשמתנו המקו־רית, שאינה ניתנת בשום אופן להחלק לנתחים כמו ,לאומיות' ו,דתיות'. נעלה מכל החלקים הוא העוז האלוהי הגדול של ישראל סבא, העתיק, הנצחי, החזק כחלמיש צור. צרות־הלב של אלה הרוצים לפורר לחלקים את שלימותו של כוח־חיינו המזהיר ולנתק ממנו חלק הנה וחלק הנה — בגידה היא לא רק ליחידים, כי אם לכל האנושיות".

[illegible]

הנה כי כן, הרב קוק ז"ל לא היה פשרן, לא היה ותרן ולא היה מוכן לעשות תיקונים בענייני דת. לא רק ההלכה, אלא גם מנהגים ותקנות היו בעיניו בבחינת „ייהרג ובל יעבור". בוועידת־היסוד של הרבנות הראשית קבע בלשון חד־משמעית: „אנחנו לא ניתן בשום אופן להכניס דינים חדשים לתוך השולחן־הערוך שלנו". זמן קצר לאחר־מכן הביע בגלוי את דעתו „נגד כל רוח מחבל ומהרס, נגד כל מי שרוצה לנגוע בדין ומשפט תורתנו הקדושה ובמנהגי ישראל הקדומים, אפילו כמלוא נימה". דברים אלה מצאו גם ביטוי מוחשי במציאות של הימים ההם. עתה נראית השתתפות נשים בבחירות כתופעה טבעית גם בעיני „אגודת ישראל". אבל בעת שנתקיימו הבחירות ל„אסיפת הנבחרים" הראשונה, לפני 54 שנים, הגיע הרב קוק ז"ל למסקנה, ש„הכרח גדול לאסוף אסיפה גדולה של רבני ארץ־ישראל — משום שאין רשות למדינאים לעשות איזה דבר כללי, בשם הציבור הארצישראלי ביחוד, בלא התחשבות עם דעתם של כל האוטוריטטים של הדת בארץ־ישראל, ברובם הגדול". האסיפה נתקיימה והיא החליטה, „שהסעיף של השתתפות הנשים בבחירות הוא נגד דת משה ויהודית ונגד רוח האומה בכלל, ועל כן מוכרח שיתבטל הסעיף בדבר השתתפות הנשים בבחירות".

אולם, חרף השקפתו הבסיסית הזאת — ראה הרב קוק ז"ל עיקר גדול בהשפעה מבפנים. הוא שלל תכלית השלילה פרישה והתבדלות מכלל הציבור. דרך ההסתגרות נפסל על־ידו בכל מכל. הוא קבל על הפירוד, אותו הגדיר כ„התפוררות", שפגע בעם וגרם גם לירידת כבוד הרבנות. לפני ועידת היסוד של הרבנות הראשית כתב בין השאר: „הרבנים נעשו גם הם מסוגרים בתוך מסגרת צרה של סיעה פלונית או מפלגה אלמונית ומכונסים בתוך הקטנות המפלגתית עם כל חסרונותיה ומגרעותיה". מסקנתו: „הרבנים צריכים לעמוד על מרום־הפיסגה של תחיית האומה ולהיות עמלים עם הציבור בכל פינות החיים של הבניין והיצירה הלאומית".

מתוך כך השלים הרב קוק ז"ל במרוצת הזמן עם הש־תתפות נשים בבחירות ל„אסיפת הנבחרים" ולקהילות היהו־דיות בארץ־ישראל המנדאטורית ועם תופעות אחרות, ולא עוד אלא גם יגע ומצא צדדים לקולא בשטחים שונים ובעניינים רבים כדי לקרב בין רחוקים ולגלות שהמשותף רב מן המפריד.

במלחמתו על שמירת ההלכה, לפי ראותו וכפי רוחו, הולך הרב צבי יהודה הכהן קוק בדרכי אביו־מורו. אך בפרישתו מהציבור, או מרוב הציבור, אין הוא נוקט בדיוק בקו הרב קוק ז"ל. יתירה מזו: לא סוד הוא, כי הרב קוק ז"ל נטה מפעם לפעם חסד לימין ביישוב היהודי בארץ־ישראל. אבל בכל עת שעשה דבר שנראה היה כנוטה לצד ימין — השתדל לעשות גם דבר שייראה כנוטה לצד שמאל. האיזון בין ימין ושמאל נשמר על־ידו פחות או יותר. בנו, הרב צבי יהודה הכהן קוק, לא גילה פעילות ציבורית־פוליטית מרובה במשך רוב שנות חייו. לעתים רחוקות בלבד השמיע קולו בנושאים מסויימים, וגם במקרים כאלה לא העמיד עצמו בראש. מעורבותו בחיים הפוליטיים באה בדחיפות רבה יותר דווקא בזיקנתו. בתוך המפד"ל והציבור הדתי מחולקות הדעות ביחס למעורבות זו. יש אומרים, כי מלחמת־ששת־הימים היא שעוררה אותו. יש אומרים, שבעקבות מלחמת־ששת־הימים גברה השפעתם של חוגים לאומיים קיצוניים בציבור הדתי על הרב קוק והם הגורמים אותו לפעילות פוליטית המתבטאת לפעמים בהבעת דעות בזכות ארץ־ישראל השלימה. יש גם כאלה המאשימים עכשיו את „צעירי המפד"ל" שבתמרוניהם ובתכסיסיהם הפוליטיים, מתוך חישובים וחשבונות פנים־מפלגתיים, הטרידו במידה כזאת את הרב צבי יהודה כהן קוק עד שהוציאו ממנו את ההודעות הקיצוניות. אותם חוגים ב־מפד"ל אף מאשימים כמה מ„צעירי המפד"ל" בכך, שבמקום להיות נאמנים לעובדות ובמקום לספר אמיתות לרבנים ולראשי ישיבות, ובכללם הרב צבי יהודה הכהן קוק, הביאו לידיעתם „מעשיות", שחצאי אמיתות ורכילות שימשו בהן בעירבוביה.

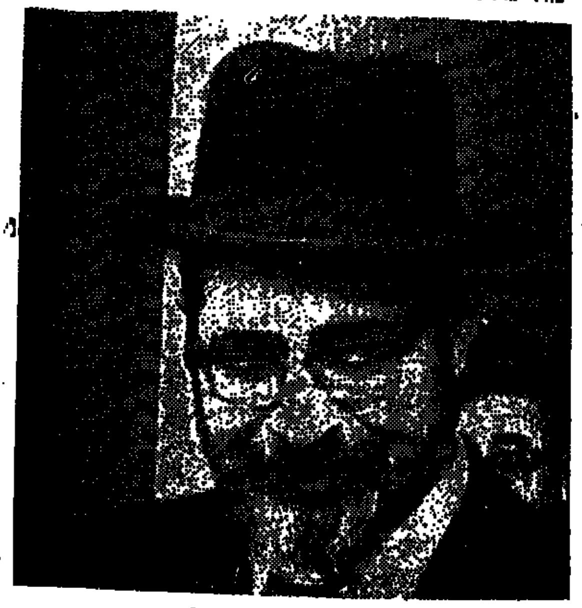

הראשון לציון, הרב עובדיה יוסף

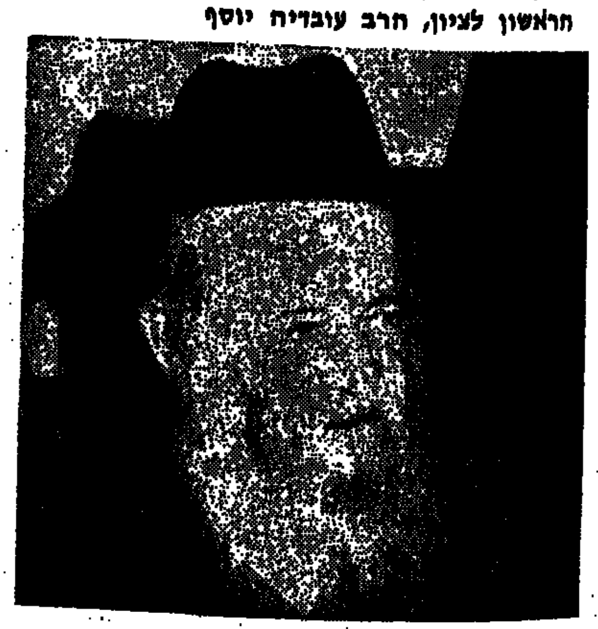

הרב צבי יהודה הכהן קוק

הרב שלמה גורן

[illegible]

„המציאות ביהדות הדתית היא גדושה" פאראדוכסים. אנחנו עדים לתופעה מדהימה, שדווקא החוגים והאנשים המרוחקים ביותר מבחינה אידיאית הולכים שלובי־זרוע, ולעומת זאת החוגים והאנשים המקורבים ביותר מבחינה רעיונית מריבים ידיים אלה על אלה. „צעירי המפד"ל", הרב צבי יהודה הכהן קוק, חברי מועצת הרבנות הראשית — כולם בעלי הכרה ציונית — הולכים יד ביד עם האדמו"ר מלובאביץ', הרב מטה פיינ־שטיין, ראשי הישיבות, חברי „מועצת גדולי התורה" של „אגודת ישראל", שהם לא ציונים, וכמה מהם אף אנטי־ציונים.

לפני זמן לא רב הסתערו חוגים דתיים־לאומיים של הראשון־לציון, הרב עובדיה יוסף, שאמר, כי „גדולי הדור" שצריך להתחשב בדעותיהם, הם האדמו"ר מלובאביץ', הרב משה פיינשטיין וכל חברי בית־הדין הרבני הגדול". הרב גורן, חברי מועצת הרבנות הראשית ואנשי המפד"ל ובתוכם ה„צעירים", ראו בכך סימן ל„שעבודו" של הרא־שון־לציון לקנאות ולקנאים. עכשיו יכול הרב עובדיה יוסף לומר בסיפוק: דרכי שלי ניצחה. שהרי עובדה היא, כי הרב הראשי שלמה גורן, הרב צבי יהודה הכהן קוק, כל חברי מועצת הרבנות הראשית ו„צעירי המפד"ל" נמצאים בסירה אחת עם האדמו"ר מלובאביץ', עם הרב משה פיינשטיין, עם הרב עובדיה יוסף ועם כל הקנאים במלחמ־תם נגד הדרך המסורתית של שותפות בין המחנה הדתי־הלאומי לבין תנועת העבודה בארץ־ישראל. אולי לא מקרה הוא, שכל אלה מזדהים ומזוהים עם מדיניות „אף שעל" ודבקים בה בקנאות רבה. האדמו"ר מלובאביץ' הוא לא־ציוני במוצהר. עד היום לא ביקר במדינת־ישראל ואינו מתעתד לבקר בה בזמן הנראה לעין. במוסדות חב"ד אין חוגגים את יום־העצמאות של ישראל. בבתי חב"ד אין מניפים דגל ישראל ביום־העצמאות. אבל בשביל הרבי לא מספיקים אפילו גבולות הפסקת־האש. הוא נושא עיניו גם ל„דמשק. הוא נגד ציונות — ובעד „שלימות הארץ". הוא נאמן לרעיון „אף שעל" — והוא עצמו אינו זז ממקום שבתו בברוקלין. הרבי מלובאביץ' אינו מכיר עד היום במלכותו של הרב שלמה גורן ב„היכל שלמה" בירו־שלים. רבנותו של גורן — בלתי־כשרת בעיניו ובעיני חסידיו. בהזדמנויות רבות ותכופות תוקף האדמו"ר מלובא־ביץ' את דרכו של הרב גורן ומציגו כ„רבם של האפיקור־סים". באותה מידה הוא מחרף ומגדף את המפד"ל ומציגה כמפלגת ה„מוכרת את נפשה לשטן הסוציאליסטי החילוני". וראו זה פלא: „צעירי המפד"ל", הרב גורן, חברי מועצת הרבנות הראשית מוצאים עצמם נגררים אחרי האדמו"ר מלובאביץ', אשר לא שינה את דעתו ואת יחסו עליהם. לפתע הם ניצבים יחד בחזית אחת נגד ויתור על שטחים תמורת שלום, נגד פשרות בשאלת „מיהו יהודי" ונגד השתתפות בממשלה שבמרכזה ה„מערך". וכל זאת — בשם אהבת ישראל, אחדות־העם ולאומיות צרופה.

מה פירושה של אחדות העם נוסח לובאביץ', הרב פיינשטיין ו„צעירי המפד"ל" — במאמר הבא.

ישראל גורלניק

היום באופנה לדבר גבוהה־גבוהה על פערים, על מחדלים, על נוער במצוקה, על „ישראל־השניה" ועל כך שאין עושים דבר, כדי לקדם שכבות נחשלות וחיילים החוזרים הביתה.

המציקתה? האומנם אין עושים דבר? האם רק מדברים?

ישראל גורלניק — מנהל האגף להכשרה והשתלמות־מקצועית במשרד־העבודה — נימנה עם אותו צוות של אנשים השרוי בצל, אנשים הממעיטים בדיבור ומרבים בעשיה. ישראל גורלניק מופקד על החינוך וההכשרה־המקצועית — שטחים הבאים לרפא נגעים חברתיים והעשויים למנוע הזנחות עד להידרדרותו של נוער אל העבריינות — בעתיד.

רכז את הנוער, למד אותו, מקצוע, דאג להעסקתו — אם תרצה, זוהי כל התורה כולה על רגל אחת, ואולי גם חלק מהפתרון לבעיות המצוקה לתוכה נקלענו.

„פתרון מלא לבעיית הפערים — וזה עניין מורכב, יש לו נגיעה בתשתית הקשורה בחינוך, החל מגיל הגן, דרך חינוך־תיכון וכלה בגודל המשפחה, בבעיות שיכון, תעסוקה וכו'. אך בינתיים אנו חיים ורואים נוער נושר ממסגרות־החינוכיות ואיננו יכולים להשאר אדישים;

מה אם־כן אתם עושים?

המוטיב שלנו הינו ישן־נושן, או כדברי א.ד. גורדון: „בעבודה לקינו, בעבודה נירפא".

מכאן שעלינו מוטל העול להבטיח לנוער־נושר עבודה ולימודים, ובכל הרמות;

אם תרצה תוכל לחלק את הנוער למספר קאטגוריות:

* נוער שאינו לומד ואינו עובד;
* נוער לומד — בו איננו מטפלים;
* נוער לומד ועובד.

הבעיה העיקרית היא באיתור נוער שאינו לומד ואינו עובד. אין לנו מסגרות בהן ניתן להגיע אליו, ולכן אנו שולחים אנשים לשכונות כדי למצוא את „הנוער האבוד" זוהי תופעה נוספת היא טיפול בנוער נושר ממסגרות הלימוד והעבודה, והבעיה העיקרית היא מניעת הנשירה ממסגרות אלו.

מה קורה כאשר אתם מוצאים את הנוער?

שיחה עם ישראל גורלניק – מנהל האגף להכשרה והשתלמות מקצועית במשרד־העבודה

●

כיצד מאתרים נוער נושר ● דרכי מיונם ושיבוצם של הנערים למסגרות חינוכיות ומקצועיות ● בעיות בתחומי העסקה של אקדמאים ● יהדות רוסיה נקלטת בעבודה ● קורסים למבוגרים לשני העמים ● החיילים שחזרו מהצבא משקמים את עצמם ●

בעבודה לקינו בעבודה נרפא!

מאת ישראל זמיר

במפעל טלרד

הקמנו מסגרת המכונה: קבוצות־עבודה. זוהי מסגרת בה אנו מארגנים קבוצת נוער (עד גיל 18) ושולחים אותם לעבוד במפעלים ציבוריים, במפעלים פרטיים ובמפעלים צבאיים. קבוצה כזו שאותה מוצמד אליה מדריך מיוחד.

אולי תתאר לנו קבוצת־נוער כזאת.

בבקשה. איתרנו באחת מערי הפיתוח קבוצה (גילאי 14—16) ושלחנו אותה לסדנא הצבאית. שם הם הוצמדו למדריכים מיוחדים שתפקידם ללמדם את המקצוע, הלבשנו אותם במדים, הם אוכלים בחדר־האוכל של הבסיס יחד עם שאר החיילים ובהדרגה מושפעים מהסביבה החדשה בתוכה הם חיים.

זה אמנם נשמע יפה, אך בתום יום העבודה הם מעצם חוזרים לסביבתם הקודמת ולהשפעה השלילית של הרחוב, השכונה, הבית.

נכון. אנו מודעים לעובדה זו. אך אנא, רשום לעצמך כי רובו זה של נערים אף פעם לא גויים עד כה לצה"ל — על פי קריטריוני החיול של צה"ל. ועתה הם נקלטים יפה, ורובם מתגייסים לאותו חיל בו הם קיבלו את חינוכם.

על איזה מספרים מדובר פה?

במשך שש השנים האחרונות עבדו בקבוצות עבודה (או סדנאות־סעד) 10 אלפים בני נוער בכל מגזרי המשק. אל נא תשכח שאגב לימוד מקצוע הם גם הרוויחו למחייתם. לכל קבוצה צורף מדריך חברתי שתפקידו להקנות ערכי חברה וחיים ומורה מקצועי שעליו ללמד תיאוריה טכנית.

וזהו למעשה הרובד התחתון שאותו אנו מחפשים, כדי לגאלו מהידרדרות ומשיעת לשלבו בחברה. ובהקשר לכך, הקמנו מספר קלטים בשכונות. קלט זהו מעין מועדון טכני — באמצעותו אנו משליכים חכה, כדי לתפוס את הנושרים והבלתי מאורגנים בשום מסגרת.

מה לגבי הנוער העובד במפעל כלשהו, היש לכם קשר עימו?

בהחלט. אתה מדבר עתה על החגיגות הרגילה של נוער העובד חמישה ימים במפעל ויום אחד יושב ולומד לימודים מקצועיים וכלליים.

במסגרת זו מאורגנים כ־10 אלפים בני נוער גילאי 15—18. זהו נוער שנשר מבתי ספר, או נכשל, או נאלץ לעזור בבית. הנוער הזה לומד מקצוע תוך כדי עבודה.

כעבור שלוש שנות חניכות הנער נבחן במקצועות טכניים וכלליים (חשבון, פיזיקה, עברית, אזרחות) וזוכה בתעודת־מקצוע שהינה הדרגה ההתחלתית של הסיווג

המקצועי, כלומר לפנינו פועל שהוא כבר בעל מקצוע.

האומנם זהו יום־לימודים? או שמא הזדמנות ל„התפר־פרות"?

יש מעקב מתמיד. ברשותנו מדריכים, עובדים סוציא־ליים, אנשים שתפקידם להבטיח נוכחות החניכים בכיתות. אם תרצה, הרי יום זה הופך לנקודת חיבורו של הנער הזה אל החברה הישראלית. אנו מרבים לשתפם במסגרות הגדנ"ע, כולל מסעות, טיולים, ביקורים וכו'.

אנו עובדים עתה על חוק־לימוד־חובה שיקיף את מסגרת החניכות. מטרתנו להגיע לכך שלא יימצא במדינת־ישראל נוער שאינו עושה דבר, כלומר שאינו עובד ואינו לומד.

האם אתה מאמין כי באמצעות חוק כפייתי תשינו נוכחות ותמנעו התחמקות?

ראה, האוכלוסיה בישראל מעוניינת שילדיה ילמדו לימודים רגילים. לו ניתן היה להגיע לכך — זה היה אידיאלי. אולם אנו מודעים לרמות ההשכלה השונות. אולם בדעתנו לכפות לימודים, במסגרות שתתאמנה לכל נער, עד גיל 15; אנו גם מודעים לעובדה שלא כולם מסוגלים ללמוד. אם לא נמצא עיסוק מתאים לאלה שאינם יכולים יותר ללמוד — נגרום לתיסכול, המביא להידרדרות. לו הנושרים לפחות עבדו, זה לא היה אסון כלל וכלל, וזו שסתום טבעי. אולם אחוז הנשירה נע בין 15 ל־20 אחוז.

כל שנתון במדינת ישראל נע בין 45—50 אלף. טול את שנתוני 14—18 ולפניך 210 אלף נער ונערה, 130 אלף לומדים בבתי־ספר תיכוניים ומקצועיים. הבעיה היא איפוא 80 אלף הנותרים.

ובכן, 20 אלף מאורגנים בקורסים, במסגרות של חני־כות, בבתי־ספר תעשייתיים, בקבוצות־עבודה וקלטים.

40 אלף — עובדים ללא מסגרת של לימודים. ייתכן שישנם ביניהם כאלה הלומדים ביוזמתם הם.

20 אלף הנותרים הם הבלתי מסוגים. חלקם אינו עובד ואינו לומד. 9—10 אלפים מתוכם. אלה נערות ממושבי עולים או עיירות־פיתוח העובדות כמטפלות, כעובדות משק, כעוזרות־בית שלא דרך לישכת־העבודה ועליהן אין לנו ידיעה או פיקוח. אולם גם מסגרת זו אינה כה מדאיגה.

המדאיגים הם הרבבה האחרונה שמתוכה כמה מאות של נערים ונערות הנקלעים לעבריינות, זנות ושאר פגעי החברה.

אני מבין כי משרד־העבודה מטפל במסגרות אלה כבר שנים ספורות ודאי עוד לפני הקמתה של ועדת ראש הממשלה לילדים ולנוער במצוקה שאתה נימנה עם חבריה.

באיזו מידה ועדה כזו עשויה לסייע לכם בעבודה?

לא חיכינו לוועדה כדי לפעול. אולם הוועדה נתנה לנו תמריץ, עידוד ואף משאבים לפתיחת כיתות נוספות. תוך כדי עבודת הוועדה, פתחנו עוד 200 כיתות, שהן 30%; קלטנו עוד 60 עובדים סוציאליים, ציוד וכו'. האמת היא כי אין בודקים בתקציבנו. אנו עושים הכל, ומבלי להתחשב בשיקולים הכספיים, כדי להחזיר נוער שנשר ממסגרת חינו־כית אחת — אל מסגרת חינוכית אחרת.

האם המורים שלכם מוסמכים? האם שכרם סביר?

המורים העובדים בבתי־ספר חניכיים מקבלים שכר גבוה יותר ממורה רגיל. כל המורים שלנו הינם מוסמכים.

מהו אחוז בני עדות־המזרח במסגרותיכם?

מתוך 10 אלפים הלומדים בחניכות — 85% הם מעדות־המזרח. בעצם זוהי התמונה בכל המסגרות בהן אנו מטפלים.

האם אתם עוסקים גם במבוגרים?

כן. יש לנו מסגרות לימודיות למבוגרים. מי בא ללמוד? אלה שלא זכו להשכלה יסודית. זוהי למעשה אותה שיכבה שלא הגענו אליה בתקופת הנעורים. הם הגיו בצה"ל, השתח־ררו, חשו כי אינם יכולים להתקדם במקצועם בשל חוסר השכלה ובאים עתה אלינו כדי להשתלם. בכך הם גם מעלים את מעמדם בעיני עצמם.

הקורסים הפופולאריים ביותר הם להכשרת טכנאים והנדסאים. ההולכים לקורסים אלה אינם נזקקים לתעודות־בגרות. לפני 5 שנים למדו בקורסי טכנאים והנדסאים — 2000 תלמידים ואילו כיום — 11,000, בלימודי יום וערב.

מהו אחוז המסיימים? ומה אחוז התלמידים מבני עדות־המזרח?

30—35% מסיימים. אחוז התלמידים מעדות־המזרח הוא כ־40. אל תשכח כי באוניברסיטאות ישראל בני עדות־המזרח הם רק 8% (מסיימים 2—3%).

אנו עוסקים בפתרונה של בעיות חיים ובהכנת אנשים שרמתם המקצועית תהיה כזו שיוכלו לתפקד ולהשתלב במיגזורים הטכניים. הטובים שביניהם ימשיכו ללמוד.

באיזו מידה אתם עסוקים בקליטתם בעבודה של עולים חדשים?

אנו אחראים על הכשרתם והסבתם האקדמאית של העו־לים. זו בעיה חמורה. עד כה ספג המשק ללא בעיות את כל האקדמאים שהגיעו ארצה. לאחרונה המשק איננו סופג כל כך בקלות. אנו נאלצים להסב 1500 אקדמאים באמצעות קורסים מיוחדים ועוד 1000 עוברים הסבה־אישית על ידי כך שאנו „שותלים" אותם ליד בעלי מקצוע המלמדים אותם אגב עבודה.

מה לגבי העליה מברית־המ? כיצד היא מקבלת גזרת גורל זו?

העליה ממערב היתה סובלנית יותר. אלה ישבו במרכזי־קליטה, למדו עברית ואח"כ יצאו לשוק. ואילו העולים מרוסיה רוצים להתחיל מיד בעבודה.

אולם ההסבה המקצועית אינה בעייתנו העיקרית. עקב־אכילס זהו הצורך ליצור לעולים האקדמאים מקומות עבודות, ולשם כך יש להשקיע כוח־עבודה־אקדמאי שפירו־שו: מחקר, תיכנון, הוראה, קידום פרוייקטים, תעשיות באזורי פיתוח, ריכבת־תחתית וכו' וכו'.

פרוייקטים כאלה יפתרו לנו הרבה בעיות. אולם הדבר מנוגד במידת־מה למדיניות הכלכלית המטיפה למיתון בהשקעות.

האם אתם משלבים הסבה־מקצועית בהסברה חברתית?

אנו עושים זאת ברצינות גדולה מאוד. בקורסים שלנו נכללים טיולים והרצאות על בעיות ישראל. לאחרונה היה כנס של „חטיבת גולני" והבאנו לשם את חניכינו שהשתלבו במסגרת הכללית והתפעמו מהמעמד.

האם משתלבים ערבים במסגרות שהקמתם?

בכל המסגרות מצויים ערבים־ישראלים. בחניכות — 2000. בשטחים שמעבר לקו־הירוק הקמנו 20 מרכזי הכש־רה עם 2000 תלמידים מבוגרים וצעירים. יש לנו קורסי הנדסאים בנצרת, יפו, תמרה, אום־אל־פאחם, ירושלים המזרחית, חיפה ועוד.

היש קורסים המשותפים ליהודים וערבים?

רוב המסגרות הן נפרדות. ניסינו להקים מסגרת משו־תפת לנוער בחיפה. למסגרת זו באו רק 10% מהנוער הערבי ואילו כשהפרדנו — הצטרפו עוד 80%. נראה כי נוער זה מחפש את ייחודו. אולם במסגרות המבוגרות ישנו שיתוף. בנצרת־תחתית קיים קורס להנדסאים, שהוא שלוחה של הטכניון בחיפה, ובו לומדים בני שני העמים. המסגרות פתוחות ואנו מצידנו מעודדים. גם לגבי נוער ערבי נצטרך להדק את חוק־החניכות.

מה הם היעדים אותם אתם מציבים לעצמכם בעתיד?

עד 1980 אנו מקווים כי לא יימצא נער שהוא מחוץ למסגרת כלשהי. אנו מעודדים הכשרת מקצועית למבוגרים כדי לגשר על הפער הטכנולוגי שבינינו לבין ארצות־המערב.

אם תרצה הרי רכישת מקצוע ועבודה — הם הם אותם הדברים הסותמים פערים.

אנו מקווים „לייצר" 16 אלף הנדסאים־טכנאים לשנה. במסגרת זו השתלבותם של צעירי עדות־המזרח גבוהה ומבטיחה העלאה ברמת־החיים ובערכם החברתי והמקצועי.

הכנו מעין „תוכנית־חומש" הצבענו על האמצעים הדרושים לנו. תקציבנו אשתקד היה 60 מיליון לירות ובשנה הבאה יגיע ל־85—90. אם אומנם משרד־האוצר והכנסת יאשרו את הצעתנו ונקבל את המשאבים הדרושים — אני משוכנע כי האגף־להכשרה והשתלמות־מקצועית יתרום חלק ניכר ורציני לסתימת פערים כלכליים וחברתיים במדינה.

האם לאחר המלחמה לא ניתן הגירה כל נושאי הפערים, מסקנות והוקרה לילדים ובני־נוער במצוקה ושאר הנושאים בהם עסקנו? האם התקציבים שהוקצו עדיין שרירים וקיימים?

בהחלט. הפיקוסמים שמושמעים פה ושם שכאילו חלה האטה בהתעניינות ובטיפול בנושאים אלה — אינם נכונים. אני יכול להעיד שאני חבר בוועדה שישבה בשבוע שעבר, על מסקנות ועדת רה"מ לבעיות־נוער ומצוקה שפורסמו ערב המלחמה. כוונת ראש־הממשלה, למרות הבעיות הבוערות, לא לרדת בשום־אופן במדרגת זאת!

כלל תקציבים?

כלל תקציבים, אשר למשרד־העבודה, שום בלם תקציבי

בי לא קיצץ בנושא זה. אמנם בשבועות הראשונים של המלחמה היתה בעיה. הנערים רותקו למקומות העבודה. המבוגרים הלכו לצה"ל והנערים מילאו את מקומם. אם ניקח לדוגמה את בית־הספר התעשייתי של „לייבאנד" שם הנערים ממש תפסו עמדות־מפתח. ומסתבר שפוטנציאל העבודה של הנוער הוא הרבה יותר גבוה ממה שחשבו.

בנוער־העובד ביטלנו את יום־הלימודים עוד בשבועות הראשונים של המלחמה. בסדנאות צה"ל, במידה שנשאר שם צוות טכני שלא נדד לחזיתות, אזי החבריה עשו שם גדולות. באחת הסדנאות במרכז־הארץ, החניכים עבדו כ־שדים ועסקו בשיפוץ הטנקים הפגועים שהגיעו מהקרבות. מובן שעם שחרור המגוייסים החל תהליך של שיקום ה־מסגרות.

מה בקשר לחוק החיילים המשוחררים? האם הם נעזרים בכם?

חיילים שהשתחררו והשתלבו בקורסי טכנאים־הנדסאים, מורים ומדריכים טכניים, נהנים מההקלות הבאות: א) פטור משכר־לימוד של כל התלמידים הוותיקים והחדשים; ב) נוסף לפטור, כל חייל ששירת 75 יום, והמתחיל ללמוד, מקבל עבור כל חודש מילואים ששירת 400 ל"י מענק — מול כל חודש שילמד. נוסף על אלה, אנו נהגנו לתת לכל משתתפי הקורסים הלוואה של 2000 ל"י (ב־6¼% ריבית לשנה) לשנת לימודים, שמתחילים להחזירה כחצי שנה אחר גמר הלימודים.

חייל שגוייס ביום־הכיפורים ושירת שישה חודשים זוכה איפוא ל־1600 ל"י פטור משכר־לימוד, 1200 ל"י מענק (אם יחליט ללמוד השנה במארס) ועוד הלוואה בת 2000 ל"י. כל המסגרות החינוכיות שלנו נפתחו ללא מחסומי הרשמה. אנו מודעים לשתי עובדות־יסוד:

א) יש לשרת את החיילים החוזרים עם צפיות לשינויים.

ב) חלק מהחיילים עימם נפגשתי בקווים החליטו שהשי־נוי לגביהם פירושו לימודים. האינטרס שלנו אומר שיש לעודד אותם. האינטרס שלהם ושל מדינת־ישראל חופפים המה;

מה בקשר ללישכות־התיאום שפתח משרד־העבודה. האם גם אתם מיוצגים שם?

בהחלט. בלשכות יושבים נציגי משרדי השיכון, סעד, חינוך, עבודה וכמובן נציגי האגף להכשרה מקצועית, שתפקידם לסייע, להקל ולהפנות את החיילים לקורסים המתאימים.

צה"ל היה מגויס בערך שישה חודשים. הדיבורים על החיילים המשוחררים מזכירים מסגרות טימי מלחמת־העו־לם, כהן האנשים נותקו לשנים מביתם, ממקורות פרנסתם וסביבתם. חיילינו, בעצם לא היו כל כך מנותקים. ואין בחוקי החיילים המשוחררים שנתקבלו בכנסת והטיפול ה־אינטנסיבי בהם מן ההגזמה? מה מציע להם יותר מ־ללוחמי 1948?

אינני משווה בנוסטאלגיה את תקופת 1948 לתקופת 1973, יש להבין שהאוכלוסיה נשתנתה. לפנינו אוכלוסיה שהתרגלה לקבל יותר שירותי ממשלה. ואם במדינות מתו־קנות מעניקים מלגות לימודים, מה רע בזה שאף אנו בעזור? האינטרס שלנו הוא שהחיילים יחזרו, ישתלבו, ישתקמו ויתבססו. למרות המאמצים הרבים, אין ספק שאיננו עונים על כל הדרישות. אני פותח את הטלוויזיה ורואה חיילי מילואים המופיעים לא כמתקני חברה אלא כמתאוננים שחוק־החיילים־המשוחררים הוא ללא „שיניים". עצם ה־רגזה היתה מוגזמת. אם אפשר לתת — צריך לתת. התפלאתי שהם התאוננו על זכויות שלא נתממשו.

ההכוונה לחינוך ולהכשרה מקצועית זו הליכה בכיוון הנכון. יש לתת לחיילים החוזרים קצת אוויר לנשימה, קצת זמן. אנו זקוקים להם כבעלי מקצוע בעתיד. וכדי לשח־רם מדאגות נאים התמריצים. הענרה שלנו בסופו של דבר נחוצה להם, לחברה, למדינה, ואיננה בשום פנים האומן פיצוי על הלחימה. אי־אפשר לשלם לאדם על לחימה, על פציעה או חס ושלום על נפילה.

באיזו מידה נרשמים חיילים לבתי־הספר שלכם?

יש לציין שבתי־הספר לטכנאים והנדסאים החלו להת־מלא; ההתעניינות ממש מעודדת. חששנו שהחיילים ירצו אתנחתא אחרי הקרבות, אולם אנו רואים אצל חלק ניכר מהם שהחזרה מלווה בריענון השינוי, המתבטא בהכשרה מקצועית וברצון ללמוד.

האינכם מוגבלים בתקציבים?

התקציב שאושר בימים אלה לאגף שלנו הינו תקציב שלהלכה נסגר עפ"י חוק הכנסה, אך בגלל עיסוקנו במישו־רים הקשורים למצוקה ולפיתוח התעסוקה — נאמר לנו במפורש שאם התקציב חלילה לא יספיק — יוסיפו לנו מתקציבי הרזרבה את הסכומים החסרים.

המלחמה לא לקחה את תקציבנו. אולי והסתיר לזמן־מה לדבר על נושאי המצוקה, אך העניין כלל וכלל לא ירד מסדר־היום.

לאפור

ברלין אחרי ארבעים שנה

מאת יוסף שתיל

שנים רבות לא רציתי להתראות עם ברלין, העיר בה נולדתי וגדלתי. כששהיתי בה קצרות באוגוסט 1968, בעת טיול חו"ל קיבוצי, בחר ברז'ניב דווקא במועד זה לפלוש לצ'כוסלוקיה. חששנו כולנו שתנותק ברלין, הנמצאת כולה בתוך שטח „מזרחי" — וברחנו. לא נשארו מביקור חטוף זה אלא רשמים מוזרים, מבולבלים, כעין חיפוש אחרי מה שהיה — ואיננו עוד. כך קרה שעברו כמעט ארבעים שנה עד שחזרתי עכשיו ובליתי שבוע בברלין.

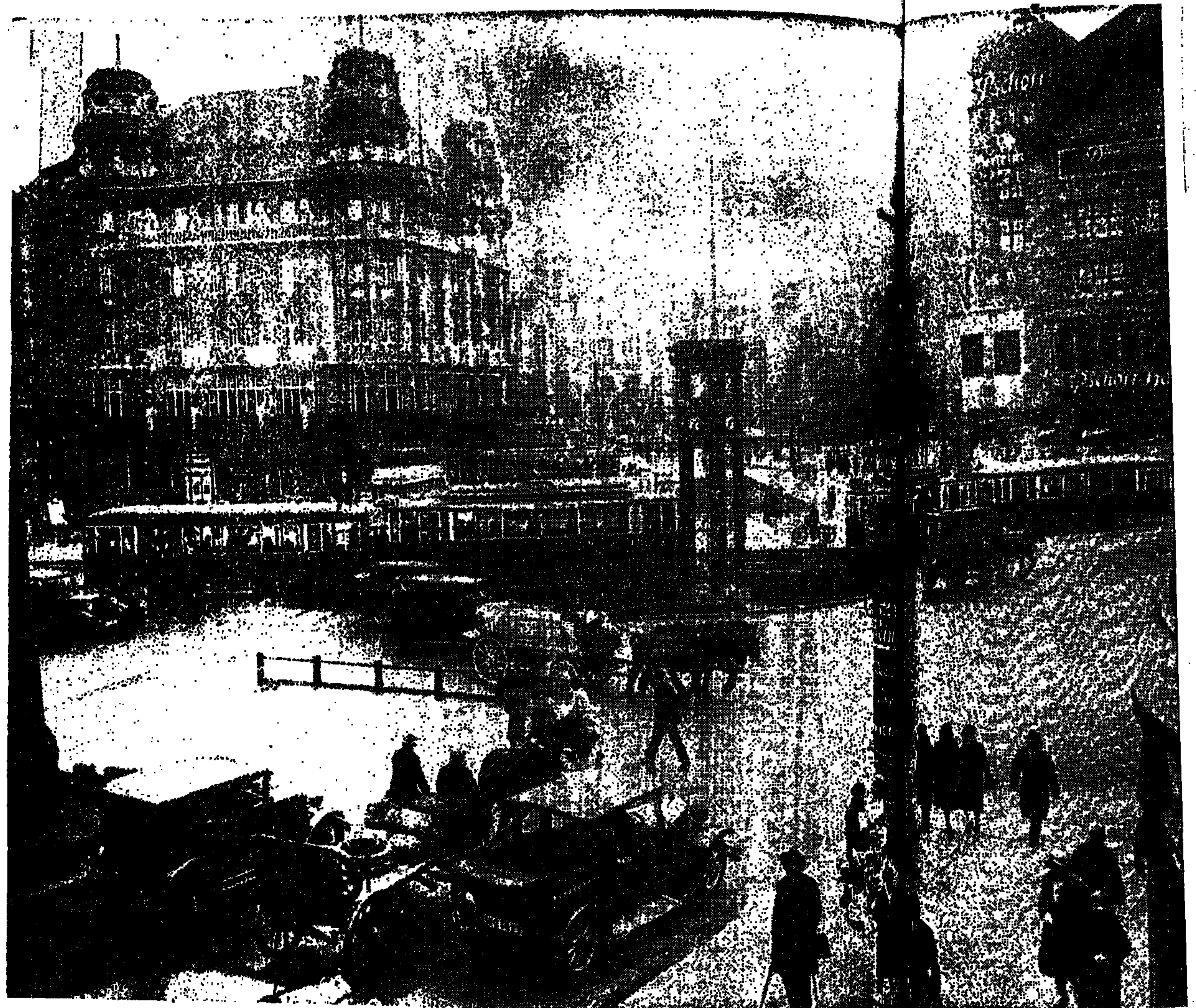

בעצם, אהבתי פעם את העיר הזאת, שהיתה לה תמיד „אישיות" משלה, לגמרי לא זהה עם תפקידה „הרשמי" כבירת הרייך הפרוסי-גרמני. לא בכדי היא הרגישה והיתה „ברלין האדומה". הייתי בנעורי ברלינאי אף על פי שלא הייתי ולא הרגשתי כאזרח גרמני — הורי היגרו לשם מהונגריה בסוף המאה הקודמת, ואף פעם לא ביקשו לרכוש אזרחות גרמנית. ברלין — זו היתה עיר בעלת צביון פועלי-זעיר-בורגני מובהק, עם מרחק מודגש ל„שכבות הגבוהות", בהן התערבבו בורגנות גדולה, יונקרים פרוסיים (שבאו ממזרח לעיר) והפקידות הגבוהה, שנמשכה לברלין מכל קצות גרמניה. משום מה לא מצאת אפילו אחד בשורה הראשונה של הנאצים, שהיה ברלינאי. „כיבוש ברלין" היה אחד היעדים המרכזיים של הנאצים, ובמידה שהצליח היה זה אך ורק הודות למלחמת-האחים החרסנית של הסוציאליסטים והקומוניסטים. ועוד זוכרני את רוכבי-האופניים הרבים שדהרו ברחובות העיר בבחירות האחרונות של הרפובליקה הוויימארית, ב-1932, וקראו: „ברלין תישאר אדומה — מוות לפאשיסטים!"

מאז ועד היום

אבל ברלין היתה לבירת „הרייך השלישי" הנאצי, למרות אי-אהדתו של היטלר אליה, והיא שילמה על זה מחיר יקר. כמובן היו גם בברלין נאצים רבים, שבאו בעיקר משתי שכבות סוציאליות: מהזעיר-בורגנות שירדה מנכסיה באינפלציה הדוהרת של שנות העשרים ובמשבר הכלכלי הקשה של התחלת השלושים, ומהצד השני מה„לומפנפרוליטאריאט", אספסוף ועולם הפשע, שהצטבר בעיר הגדולה בת כארבעה מליון תושבים. אחרי תפיסת השלטון בידי הנאצים, כמובן, השתנה הכל, לפחות כלפי חוץ. הברלינאי היה, כפי שאמרו אז, „כמו נקניק: בחוץ חום, בפנים אדום". אין זה פלא, שמאז נפילת הרייך השלישי והבחירות הראשונות, היה בברלין על שני חלקיה שוב רוב ברור לסוציאליסטים וקומוניסטים.

היתה בברלין קהילה יהודית גדולה, של כ-200 אלף יהודים, ולהם השפעה כלכלית ותרבותית רבה מאוד, בייחוד בשנות העשרים בחנויות הכלבו הגדולות, ובמסחר בכלל, בעיתונות, באמנות וכו' היה משקל היהודים הרבה מעבר לחלקם באוכלוסיה — קרקע פוריה לגידול האנטישמיות. ובכל זאת, לא היתה בברלין אנטישמיות מושרשת כמו בערים אחרות, וכדי לבצע את „ליל הבדולח" ב-1938, לשרוף את בתי-הכנסת ולהרוס את חנויות היהודים, נאלץ גבלס לגייס את כנופיות ה„ס.א.". האוכלוסיה כמעט לא השתתפה.

היוניותה וכוחה הפנימי של הקהילה היהודית בברלין נתגלו דווקא בשנים הראשונות של שלטון הנאצים, כשפיתחה פעילות תרבותית וארגונית אינטנסיבית ועניפה, ועמדה גאה מול התנכלות הנאצים. אך יהודי ברלין, אלה שלא הצליחו לצאת את גרמניה, הלכו בדרך-המוות כאחיהם ביתר הארצות, ואיתם שרידי הנוער החלוצי שלא רצו להיפרד מהם.

כיבוש ברלין באפריל—מאי 1945 בידי בעלות-הברית חרץ את גורל העיר. חלקים גדולים שלה נהרסו כליל, והצבא הרוסי נקם בגרמנים בפרעות על מה שהם עוללו ברוסיה. אותו הסכם קצר-ראות בין בעלות-הברית דאז, שהבטיח אמנם לרוסים את השליטה בגרמניה עד לנהר אלבה, אבל „כיבוש משותף" של ברלין, גרם עם הזמן לניתוקה של העיר „המערבית" מיתר חלקי גרמניה המערבית. ואילו חלקה המזרחי, שהוא „בירת הרפובליקה הדימוקראטית הגרמנית" שבשליטה קומוניסטית, אין לו בעיה כזאת. כך יש להבין שברלין אינה רק „עיר חצויה" דוגמת ירושלים עד למלחמת ששת הימים. היא גם מנותקת ניתוק מלא מהמדינה שהיא שייכת אליה, ותלויה בהסכמתה של גרמניה המזרחית לתת מעבר. עד היום, למשל, מותרת הטיסה לברלין המערבית לחברות-תעופה לא-גרמניות בלבד.

ברלין המערבית — היום

כשהינך משוטט ברחובות העיר הזאת, אתה נתקל בתופעה מוזרה: בתי-הקפה הרבים, החנויות וחנויות הכל-בו מלאים אדם גם בבוקר וגם אחה"צ, אבל הציבור משתנה. בשעות לפני הצהריים בולט המספר הרב של אנשים זקנים, ביחוד נשים זקנות, וככל שהשעה מאוחרת יותר, גיל האנשים נעשה צעיר יותר. התמונה הזאת בלטה עוד יותר בביקורי הקודם, כשנתעורר הרושם כאילו בברלין יש כמעט רק אנשים מעל לגיל חמישים, או עד לשנות העשרים.

ואכן, הרושם מבטא נאמנה את המציאות. מתוך כשני מיליון תושבי ברלין המערבית, כארבעים וחמישה אחוזים הם מגיל 45 ומעלה, וכמחצית מזה מעל לגיל 65. כעשרים אחוזים בלבד הם ילדים וצעירים עד לגיל עשרים. בכך משתקף מצבה של עיר הנאבקת קשות על קיומה. הממשלה הפדראלית נותנת הרבה הטבות למי שמוכן לחיות ולעבוד בברלין. רבים מנצלים הטבות אלה כדי לעבוד שנים מספר בעיר. אבל ביסודו של הדבר, אוכלוסייתה פוחתת, ואופייני הוא שמספר הנשים עולה על זה של הגברים בכ-20%. לאורך זמן הניתוק ואי-הבטחון המתמיד בעתיד העיר עושים את שלהם. אין זו עיר להשתקע בה ולגדל בה ילדים.

יחד עם זאת אין זו עיר „מתה" כלל וכלל. להיפך, ברלין שוקקת חיים. אומרים שאפשר תמיד למצוא את הישראלי המבקר בברלין ב„קאדיבה", זה הכל-בו הגדול ביותר. לא מצאתי, אמנם, ישראלים בתוך ההמון המצטופף שם בין הדוכנים העמוסים שפע של סחורות מכל הסוגים וכל המחירים. אבל לעיני ישראלי השפע הוא בולט. תמצא היצע של כל טוב בחנויות כמו בבירות אחרות במערב, ואולי עוד יותר מאשר בארצות כמו אנגליה, צרפת או איטליה, ורמה כללית גבוהה של טיב הסחורות — וכפי הנראה לא חסרה הפרוטה לקניה.

בליתי ערב משעשע אחד בקאבארט סאטירי-פוליטי ששמו „דורבן" ושאף ביקר בישראל. היו אלו שעתיים של „הפגזה" בלתי פוסקת ומהירה ביותר של סאטירה והלצות על כל מה שיש לבקר בגרמניה המערבית, מהקאנצלר ברנדט, הכנסיה הקאתולית וה„פרשיות" החדשות ביותר, ועד למשבר האנרגיה. והשבתי בליבי, בקינאה מסויימת: מדוע אצלם מותר, ואצלנו אסור לנגוע בכל „הפרות הקדושות"!

אין לך כל סימן של קשיים כלכליים ממשיים. מספר העובדים הנדרשים עולה יותר מכפליים על מספר המחפשים עבודה. עובדים בברלין המערבית כשמונים אלף עובדים זרים, מהם כשלושה רבעים תורכים, יוגוסלבים ויוונים, ביחד כרבע מיליון נפשות. הם משתכרים כמו פועלים גרמניים, אך מנצלים אותם בדרכים אחרות, בשכר דירה, בהגבלה לעבודות פשוטות וכו'. הגרמנים לא הסתגלו עדיין למחשבה ש„עובדים-אורחים" אלה יישארו לקבע. עשרות אלפי ילדים שלהם גדלים בצפיפות ודלות, אינם שולטים באף שפה, ואינם שייכים לשום תרבות. אוכלוסיה זאת בולטת היטב ברחוב בחיצוניותה המזרחית-ים-תיכונית, והמגע החברתי עם הגרמנים הוא מועט.

ברלין המערבית של היום חיסלה כמעט את כל ההריסות. הרבה נבנה מחדש, ורק למי שמכיר את העבר, מתבלטים פה ושם רחובות ומגרשים במקום שעמדו בתים. אין זו עיר יפה — ובעצם, אף פעם לא היתה זו עיר יפה במיוחד. ברלין היתה חיונית ושוקקת חיים, וחלקה המערבי משאיר את הרושם הזה אף עכשיו, לפחות אצל המבקר-האורח. אבל יחד עם זאת היא עיר הנאבקת על עצם קיומה, נגד חגורת-החנק מסביבה, המתהדקת ונפתחת קמעה לחליפין.

ביקור במזרח-ברלין

ניגשתי לביקור של יום במזרח-ברלין בציפיות מעורבות מאוד, ולא בלבד בגלל הדרכון הישראלי שלי — שאגב לא עשה לי כל קושי. הרי החלק המזרחי של ברלין לא בלבד שייך לעולם אחר, ועולם שבינינו ובינו אין אהדה מיוחדת. זו היתה הסביבה בה בליתי חלק גדול של ילדותי, בה הכרתי לא בלבד רחובות, אלא אף את

[illegible]

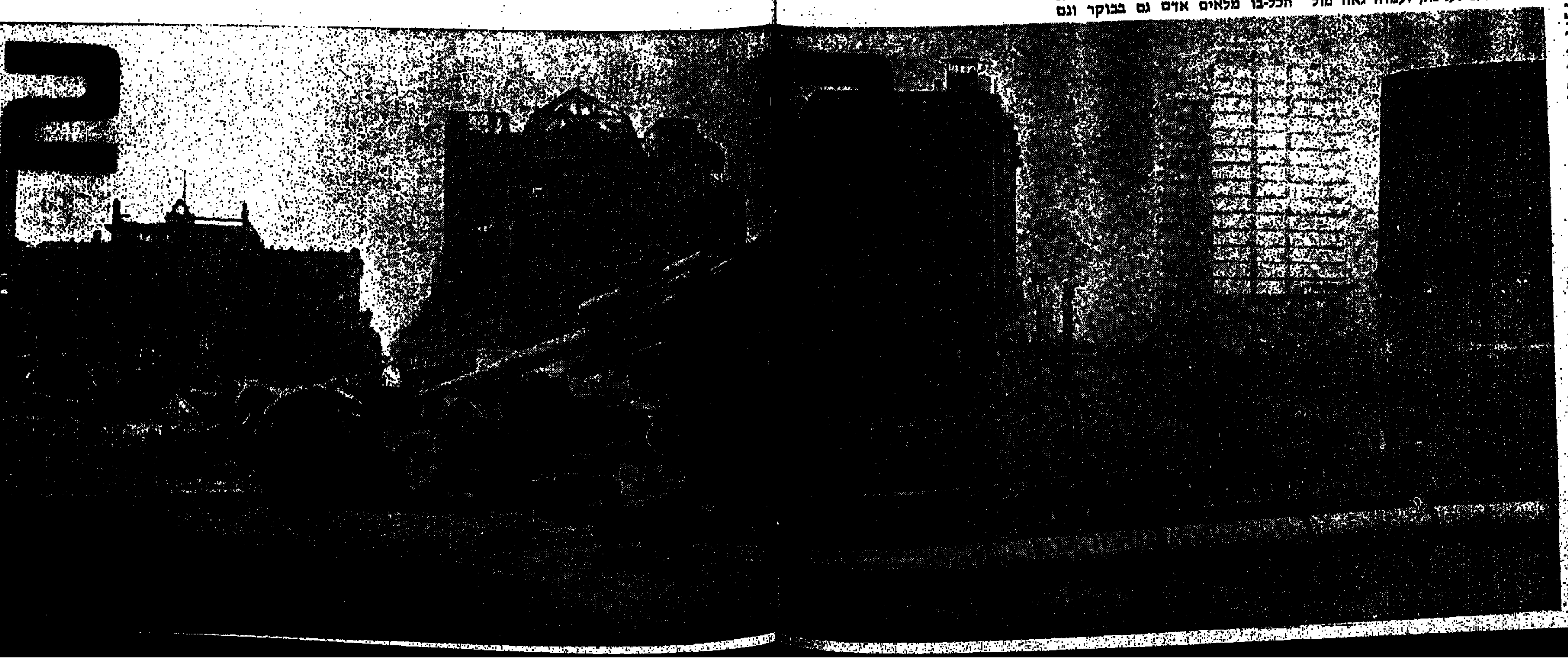

התמונות:
1. „כיכר פוטסדם", אחד ממרכזי ברלין, כמו שהיה בשנות העשרים
2. „כיכר פוטסדם" בעת כיבוש ברלין 1945
3. מה שהיה פעם „כיכר פוטסדם", עם החומה החוצה בין מזרח למערב

הכונס והגרבונים

מאת דוד גורן

מי מתרגש כיום מידיעה שהמדינה הפסידה כמה מיליוני לירות בעסקים של גרבוני משי?

מי שואל מה קרה ב„גרבי מרסי" שבעפולה?

מי שואל מה יהיה גורל המפעל?

למה, בעצם, צריך לשאול שאלות כאלה? האם זהו עניינה של העיתונות? מדוע תתעניין בגורלם של כמה מאות פועלים מסכנים, שהזיעו כדי לייצר גרבונים מתאימים לאופנת ה„מיני" ועתה נהפך גלגל האופנה עליהם?

מה קרה לו לתעשיין היהודי־הפולני־הצרפתי דב (ברנרד) ליברמן (בנעוריו חניך „השומר הצעיר"!), בעליו של „גרב יפה" שבעפולה עילית, שהצליח לצבור הון בן 14 מיליון לירות, המתחלק באורח בלתי שווה בין המדינה — דרך „בנק לפיתוח התעשיה" (כ־5 מיליון ל"י), „בנק דיסקונט" (כ־3.5 מיליון ל"י), מס הכנסה (כמיליון ל"י), מפעל חוטים סינטטיים „ליקה" (כ־2 מיליון ל"י), ושורה ארוכה של ספקים וסוחרים, ביניהם סוחרים קטנים מעפולה ואפילו בעל המסעדה הפנימית שבמפעל. וגם חלקם של הפועלים לא נפקד — המפעל חייב כ־200,000 ל"י לקרן „מבטחים" וכ־50,000 ל"י דמי מס אחיד לקופת־חולים.

התשובה לשאלות אלו הינה ארוכה, מפותלת ומשתרעת על פני 12 שנות הצלחה יחסית ושנה אחת של מזל ביש — מספר הכלכלן מ. גורן, שמונה כאחד מכונסי הנכסים: „גרבוני המשי הסינטטי החלו לכבוש את שוקי העולם לפני 14—15 שנה, כשנפוצה אופנת ה„מיני" בקרב הנשים. לא עוד אביזרים וגומיות למתיחה והידוק הגרב, לא עוד חלקי גוף חשופים — הגרבון פתר בבת אחת את הבעיות הללו והנשים, בעיקר הצעירות, בכל העולם „תפשו את הפרינציפ" במהירות. ולא חשוב שהוא היה יקר יותר. תעשיית הגרבונים התפתחה במהירות מסחררת ובארץ גם כן נמצאו שני תעשיינים — ג. רווב (מישראל) וב. גיברשטיין (מצרפת) — אשר „סיכנו" כמה מיליוני ל"י בפיתוח מפעלים לייצור גרבונים. הם הקימו תחילה שני מפעלים, בקריית־שמונה ובמעלות, ביססו את עסקיהם על ייצור חוטי סטרץ', מוצרים מוגמרים ובלתי מוגמרים, ועתה עומדים הם בראש קונצרן אדיר של 18 מפעלים. עם בוא המשבר עמדה הרבגוניות בייצור לימינם. לא כן מפעל מיודענו ד. (ב). ליברמן. את המפעל בעפולה החל להקים לאחר שתקופת הגיאות הראשונה חלפה ובארצות רבות הוקמו מפעלים דומים. אמנם הצליח לייצר גרבונים בעלי איכות ותמרוניו הכלכליים הביאו לו רווחים. אבל המבנה הכלכלי כולו היה רופף. עם בוא המשבר — בתוספת הסתבכות בה נפל קורבן לעיסקה מפוקפקת — הגיע להצטברות חובות של כ־14 מיליון ל"י ופשיטת רגל.

ד"ר דינה גורן לא ניבאה

את סיפור עלייתו וירידתו של גרבון המשי מתאר מנחם גורן במומחיות רבה, כיאה לאיש כלכלה ותיק, שבתוקף תפקידים רבים שמילא במשרד האוצר בעבר מודע הוא לסיפורי הקמתה של התעשיה הישראלית. מאותם ימים של ראשית תעשיית הגרבונים בארץ נזכר. הוא בסיפור אישי: „רציתי לדעת מה צופן עתידו של המוצר המשונה הזה, הלכתי ושאלתי את אשתי, ד"ר דינה גורן, העוסקת במחקרים חברתיים מטעם האוניברסיטה העברית, מה דעתה על גרבוני המשי. תשובתה היתה מהירה ומסקנית: זה לא יילך, כי במחיר זוג גרבונים אפשר לקנות שלושה זוגות גרבי משי רגילים. אף אשה לא תבזבז כספה, כשסכנת „רכבות" מאיימת על המוצר היקר כמו על המוצר הזול. לכאורה, תשובה הגיונית. אבל במציאות אנו כבר יודעים שקרה אחרת. הצלחת הגרבונים היתה מסחררת. כך עד לפני כשנתיים, ואז — התחרות גדלה, מחירי חומר הגלם החלו לעלות ובמקביל הורגש השינוי באופנה. עברה יותר ויותר מן ה„מיני" אל ה„מקסי" ואל המכנסיים הארוכים. ועתה לא נאלצו הנשים להחליף גרבונים במהירות, יכלו שוב להשתמש בסוגי גרבים אחרים. בקיצור, הירידה במכירות היתה ניכרת ומפעלים רבים בעולם לא עמדו בה. כמעט 70% מהם נסגרו או משנו את הרגל. בין אלה היו מפעלי ד. ליברמן שבצרפת ו„גרב יפה" שבעפולה".

עיסקת ביש שעלתה שני מיליונים

השינוי באופנה הניע את ליברמן לחשוב על פתרונות, ורק טבעי היה שיחשוב על הסבת המערך לייצור סריגים. אבל, הוא עשה משגה חמור בהיענותו להצעתם של שני בעלי מפעל מנתניה. הללו שיכנעו אותו כי מפעלם „אלפאי" מצליח לייצר סריגים אופנתיים, אך דרוש להם שותף בעל הון. ייכנס נא מר ליברמן לעסק ויהיה שותף. ייתכן שגם חלק מן הייצור יועבר במשך הזמן לעפולה — אמרו. אבל עד מהרה הסתבר ששני מיליון ל"י לא הספיקו לחלץ את המפעל מחובותיו. גרוע מזה, הכספים הוצאו מתמחזור של „גרב יפה" ו„מפיבת" (המפעל של ד. ליברמן בצרפת), והדבר קיצר את נשימתם עוד יותר. ליברמן ניסה להשיג הטבות נוספות, תימרן מספר חודשים נוספים והסכים, לבסוף, למסור את ניהול ענייני מפעליו לידי מ. גורן, שמונה יועץ כלכלי בהשפעת משרדי הממשלה. צעד זה בא באיחור רב. כארבעה חודשים המשיך משרד המסחר והתעשייה להזרים כ־250,000—300,000 ל"י מדי חודש להפעלת „גרב יפה", באמצעות „הבנק לפיתוח התעשיה". בצעד זה תמך גם „בנק דיסקונט", אשר המשיך לתמוך בקיום המפעל גם לאחר שבמשרד הממשלתי נטו כולם להפסקת התמיכה המלאכותית. כאשר הצליחה חברת „ישראביל" להטיל עיקול על סחורה בשווי של למעלה מ־100,000 ל"י הגישו הבנקים תביעה למינוי כונסי נכסים, ואכן נקבעו עו"ד גרשון חמיר והכלכלן מ. גורן לתפקיד זה.

כל מה שהשגתי — עצבים מרוטים

ביום א' 10.2.1974 ציפו עובדי „גרב יפה" לפגישה נוספת עם בעלי המפעל החדשים, הם כונסי הנכסים. הרוחות הן נסערים עדיין מההודעה שהשניים מסרו להם יומיים לפני כן. לפיה עליהם לראות עצמם כמפוטרים וזכאים לפיצויים, שבהתאם לחוק לא יעלו על 3150 ל"י לעובדים ותיקים וישולמו רק לאחר מכירת המפעל. עד למועד זה, נאמר להם, יועסקו במפעל בהתאם לתכניות הייצור שיגובשו.

כתוצאה מהתייעצויותיהם ניסחו הפועלים את מסקנותיהם במכתב שנועד לכונסים והעתקיו הופנו לרשימה ארוכה של אישים ומוסדות, בראשם השופט לובנברג ושר המסחר־והתעשיה חיים בר־לב. הוו במכתב „לאוים" ברורים של אי־הכרה בפיטורים ואי נכונות לשתף פעולה בטרם יובטחו להם זכויותיהם.

בביתן השוער יצחק ביטון, המעורער עד עומק נשמתו, התאספו סביבי רבים מחברי הוועד. דוברם היה יו"ר הוועד א. כהן, שסיפורו האישי שיקף מצבם של רבים: „נכנסנו למפעל כרווקים צעירים, בני 20 פלוס. כך יכולנו לעמוד בתנאי העבודה הקשים. המפעל שכן אז, לפני 13 שנים, בביתן צר, ארוך ומחניק. בקיץ היה החום בלתי נסבל. אפילו בבניין שהוקם מציק החום מאד, בצריף עבדנו כמעט עירומים. עכשיו, לאחר שנישאנו ואנו הורים לילדים (מ־4 עד 12 ילדים), כיצד נשלים עם פיטורים ללא זכויות? אני עצמי אב לשלוש ילדות ובן. שמונה שנים עבדתי בסריגה והייתי למכונאי סריגה. עוד ארבע וחצי שנים עשיתי בתפקיד זה ומוניתי כאחראי למחלקה המייצרת את גומיות הגרבונים. גוייסתי ביום הכיפורים, כנהג סמי־טריילר בצבא (זהו סיפור בפני עצמו, איך הגעתי לכך) והובלתי תחמושת לתותחים וטנקים בחזית הצפון. מאז ששוחררתי, לפני כחודשיים, אני מחוסר עבודה, למעשה. את 7—8 הבנות שבמחלקתי העבירו לעבודה אחרת או שלחו ל„חופשה ללא תשלום". אני סתם מסתובב במפעל. אני אומר לך שכל מה שהישגתי בעבודה זו מריטת עצבים נוראה. אפילו דירה משלי אין לי, מפני שאחת הבנות נולדה עם מום בלב וכל מה שיכולתי, אולי, לחסוך, הוצאתי על רופאים ותרופות. אני חייב כ־6000 ל"י ואומרים לי שאקבל רק חצי מזה כפיצויים לשנות עבודתי. אבל אני בכלל לא רוצה פיצויים. אני מעוניין במקום העבודה, כמו כולם. רק שקשה להאמין שמישהו יצליח לשקם את המפעל ולהבטיח זכויותינו".

תעודת „יצואן מצטיין" מרגיזה

כשהוא יושב בכורסה הנוחה של מנהל המפעל עונה מ. גורן על שאלותי. הוא אינו מכחיש את צדקת טענות הפועלים, אך מדגיש וחוזר כי עתה אין עצה אלא להבריא את המפעל ולמצוא קונים טובים. הוא מוכן לגלות את מניעיו האישיים: „אני בוגר מספר אחד של הפאקולטה לכלכלה באוניברסיטה העברית. במשרדים הכלכליים של הממשלה תמצא עובדים בכירים שהיו תלמידי למעשה. מאז פרשתי ממשרד האוצר והקימותי את המשרד הפרטי לייעוץ כלכלי טיפלתי בעשרות „תיקים" ולא נכשלתי אף פעם אחת. יחד עם עו"ד ג. חמיר טיפלתי במכירתו של מפעל „סריגי ססילי" שבאשקלון, תוך שנה וחצי הישגתי רווחים של מיליון וחצי דולר. אז נמצאו גם הקונים. בעיסקה ההיא הייתי בבחינת עובד של עו"ד חמיר וקיבלתי משכורת. עתה הנני אחד מכונסי הנכסים ואהיה זכאי לקבל אחוזים מהעיסקה. אבל המצב כאן חמור מאד, ורק בגלל האתגר אני ממשיך. מרגיזה אותי מאד התעודה שהינך רואה על הקיר שלידי. ובכן, בחודש מאי 1973 העניקה ועדה מוסמכת תעודת „יצואן מצטיין" למפעל. שני חודשים לאחר מכן התברר לכל שהמפעל נמצא על סף התמוטטות כלכלית. האם לא ידעו חברי הוועדה הנכבדים על המלאי העצום שהצטבר במחסנים בארה"ב של סחורה במיליון דולר? כך בודקים אצלנו עניינים? הנה, יש כאן 12—14 מנהלים, מספרם וסכום משכורתם היה טעותו הגדולה של ליברמן. על המלאי שבארה"ב מיניתי אני אחראית בשכר של 300 דולר לחודש. אצלו עבדו שני אנשים במשכורת של 3000 דולר. הם גרשו את הפסד מזמן. כדי למצוא קונה לסחורה שם, יצאתי לא מומן לארה"ב ושהיתי יותר משחשבתי. בגלל הקונה. הוא חסר מוניטין אבל אני מבטיח לך שהוא שווה הרבה יותר כסף משחושבים עליו. את העיסקה גמר רק לאחר שלקח אותי ל„ביקור" אצל הרב מלובאביץ'. קיבלתי מידיו צ'ק של 150,000 דולר והתחייבתי לספק לו סחורה נוספת. היישגתי הזמנות נוספות. עדיין לא מספיקות אך מתקרבות לנקודת האיזון הכלכלית. המפעל צריך להמשיך לייצר. אבל מבין המנהלים כאן אמצא בקושי אחד או שניים שיעזור לי. הדבר היחיד המעודד אותי הוא טיב המוצרים. יש להם מוניטין בארה"ב וקנדה. משמע, הפועלים למדו את מקצועם. יש כבר גם הצעות לרכישת המפעל. אבל הן כאלה המנסות להשיג את המפעל במתנה, למעשה. לא אמכור לקונים כאלה".

באיזו מדינה אנו חיים?

לפני ימים מספר הגישו שני הכונסים לבית המשפט המחוזי בתל־אביב תכנית להפעלת המפעל. שתמומן על ידי המדינה ומטרתה — הבראתו עד למכירתו.

רוב המנהלים צפויים לפיטורים — אבל זכויותיהם שמורות באמצעות „ביטוח מנהלים". גם חלק לא קטן מציבור העובדים יפוטר ותיפסק הסריגה הפרטית של עובדות מובטלות למעשה, המבלות את שעותיהן בישיבה בחדר האוכל של המפעל. יהיה זה גל שלישי של פיטורים, לאחר שבחודשים האחרונים כבר פוטרו ונשלחו לחופשה ללא תשלום 2/3 מהם. רק כ־170 עובדים נותרו מבין למעלה מ־500 בימים הטובים. לפי החוק יגיע סכום הפיצויים המאקסימלי ל־3150 ל"י. למעשה, כך מסביר מ. גורן, יהיה הסכום עוד יותר קטן, המשכורת שתשולם להם בחודש האחרון מהווה חלק מהפיצויים. תחילה ועמו הפועלים ומזכיר מועצת פועלי עפולה, ש. מאירוביץ, נחרד. עתה שככו מעט הרוחות אך הדאגה לעתיד רבה.

„בעלי במילואים ואני חייבת לדאוג לפרנסתי" — אומרת שרה אבודרם, העובדת כבר כשמונה שנים ועתה היא בת 22, חברה פעילה בוועד. „מהמלחמה חזרתי למקום עבודתי כאן כשאני פצוע קל בראשי. כאן צברתי שש שנות ותק ובזכותן מצאו לי עבודה מתאימה. אם ייסגר המפעל אהיה בצרה גדולה" — אומר בן „השנתון שבלם" חנניה אסולין. „לא־כל־כך איכפת לי אם המפעל ימשיך להתקיים. בעלי עובד וקיומנו מובטח. פחות או יותר. אבל אינני משלימה עם איבוד זכויותי" — אומרת שרה לוי, שהיא בת 24, אחראית לביקורת טיב, עובדת מזה שבע שנים במפעל.

לשמע בעיותיהם של עובדי „גרב יפה" הגיב חבר־הכנסת משה שחל (המערך — חיפה): „ככל שאני חושב יותר על מקרים מדהימים כאלה אני שואל את עצמי: באיזו מדינה אנו חיים? לזאת הלא קוראים בפירוש „גזל כבשת הרש". הכל מבוסס על חוק משנת 1934, שחוקק מספר פעמים וקובע דברים שרירותיים ורחוקים מהמציאות של היום. כבר הספקתי להעביר בכנסת הקודמת תיקון המבטיח את בעלות הפועלים על סכומי כסף שהופקדו כקרנות למענם, גם אם סכומים אלה נרשמו בטעות או בזדון על שם בעל המפעל ועל־כן רשאי כונס הנכסים לשים ידיו עליהם. עתה אציע שהמדינה תתקן את החוק ותקבל על עצמה את הדאגה לפצות את הפועלים בצורה נאותה, בהתאם לשנות עבודתם. יש וייש אפשרות להקים קרן מיוחדת".

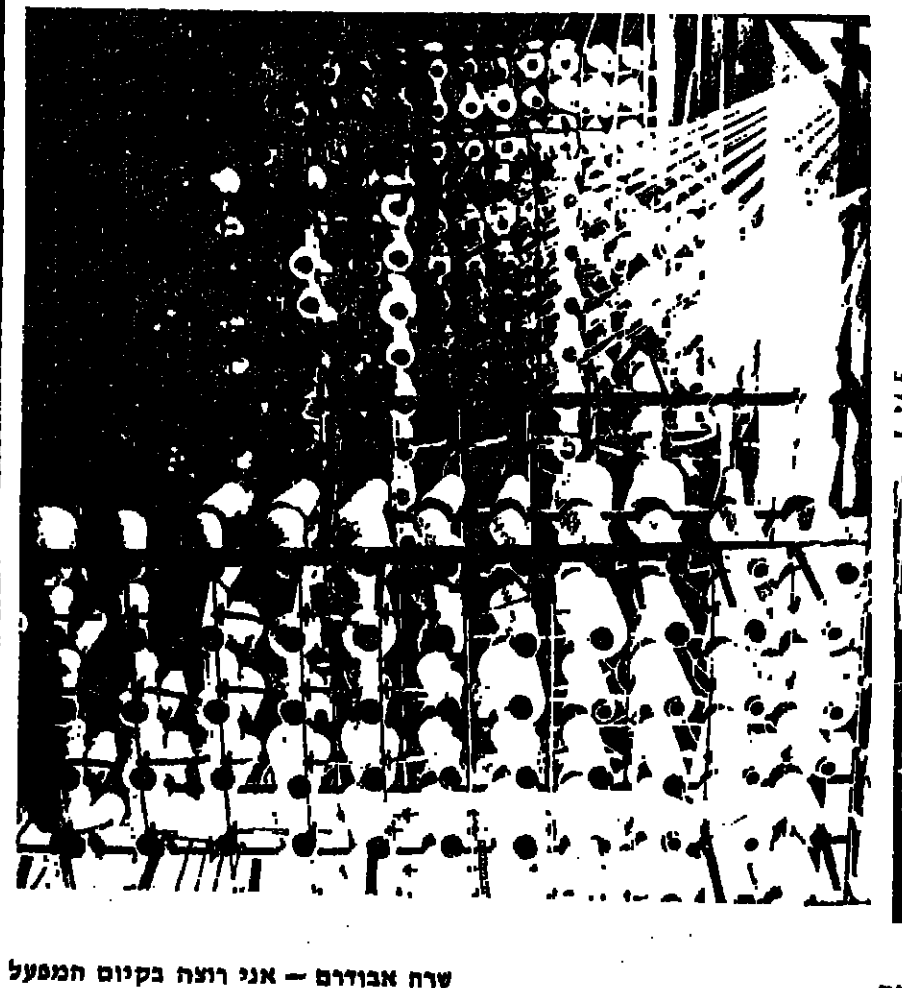

שרה אבודרם — אני רוצה בקיום המפעל

אברהם כהן — השגתי רק מריטת עצבים

ברלין אחרי 40 שנה

(סוף מעמ' 11)

האווירה המיוחדת של ברלין הפועלית, של הברלינאי הפשוט שמטבעו הוא ספקן ואף ציניקאי, ולא פעם היה מרדן. יתר על כן, במזרח ברלין נשאר אותו איזור מצומצם מאוד שניתן היה לקרוא לו „היסטורי", בעיקרו בנייני-הפאר של המלכים הפרוסיים, וילד ברלינאי רגיל היה לבקר שם. מה עשה המשטר החדש שם? מתי אווירת ברלין „הסוציאליסטית"?

אודה ולא אבוש: חזרתי למערב בדכאון מסויים. לא היו לי שום קשיים מיוחדים. הסתובבתי שם בחפשיות, ואף המבטא שלי לא תעיד עלי שהייתי זר. לא הושפעתי ביותר מכמות החריסות, הבולטת שם לאין שיעור יותר מבמערב, או אף מההבדל הניכר מאוד ברמת החיים לעומת החלק המערבי של ברלין. עם כל התעזה לומר זאת אחרי ביקור של יום בלבד, אגיד מה שהשפיע עלי: לא הרגשתי את האווירה הפועלית, התוססת והחפשיה של העבר. דווקא שם, בגרמניה „הסוציאליסטית", הרגשתי את אווירת „גרמניה האחרת" שהייתי תמיד שונא, הרבה זמן לפני הנאצים, אווירה של זעיר-בורגנות תוקפנית כלפי חוץ, וניתנת לפיקוח חמור מבפנים, אווירה של „פרוסיה עם דגל אדום".

הקורא העברי מכיר, אולי, את אותה אווירת-העבר מתוך „שאול ויוהנה", שנעמי פרנקל הצליחה, לדעתי, בצורה טובה מאוד לתארה. כיום, נעלמו הרחובות והסמטאות הצרים חומי-אדם, בהם חיו בקרבה ודוחק פועלים, וזעיר-בורגנים קטנים ביותר, עם תוספת לא קטנה של זונות ועולם תחתון. במקומם תמצא קווי-רחוב ישרים, ארוכים, ברוחב של עשרות מטרים, ובצידיהם „קופסאות" ישרות ושוות, כולן באותו גובה ובאותו רוחב, במרחק שווה, בניין אחרי בניין, נקי, חלק, מסודר, משעמם — כמו חיילים פרוסיים. לאן שתגיע, מפתיע אותך ממש חוסר הדמיון, חוסר האינדיבידואליות, ולרוב חוסר הטעם. בולט מאוד אותו מבנה — האחד — של מגדל-הטלוויזיה, שהוא באמת מקורי ומרשים.

יתכן מאוד שמכל בחינה סוציאלית מנסה הרפובליקה המזרחית להיטיב את מצב אזרחיה. אומרים שהשירותים הציבוריים, כמו חינוך, בריאות, תחבורה וכו' הינם לא בלבד על רמה גבוהה, אלא אפשר ללמוד מהם. אך מה שמדכא, זה „חוסר הצבע" בכל המובנים, אפילו במובן המילולי. כשהנך עובר ברכבת את קו הגבול בין מזרח למערב, הנך עובר, כאילו, מאפור חד-גוני לעולם שיש בו צבעים. אין לך ההרגשה במזרח שרע לאנשים. אינם חיים בעוני, למרות שכל דבר שמעבר לצרכים הראשוניים הוא יקר מאוד. אבל במקום שפעם היו חיים תוססים, שהיה ציבור פועלים סוציאליסטי ערני, מתווכח ומרדני, שם תמצא עכשיו סדר פרוסי, ואף לא חסרה אותה גסות אוטומטית של „נושא-מדים", שהינך זוכר לשמצה מימים שעברו. ברלין המזרחית קרובה יותר מן המערבית לגרמניה שהיתה.

שוחחתי בעת ארוחה עם כמה צעירים במזרח, וניסיתי להסביר להם את השינוי שחל בארבעים שנים אלה. ענו לי: „ייתכן שכך מרגיש אתה, שהכרת את העבר. אנחנו, שאיננו זוכרים אותו, מרגישים טוב כאן."

יהודים בברלין

במערב-ברלין ישנם כחמשת אלפים יהודים, המאורגנים בקהילה המשתדלת לפתח פעולת תרבותית ענפה. הרצאתי שם לפני כשבעים איש, להפתעתי מחציתם לא-יהודים. הציבור היהודי מגוון ביותר, לרוב יהודים יוצאי מזרח אירופה שנשארו בגרמניה אחרי המלחמה. אך תמצא גם מיהודי גרמניה, בעיקר זקנים שלא יכלו להסתגל לארץ אחרת, ואף את ישראלים-יורדים. ואמנם, ישנם גם צעירים שגדלו שם — והבל לך עליהם. אינם סובלים מאנטישמיות, אבל כיצד יכולים גם אלה לשכוח את העבר?

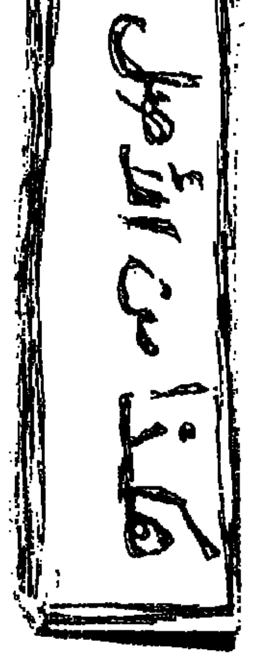

שוחה אישית

יגאל גלאי

מחשב יקר,
אני יודע שאתה נורא אינטלגנטי
ויודע מה נחוץ וכיצד לשלוף את האנשים
המתאימים לכל מיני תפקידים. ושאתה גאון
וחמוד ובכלל... אבל לומר את האמת,
אתה לא בן-אדם. אני כותב לך משום שאני
משרת במילואים כמעט חצי שנה ויש לי הרושם
ששכחת אותי. ובכן, מחשב יקר, אנא
זכור בטובך שאני עדיין בסיני,
רחוב הנצחון פינת המחדל. בחייך, עשה משהו.

הימים חולפים באיטיות משגעת והחבר'ה נבהלים מעצמם. אפאטיה נוראית ברחבי המאהל. „בוקר טוב דכאון", „בוקר טוב דפרסיה" — מאחלים איש לרעהו בהשכמה. השירות המסושך מייאש את כולם (אחד רוצה לפרסם מודעה בעיתון. הוא מוכן לתת לכל מאן דבעי את מספר הימים הדרושים לו להשלמת ה-„75 יום". ממילא צברנו יותר מ-150 יום).

ברגע של ייאוש אמיתי התפרץ אביגדור „הרוסי" לאוהל שלי וצעק: „תגיד, אנסתי, גנבתי, רצחתי? אני חייב כספים למישהו? לא! למה זרקו אותי למדבר, למה? למה כובע? זאת תשובת המטכ"ל לבעיית המשמעת בצה"ל. שוב רוצים לשחק בחיילים מחופשים, כאילו המשמעת צומחת ממדים מגוהצים ומנעליים מבריקות. שטות אווילית שירשנו מהצבא הבריטי (שירש מהצבא הפרוסי), בדיוק כפי שירשנו את החוק העותומאני. מתחילים את משחק ההתחפשות מחדש.
תמיד הרגיזה אותי ההתגנדרות במדי אלף כשבא המפקד לביקור. מה יש, בבגדי עבודה אנחנו פחות יפים? ציניקן אחד מהשריון אמר פעם שכל כך הרבה התעסקו איתו במסדרים, ששכחו לספר לו על „שמלים" ו„סאגרים". אגב, הבחור הזה הגיע למלחמה בלי שקראו לו. בשירות הסדיר שלו נשפט כמה פעמים על הופעה מרושלת.
יש לי שאלה פשוטה: הוא ממושמע, או שצריך להלביש עליו כובע פעם אחת ולתמיד?

שרים בשרשרת

לזר

— מה נעשה עם צ'פלינסקי? הבטחנו לו.
— מי זה צ'פלינסקי?
— זה מה-ל"א. ארבעים וחמש שנה במזכירות המחוז.
— שיהיה סגן-שר. בתור התחלה זה צריך להספיק לו.
— לא, אי-אפשר, הרי הבטחנו לו. הוא עובד קשה כבר ארבעים וחמש שנה.
— נו טוב, שיהיה שר הטכסטיל. מה שמו אמרת?
— שר הטכסטיל כבר נתנו אתמול לווקסלר מהחטיבה הצעירה.
— אז מה לעשות? יש עוד איזה תיק פנוי? גולדשטיין, אתה פעם הצעת שר למוצאי-שבתות ובוקר-יום-אלף, זה עוד רלבנטי?
— כן, אבל כבר נתנו לזילברמן. ההתאחדות לחצה.
— אז כמה שרים יש לנו כבר בסך-הכל? מישהו עוקב אחר המניין?
— שבעים ושניים. שלושה בלי תיק ושניים בלי ידית.
— ומאיפה הוא הצ'פלינסקי הזה אמרת?
— מה-ל"א. ארבעים וחמש שנה.
— ה-ל"א, כמה הם הפסידו בבחירות האחרונות?
— שלשה מנדאטים, ירדו מחמישה לשניים.
— נו, ואם היו להם קודם שנים-עשר שרים, כמה מגיע להם עכשיו?
— שבעה-עשר, לפי שר נכנס לכל מנדאט יוצא.
— טוב, אז תרשום גם את צ'פלינסקי. גולדשטיין, אתה תמצא לו כבר איזה עיסוק. אולי תכניס אותו במקום שר האקלים? הוא התפטר, לא?
— פנחס, אתה ילד? איך אפשר לדעת? כבר שבועיים שלא ירד גשם. במצב חירום נורא שכזה, אתה מתאר לעצמך שהאקלים יכול להמשיך בלי השר?

דוד בשן

בעוצם ליבלובם

בעוצם ליבלובם הרטיטו אילנות
ופריחתם אבדה אל תוך הסערה,
אף צפורי-השיר הגו בקול ענות
נמלטו מקינים שאחזתם הבערה.

סיעות הנשרים בכנס להקות
עגו להם מעגלות בחיק הטבע
המו מימי ים-סוף, וגעשו עד כלות
עופרת ופלדה הקיפו גיא וגבע

דורות עלי דורות אין כאן יונה תמה
ובמדבר הזה לא קמו תועי-אדם
הגוי של תיאור למד שוב מלחמה
בורא עולם מביט ממעל — כנכלם.

נישאו ראשי גשרים — נפלו ראשי-אדם
בשר והברזל נטרפו בישימון,
בלהט החולות, אדמו מי האגם
ולעיני האל — חזר אדם קדמון.

שלהבת בשחקים, עשן כולו הנוף
משק הפגזים — כרוח הפראית
זיקי טילים מעל כמאורות אין-סוף
והאדם לוחך עפר אפריקאי.

השמש במיסתור, אינה עומדת דום
וגשר השלום — כפסע בין גדות
מימי התעלה עודם בוכים עד תהום
ובמרומים הכוכבים — נוטפי דמעות.

בעוצם ליבלובם, הרטיטו אילנות
ופריחתם אבדה אל תוך הסערה
בעצבונו — הלב חוגה כמו על מות
הטבע בזיוו, יקום בנהרה.

ירמי עמיר

אחרי המלחמה

אחרי מלחמה
זה כמו אחרי ניתוח
אתה נולד מחדש
אבל זוכר כל הזמן.

אחרי מלחמה
זה כמו אחרי ניתוח
הפצע מגליד
אבל נשאר סימן.

לא רוצה!

לא רוצה להיות גיבור
לא רוצה סיפורים בעיתונים
לא רוצה להצטרף אל מועדון
הנפלאים, הנאדרים ועזי הנפש
לא רוצה שתבכי על הקבר שלי
לא רוצה למות!
אני לא צריך את זה —
טוב לי גם ככה.

שלומית

בריחה

אל שכחות לעוף
עורבים
כבוד אחרון בחליפות שחורות
שומרי-גופות-ישראל.

קיץ סחרחורות המעופפים
סתיו גחים עיטים
חורף שיירים מלקטים
שומרי-דלתות-ישראל.

קול זעקה קבורה
בחול צחוב קוצרים מגלים
צל איברים שרופים
באפרים קורצים כוכבים
ואנו
הנסים מסתור חולות נודדים [illegible]
והם
מבריחי-הדלתות.

לא!

יהושע סובול

באחד ממשליו הקצרים והחריפים
מספר ברטולד ברכט על קלגס מזויין
מכף רגל ועד ראש שהתפרץ לביתו של איכר,
כיוון מולו אקדח ואמר:
אתה מוכן לארח אותי בביתך, לשרת אותי,
להאכיל אותי? כן, או לא?
התבונן האיכר באורח הלא-קרוא,
ערך לפניו שולחן והקלגס ישב לזלול.
זלל ימים, זלל שבועות, זלל חודשים,
השמין והלך, תפח והלך, עד שלא יכול עוד
לשבת אל השולחן והשתטח על מיטה.
המשיך האיכר לפטמו במיטה, פיטם ופיטם,
דחף ודחף מזון אל פיו, עד שהגוף המפוטם נחנק
ונשמתו פרחה מאותו הר של שומן.
נטל האיכר את הסדין בארבע פינותיו,
נשא החוצה את הפגר הנפוח,
השליכו בשדה והשיב:
לא אדוני, אני לא מוכן.

אפשר לפרש את התנהגותו של האיכר
כביטוי למורך לב. אפשר לטעון שהיה עליו
להביע את התנגדותו לאורח במילים גלויות
ובמעשים ברורים. אלה הגורסים כך, טוענים
כי התנהגות כזו מצד האיכר היתה מאפשרת
לקלגס להציל את כבודו האנושי,
והיתה מונעת ממנו את הסוף המביש.
לדברי בעלי טענה זו, לפני שנכנס הקלגס
לבית האיכר, עמד להכריז: אם לא ירצו בי,
לא אכפה את נוכחותי אפילו רגע אחד.
אפשר יהיה לרענן אותי בקלות מביתו
של הגולם הזה. הללו מאשימים את האיכר
באחריות להסתאבותו של הבריון,
שכן אילו אמר לו בגלוי שהוא אינו רצוי,
היה הלה אומר מן הסתם: סליחה,
חשבתי שאני רצוי אצלך. שכח מהכל,
אני כבר הולך.

ואולם, לעומת בעלי טענה זו יש היודעים לספר
כי האיכר דווקא כן גילה לאיש הצבא
את אשר עם ליבו וכי עשה זאת באופן נמרץ
וברור. יש אומרים כי ערך הפגנות,
כי קיים שביתת רעב, כי ביטא את רגשותיו
ואת מחשבותיו באוזני האורח בכל הדרכים
האפשריות. יש אומרים כי האורח,
לאחר שהבין את דברי האיכר, קם והכריז:
שלום! אני הולך! עוד תתגעגע אלי!
וכך, לאחר שאמר זאת,
חזר והתיישב אל שולחן הסעודה
כשהוא מניח את האקדח לצד הצלחת.

מכל מקום, אם ברטולד ברכט החליט
להתעלם מכל אותו דין ודברים דראמאטי
בין האיכר לאורחו באותו שלב
שקדם להתיישבותו של שר-הצבא אל השולחן,
הרי שברכט ידע מה שהוא עושה. המשל בנוי,
כידוע, על סוד הצמצום, וכל פרט טפל לא ייסבל.
וכיוון שהדו-שיח הנרגש בין האיכר והגנראל
לא שינה את מהלך העלילה כהוא-זה
ולא מנע מהמתפרץ לממש את תאוותו
לשבת אל השולחן, יפה עשה ברכט שהשליך
לסל הניירות את כל טיוטת הדו-שיח
שלא הביא לשום תוצאות. מכאן ואילך,
התגלגלה העלילה בהגיון של ברזל
עד להשלכת הסדין על תוכנו מן הבית,
ועד לאמירת ה„לא" הסופי שהיתה כלואה
בחזהו של האיכר במשך קדנציה שלמה.

מאת דני זמיר

גורמי [illegible] בתנועת העבודה

תנועת-העבודה עלולה לאבד את השלטון, בין השאר, בגלל שתי סיבות:

(א) הנהגתה עד כה, היתה הנהגה המטייחת ומפשרת אך איננה מסוגלת לקבל הכרעות.

(ב) תנועת העבודה היא כיום ביטוי פוליטי של „ישראל הראשונה", של מעמד בינוני ושל מי שהיו פועלים, הבשלתה הפוליטית של „ישראל השניה" (בערי הפיתוח, במפעלים הגדולים ובין יוצאי עדות המזרח) מתרחשת כיום במידה רבה מחוץ לתנועת העבודה.

אם יימשך התהליך הזה, לא תהיה זכות-קיום מוסרית ופוליטית לשלטונה של תנועת העבודה בישראל.

הסבך הפוליטי-קואליציוני, הבחירות שקדמו לו והמשבר שבו נתונה מדיניות החוץ והבטחון של ישראל, כל אלה מעוררים את הרושם כי כל המערכת הפוליטית שלנו מצויה בתוך זעזוע חמור וצפויה לשינויים מעמיקים. אולי זהו „רושם" בלבד. לאחר כל מלחמה אנשים חוזרים הביתה בהרגשה ש„כך זה לא יכול להימשך" ובכל זאת זה נמשך;

ייתכן, שהפעם זה אחרת. בשלושת הגושים הפוליטיים העיקריים, מיצו ההסדרים הקיימים וההנהגות הנוכחיות את יכולתן.

הליכוד, בתנאים הנוחים ביותר שניתן לתאר, לא השיג את מטרתו. מעבר לחילוקי הדעות הפוליטיים, הליכוד אינו מציע כיום הנהגה מדינית שקולה ואחראית אלא הנהגה שהיא תערובת של קנאות, דוגמאטיות והרפתקנות.

הציבור הדתי נקלע לסתירה טראגית. בגלל היעדר מנהיגות רעיונית-פוליטית בעלת שיעור קומה, נופלות ההכרעות על דרכו מחוץ למפלגות הדתיות. המאבק על „מיהו יהודי" נהפך לקאריקאטורה. שני הגושים הדתיים נקלעו כאן לעמדות נוקשות, רק מכיוון שחסרו את אומץ הלב הרוחני והפוליטי להכריע בעצמן. לכן נמסרת ההכרעה למועצות רבנים תלושות, אשר החליטו מה שהחליטו, תוך התעלמות מוחלטת מהנסיבות הפוליטיות. ואילו מאבקה של המפד"ל על „נחלת אבות" מוכתב ומונהג ע"י דיין, שרון ובגין יותר מאשר ע"י בורג ורפאל. גם כאן מוכתבת התנהגותה של המפד"ל ע"י גורמים שמחוצה לה.

קשה לתאר שיתוק פנימי חמור יותר מזה שהמערך נתון בו. מדיניות הסיפוח הזוחל טישטשה וכירסמה את ייחודו של המערך לעומת הליכוד. „הבוחר המעניש" היו אותם בוחרים אשר לגביהם לא היה הבדל רעיוני-מדיני בין המערך והליכוד; אותם בוחרים אשר כדברי דיין „בגין קרוב להם יותר מיערי". כאשר הבוחרים ה„ניצים" מענישים את המערך, כאשר אלה מתייאשים מדיין, אין פלא שהם בוחרים בליכוד.

והבוחרים ה„יונים"? — אלה אמנם הצביעו ברובם בעד המערך, אך רבים מהם עשו זאת בלית-ברירה, מתוך עייפות אכזבה וחוסר אימון. מהרבים שהצביעו בעד המערך, רק מעטים נאבקו על נצחונו; ומי שיכול, יבוא וישקול בכמה חברי-כנסת יש לשלם, בעד חוסר הרצון לנצח.

מהם מקורות השיתוק הפנימי במערך? הייתי רוצה להצביע על שניים מהם.

(א) בתחום הפוליטי: מנהיגות של איוון ולא של הכרעה.

(ב) בתחום החברתי: הסתגרות גוברת בתוך המעמד הבינוני ו„ישראל הראשונה".

המנהיגות של מפלגות-הפועלים העדיפה בשני התחומים את שמירת הסטאטוס-קוו על-פני הסתבכות בשינויים. בתחום הפוליטי הודתה גולדה מאיר לאחרונה במפורש, כי אולי שגתה בכך, שמנהיגותה היתה מנהיגות של טיוח ולא של עשיה, מנהיגות שטיחה הבדלים רעיוניים ופוליטיים ולא הביאה אותם להכרעה.

טבעי הדבר, שבמפלגה גדולה מתגבשים אגפים או זרמים קיצוניים יותר בתחום המדיני או החברתי. הנהגה במפלגה כזו צריכה להיות בעלת-סמכות המקובלת על האגפים, אך גם בעלת כושר-הכרעה וקו-מדיני משלה. הנהגה אשר כל מנהיגותה ומדיניותה מבוססת על פשרות, והמנעות מהכרעות וכניעה ללחצים ואיומים, הנהגה כזאת מכרחת לאבד את סמכותה ולהפוך למנגנון של תיווך ומרדות בלתי-פוסקים. הניצים במפלגת-העבודה לא רק השפיעו על מדיניות ההנהגה, אלא גם שיתקו אותה.

שיתוק זה נעשה באמצעות איומה של רפ"י.

רפ"י נעתה מצוידת של שלושה יתרונות פוליטיים, ויכולת כזו לא היה בידי שום-גורם ניצי אחר במפלגת-העבודה (לא בידי גלילי באחה"ע ולא בידי אנשי א"י השלמה מקרב חברי-מפא"י):

א) רפ"י היוותה „חטיבה-לשעבר" במלאכת-המרכבה של הרכבת מוסדות המפלגה.

ב) מעמדה בקשת הפוליטית בישראל היה נוח מאוד לאיומי פילוג (דבר שנמנע למשל מגלילי).

ג) סמכותו האישית של דיין בחטיבתו, במפלגתו, בציבור.

השימוש האינטנסיבי בכל שלושת היתרונות האלה אמנם לא הספיק כדי לעשות את דיין לראש-ממשלה, אך די היה בו כדי לערער ולהרוס את סמכותו המוסרית והמדינית של המערך בהנהגת-המדינה.

המערך ומפלגת העבודה לא ייהפכו אף-פעם למסגרת בעלת מונוליטיות רעיונית ופוליטית. קיומם של גורמים „ניציים" מובהקים בתוך מסגרת כזו, הוא לדעתי לגיטימי. אך יש להחזיר גורמים כאלה למשקלם האמיתי כאגף בתנועת-העבודה ולא כהנהגה אלטרנטיבית. אם יימשך משטר-החטיבות הנוכחי ב„עבודה", ואם יצליח דיין לשמור על מעמדו המדיני והציבורי, צפוי למערך שיתוק או פילוג. אם ישתנו שני התנאים האלה תיתכן היערכות פוליטית חדשה, אשר תשקף את חילוקי-הדעות האמיתיים, החוצים את כל החטיבות הקיימות ובכללן גם את רפ"י עצמה.

בתחום החברתי-פוליטי מנותק המערך מן ההנהגות הצומחות מלמטה, מתוך מעמדי-הפועלים הישראלי, היישוב החדש ועדות-המזרח. כהונתו של בן-אהרון רק הבליטה, כי ניתוק זה איננו הכרחי. אך בינתיים זהו יוצא-מן-הכלל המעיד על הכלל. למעשה, מדובר כאן על תהליך של הבשלה פוליטית של ישראל השניה. זהו תהליך אשר מתרחש ברובו מחוץ למערך ואולי מחוץ לכל המפלגות הקיימות.

כשהיתה „ישראל-השניה" (ככינוי כולל לשאלת המרכיבים שהוזכרתי) חסרת-אונים מבחינה פוליטית, מונו לה אפוטרופסים מטעם, אשר דאגו למילוי-צרכיה ותמורת זאת קיבלו את תמיכתה הפוליטית. כאלה היו עסקנים רבים, אשר נשלחו מ„המרכז" ליישובים חדשים, למחלקות לעדות-מזרח, לאגודים מקצועיים וכו'. רבים מהם עשו בוודאי את מלאכתם בכנות ובמסירות, אך הם לא צמחו כהנהגות פוליטיות מתוך הציבור אותו התיימרו לייצג.

כיום, צומחות ועולות הנהגות פוליטיות חדשות ברשויות-המקומיות ומועצות הפועלים בערים החדשות, בוועדים נבחרים של מקומות עבודה גדולים וכו', וכאשר שכבת המנהיגות הזאת שואפת להשפיע גם במישור הלאומי, הדבר נמנע ממנו בגלל הסדרי הבחירות הקיימים כיום בתוך מפלגות-הפועלים. אם יימשך התהליך הזה הוא עלול למוטט את המבנה המפלגתי-הפוליטי הקיים, אם ע"י פעולה חוץ-פרלמנטרית תוקפנית, ע"י צמיחת תנועות-שוליים חדשות לבקרים, או ע"י בחירות איזוריות (דוגמה מוצלחת של שילוב מנהיג מקומי עולה בתוך הצמרת-הלאומית אפשר לראות במפד"ל, אשר בה נבחר כחבר-כנסת ראש העיר החדש והצעיר של רמלה. דוגמה לכשלון אפשר לראות בהתנהגות מפלגת-העבודה בקריית-שמונה. אלוני, המועמד הפופולארי בעירו לראשות המועצה, הוצא ממפלגת-העבודה ונבחר כראש-המועצה ברשימה עצמאית).

הניתוק בין ההנהגות החדשות לבין הנהגת תנועת-העבודה, מפקירה אותן גם להסתה הלאומנית של הליכוד.

דרוש איפוא מאמץ מתואם בשני כיוונים עיקריים:

(א) הסדרי בחירה פנים-מפלגתיים אשר יאפשרו לשכבה כזאת להשתלב בצמרת הפוליטית.

(ב) מאמץ רעיוני-הסברתי אשר יכוון לשכבת המנהיגות החדשה כנושאת באחריות לגורל המדינה.

מאמץ כזה צריך לגייס את השתתפותה הפעילה של שכבה זו — במאבק על נכונות לפשרה טריטוריאלית למען השגת שלום; במאבק על יתר שוויון בחלוקת-העול בחברה הישראלית.

האם יש סיכויים להיערכות פנימית מחודשת במערך? האם יש סיכוי להנהגה לאומית בעלת כושר הכרעה? האם תהיה צמיחה של הנהגות חדשות אל תוך תנועת-העבודה?

אינני יודע.

המערך כבר קיבל את „הטיפול בהלם", ואם תהיה ל„טיפול" הזה השפעה מבריאה? דומה שאת התשובה על כך צריכים לתת אותם אנשים בתנועת-העבודה המסוגלים לנהל מאבק מצפוני-משטרי ולהציג מטרות לטווח ארוך, בהתיישבות, במשק ההסתדרותי והציבורי, באוניברסיטות, בצבא ובמנגנונים המפלגתיים עצמם. [illegible] רבים, רבים ליאוש ולאפאתיה, כשהם סומכים על ההנהגות הקיימות שלפחות ישמרו על הסטאטוס-קוו.

גם דבר זה איננו מובטח יותר!

אימתי תקום לנו הנהגה של מדינאים

דוד ארן

מלחמת אוקטובר (אינני אוהב את הכינוי מלחמת יום הכיפורים) היתה הלם. לא רק בגלל האבידות שלא היו כדוגמתן מאז מלחמת השחרור, ולא רק בגלל ההפתעה. אומרים לנו היום שלא נהיה מאזוכיסטים, ולא „ניילל" על אסון אחרי מה שאולי היה הנצחון הצבאי הגדול ביותר מאז כינון המדינה.

אבל דווקא עובדה זו נולמדתנו — נוה שלא ידענו עד כה — כי בנצחונות צבאיים בלבד לא נוושע — או בכלל לא. אולי דווקא ההצלחה היחסית של הערבים פותחת פתח לשלום: מלחמת אוקטובר לא היתה עוד מלחמה בין חלשים וחזקים ולא בין „סופרמנים" ונחותים — כפי שאומר פרופ' בן-עמי שרפשטיין — אלא מלחמה בין בני אדם. שמא אפשר להיפגש עם השכנים כבני-אדם עם בני-אדם גם בשלום...

אנו „מייללים" כי נופצו אשליות, נופצו מיתוסים. אך יש סכנה שיווצרו מיתוסים חדשים. לא תמיד מיתוסים הם שליליים. לדעתי המיתוס הערבי על „הנצחון הגדול ביותר מזה חמש מאות שנים" עשוי לעזור לשלום: יצר הכבוד הערבי כבר בא על סיפוקו ואינו זקוק עוד להרס מדינת ישראל. אולי.

אך אצלנו יש סכנה של „מיתוס המחדל". אפשר ללמוד מן המחדל (הממשי) כי חיינו בגן-עדן של כסילים מדומים-עצמם עליונים, וזה הרדים אותנו. אך אפשר גם לומר כי „ממשל רקוב" לא היה ער לסכנות, כי הערנות הצבאית היא הכול וכי הפסקת האש היתה בחינת מחדל נוסף — „תקיעת סכין" בגבו של נצחון ודאי. זה הנשק של „הליכוד", המאפשר להם להמשיך ולחלום על עליונות שאיננה.

תחבולה במקום תעוזה

החלם במלחמה בא לנו משום שלמדנו שאנו לא כל כך שונים מיתר העמים כפי שסברנו. פער האמינות, הקיים כיום בכל המשטרים והמדינות, קיים גם אצלנו. והנה נוסף על כך עתה ניצול מצב בטחוני (הקיים, אך בכל הנראה לא מיום „המיפנה הדראמאטי" במלחמת היהודים) לתשנת פתרון, שלדעתי הוא חיוני כשלעצמו. לא משום שאין צורך להחליף את ההנהגה וההנהגות, אלא משום שלא בשלו התנאים לכך. ודווקא הצורה שבה הוצג הפתרון מוכיחה — כי בסופו של דבר נחוצה לנו הנהגה אחרת.

כאשר התחילו לשוב ולדבר — כתום המלחמה — על בחירות, אמרתי כי זה טירוף. דעתי היתה שהממשלה הקיימת צריכה לנצל כל תחבולה אפשרית, מבחינת החוק, כדי להאריך את שלטונה וללכת לבחירות רק אחרי השגים ממשיים ב„תהליך [illegible]". אמרתי זאת לאחד ממנהיגי תנועתנו, וכתשובה קיבלתי שיעור בהבדל בין דמוקראטיה ודיקטאטורה, ושכל דיקטאטורה סופה להסתאב. כאילו לא ידעתי. אך לפעמים צריך — למען ערכים דמוקראטיים — לחפש ולעקוף את כללי המשחק הדמוקראטי. העמים עשו את זה עכשיו. ובצורה פחות מכובדת, בצורה „פוליטיקנית" טיפוסית.

הדרוש: תיכנון לטווח בינוני

לדאבוננו הפוליטיקה אצלנו מתנהלת בידי פוליטיקנים: אנשי חזון לשעבר שעברו מאידיאולוגיה צרופה — שלפעמים התנכרה לעובדות או לא ידעה אותן — לחיים מן היד אל הפה, על יסוד מידע שוטף בלבד. אומרים שהפוליטיקה היא אמנות האפשרי ומצדיקים בכך את הפוליטיקנות. קודם-כל שוכחים כי בהגדרה זו מצויה התיבה „אמנות" שפירושה דמיון. והפוליטיקנים מצטיינים בדרך-כלל בחוסר-דמיון. אולי מוטב לומר כי המדינאות — בניגוד לפוליטיקה — היא אמנות הבלתי-אפשרי לכאורה. דהיינו, האמנות להוציא עלות מן הכוח על-ידי גילוי האפשרויות הטמונות במציאות.

הנם שמשוללי דמיון אינם רואים אותן.

אמן כזה הוא ד"ר קיסינג'ר. אין הוא אידיאולוג. ולא מנהיג קאריזמאטי (לא כאלה דרושים לנו כיום) ולא פוליטיקאי צר-אופק. אינו בא לתקן את העולם. הוא רוצה לקיימו כמות שהוא (פחות או יותר). אך גם מי שרוצה בעולם מתוקן חייב לראות שיהיה עולם. אחרי שואה גרעינית — או אחרת —
לא יקום לא חזון לאומי ולא חזון סוציאלי.

הדרוש הוא, איפוא, לא תכנון לטווח היסטורי ארוך — אלא לטווח בינוני. באותו: דרושה מדינאות.

אם-כן, אימתי תקום לנו הנהגה של מדינאים!

אדם ומילואו

בעריכת צביה ברשלום

שין־שין

בקיץ צפויה לי מלחמה, אבודה מראש, נגד השין-שין. ערב פורים הייתי כל כך מטושטשת מהחג והמשבר הממשלתי שלקחתי את הבת איתי לעבודה. במקרה היה זה טקס הענקת פרסים בתחרות הגמר של „שין-שין".

„שין-שין", אם אינכם יודעים, הם מקלונים עשויים חומר פלסטי נוקשה וגמיש, מחוררים בכל מיני דוגמאות, ובמקורם הם משמשים מקלות של שלגונים. אבל אחרי שגומרים ללקק את השלגון, העשירי, המאה, החמש-מאות — לוקחים את כל השיר-שינים ובונים מהם משהו נהדר. למשל: מגדל אייפל, או טירה מבוצרת, או רובוט, או כרכרה רתומה לסוס, או הגשר של הטאואר, או טנק, או בית רב-קומות, או טלסלה, או טחנת רוח, או גלגל ענק, או אהיל למנורה... כל אלה הוצגו בתחרות הגמר של המקלונים, והיה אחד עשה מהשין-שינים אפילו וילון.

הרעיון של מקלוני „שין-שין" נולד כך: יום אחד הלכו אורה ותיאו קוסטר לבקר ידידים וראו שהבן של הידידים, בן 7 אולי, בונה משהו ממקלוני העץ של השלגונים. כל אדם נורמאלי שהיה רואה דבר כזה היה אומר למארח איזה קומפלימנט מפוקפק, על ידיו הזריזות של הילד. אבל הזוג קוסטר הם ממציאי צעצועים, אתם ודאי מכירים אותם מביקורם השבועי, מדי יום ד', בביתכם, באמצעות הטלוויזיה הלימודית. אורה ותיאו קוסטר ראו ילד מדביק מקלוני-עץ — ובדעתם עלה הרעיון של מקלונים מתחברים, שאין צורך להדביק אותם ולהתלכלך בהזדמנות זאת. תיאו התחיל לעבוד על הרעיון עד שהמציא את ה„שין-שין". מקלון הפלא נמכר לכל מיני ארצות. מתעסקים בו ילדים באמריקה, בצרפת, בגרמניה, דרום אפריקה, אירלנד ואפילו איסלנד. באיסלנד — סיפרה אורה קוסטר, בהזדמנות החגיגית של הענקת הפרסים — יש בסך הכל 250 אלף תושבים והיו בה 3 בתי חרושת לגלידה. כאשר אחד מהם התחיל להשתמש בשין-שינים פשטו שני האחרים את הרגל.

טוב, אצלנו חם קצת יותר מאשר באיסלנד ואין כל סכנה שיצרני שלגונים המתחרים בחברת „שטראוס" יפשטו את הרגל. כי הקופירייט על השין-שינים בארץ הוא בידי מחלבות שטראוס נהריה, שנוסדו בשנת 1947, החלו לייצר גלידות בשנת 1950, ובשנת 1973 החליטו להצמיד את מקלון הפלא לשלגון. בהזדמנות זאת הוכרזה התחרות ובפורים דחשתא חולקו הפרסים. פרס ראשון — אופניים — ניתן לשני נערים בני 14—16 שהכינו את הגשר הלונדוני המתרומם וגלגל ענק ועוד 15 פרסים אחידים — מצלמות „ביג שוט". את הפרסים חילקה השחקנית גילה אלמגור.

האמת היא, שהרעיון של ה„שין-שין" כאמצעי להגברת המכירה של השלגונים איננו גרוע. בשביל מפעלי „שטראוס" הוא אפילו מצויין, אבל גם הקונה אינו יוצא מופסד. משחקי הרכבה אהובים מאד על הילדים — בכל הגילים, אלא שהם בדרך כלל גורמים יותר מפח נפש מאשר שמחה. החלקים אינם נוגתאמים, נשברים מהר ולעולם אינם מספיקים כדי לבנות את הדגם שעל מכסה הקופסה. משחקי הרכבה טובים — תוצרת חוץ (אבל לא הונג-קונג) — הם יקרים מאד. מקלוני „שין-שין" עשויים היטב. תיאו קוסטר בעצמו מפקח על הייצור וישראל מייצאת אפילו את המקלונים הטובים שלה לארצות הנכר.

תיאורטית — הילד מקבל את המקלון חינם. עליו רק לקנות את השלגון הנכון, במחיר נורמאלי של השלגון — וכל המאמין שבגלל עליית המחירים יוותרו הילדים על השלגון היומי שלהם הינו פסימיסט קיצוני ביותר. ובכן — צריך רק לקנות שלגון, ללקק בהנאה רבה, לאסוף כמות רצינית של מקלונים מכל הצבעים, לשנורר עוד כמה עשרות אצל אלה שאינם אוספים או אצל מבוגרים, להשיג כמה עשרות תמורת גולות, עטיפות של מסטיק או תמונות — ואפשר לבנות וילון או טחנת רוח או חללית. אנחנו, המבוגרים, נצטרך להילחם בכל כוחותינו (מלת הקסם: אין לי כסף! אבל מי מתחשב היום בקסמים?) נגד המגמה של קניית מקלון „שין-שין" עטוף בשלגון. לא רק בגלל כאבי הבטן שהשלגונים המיותרים עלולים לגרום לו, אלא בעיקר בגלל החור בתקציב. אבל אל לנו להתייאש. אנחנו עם למוד מלחמות, גם על „שין-שין" נתגבר.

נ.ב. הקורא התמים עלול להתרשם שלכתבה זאת אופי מסחרי, וגם אם אודה שאני, אישית, אינני מתלהבת מגבינות תוצרת „שטראוס", לא אתקן את הרושם. לכן הרשו לי להצהיר חגיגית שטובת הנאה יחידה שקיבלתי כדי לכתוב על מקלוני „שין-שין" היתה שתי אזני המן ושלגון משונשן בשביל הבת. במחיר כזה אי אפשר לקנות אותי.

נהגות זהירות בבית החייל

משה דיין שלח לי הזמנה לכנס הנהגות הזהירה. בבית החייל, במסגרת שוק התערוכה השנתי של א.א.ע. וכולל תצוגת אופנה של „משכית". להזמנה צורפה גם איגרת אישית לנהגת הזהירה מטעם הסניף התל-אביבי של המועצה הלאומית למניעת תאונות, אבל לא קראתי כי אני לא נהגת ולא זהירה.

לכנס דווקא הלכתי. ברגל. האולם של בית החייל היה מלא-מלא, והכל נשים. צעירות-מאד, סתם צעירות, פשוט צעירות ודי הרבה כאלה שהיו צעירות במלחמת העולם הראשונה. כולן, מסתבר, נהגות, וכולן לא נתפסו באף עבירת תנועה (רפורט על חניה לא נחשב) בשנה האחרונה. היו כאלה שהביאו גם ילדים קטנים, כדי להרגיש כמו במכונית משפחתית.

לפני הכניסה לאולם עמדו הנשים בתור ארוך כדי לקבל, תמורת תלוש מצורף להזמנה, שי של רבלון: שני בקבוקונים מקרוסקופיים של חלב-ניקוי וקרם לשחו. כתוספת קיבלנו גם ערימה של ניירות המבשרים על „במת הנהג הזהיר", על שאיפתה של עיריית תל-אביב לשפר את התנועה בעיר ועל מבצע מיוחד מטעם „מגור" — חברת גרירה. על הבמה עמד שולחן ארוך ולידו ישבו המון גברות וגברים. באולם, בין מאות נשים נראה פה ושם גבר לרפואה ועשה רושם של מתבייש.

באיחור של רבע שעה בסך הכל קם על הבמה איש אחד בחליפה ופתח בברכות. סיפר על הנהגת הראשונה, הדוכסית ביזה, שבשנת 1898 עוררה סנסאציה בפאריז, ועל מאדאם קאמי איגר, שהשתתפה כעבור 5 שנים במירוץ אבטומובילים והנה, רק עברו שבעים ומשהו שנה ובסניף התל-אביבי של המועצה למניעת תאונות רשומות 4,000 נהגות זהירות, חבל שלא ארבעים אלף. נאם 10 דקות.

קם איש אחר בחליפה והציג את היושבים ליד השולחן: גברת לילי מנחם, חברת מועצת עיריית ת"א יפו (עכשיו באופוזיציה), ח"כ אורה נמיר, מזכירת סניף תל-אביב של א.א.ע.; מר דוד שיפמן סגן-ראש העיר האחראי לתיק התחבורה; עו"ד א. אלראי, נשיא סניף הנהגים הזהירים; מר קליוסקי, היו"ר של הסניף; גברת רות דיין מ„משכית"; השופט לבנברג, יו"ר ההנהגה הארצית; סגן-ניצב בנימין ברלאי, ממשטרת התנועה ומר אורליצקי, מזכיר הסניף התל-אביבי של המועצה הלאומית למניעת תאונות. זהו זה. עם כמה ברכות זה נמשך 5 דקות. קיבלנו דפיקות לב מפחד שכל הנכבדים שעל יד השולחן ינאמו אבל הם לא. דיברו רק:

— דוד שיפמן מהעיריה שברך את הנהגות הזהירות ותפס טרמפ כדי להתחלק עם הציבור בבעיות התנועה של תל-אביב הכרך והרעיונות של ציץ-את-שיפמן כיצד לפתור אותן. דיבר 10 דקות.

— ח"כ אורה נמיר שהתלוננה על גישתם המעליבה של הגברים כלפי הנשים הנוהגות, שהן דווקא זהירות מאד. תפסה טרמפ על מפעלי א.א.ע. ועל שוק התערוכה השנתי. דיברה 5 דקות.

— סגן ניצב ברלאי שביקש מהנהגות למלא תפקיד מהגיע בבית ועל הכביש. תפס טרמפ וסיפר על הצרות של המשטרה. דיבר 5 דקות.

— השופט לבנברג שהבטיח לקצר, כי הוא, כמו כל הנוכחות, לא בא לשמוע נאומים אלא לחזות בהצגת אופנה. אמר שהנהגות מהוות שליש מהאוחזים בהגה אבל גורמות לפחות משליש תאונות ואחר כך התחיל להשמיץ. את הנהגות המהססות, את העיריה, את המשטרה שגוררת מכוניות, את האוטובוסים המלוכלכים ובכלל. תפס טרמפ ובישר שהחל באחד באפריל יחייבו אותנו לחגור חגורות בטיחות. מישהי צעקה שזה לא בסדר לחייב וכבוד השופט השיב בצעקה: גברת אותך גברת ואני לא מתווכח איתך! דיבר 15 דקות.

מישהי מהאולם הרביצה נאום נגד חגורות הבטיחות אבל לא שמעו אותה. שתיים וחצי דקות. לפני שרשות הברכה נמסרה לרות דיין, אמר האיש בחליפה שהוא רוצה להודות למשה דיין בעד אירגון הכנס ובאולם הושלך הס. רגע של מבוכה והאיש בחליפה הבין מה הולך פה והוסיף שהכוונה למשה דיין מיחסי ציבור. נא לקום! משה דיין קם והראה את עצמו. האולם נשם לרווחה תוך אכזבה בולטת לעין.

רות דיין סיפרה שהאמא שלה היתה הנהגת הראשונה בארץ ולא דיברה על משכית. תפסה טרמפ ובקשה שהנהגות תיקחנה חיילים טרמפיסטים. 5 דקות.

התחילו לחזיז את השולחן, הורידו את המסך, מישהי ביקשה ברמקול מהמוצאת חישרת של סיכת זהב שאבדה להחזירה ללילי מנחם. אחרי רבע שעה נפתח המסך ולילי מנחם בקשה סליחה. הובטח לנוכחות שתופיע מקהלת צדיקות אבל המקהלה בירושלים בפתיחת ועידת ההסתדרות. נא להסתפק בזמרת צעירה, נורית גל-רון. נורית עלתה לבמה. צעירה, שחומה, נאוה ואילו ידעה גם לשיר...

בפינת הבמה מתייצבת זיוה תלם, יועצת היופי של רבלון ומספרת איך לנהוג ולהישאר יפה. אלה דברים מאד חשובים ואביא אותם בפרוטרוט בהזדמנות ראשונה, אולי בשבוע הבא. מתחילה תצוגת אופנה של „משכית".

מי שקושר עדיין את „משכית" עם ריקמה תימנית ועתיקות-עם-חתימה שיתבייש לו. היום האופנה של „משכית" אלה בגדים בעיצוב של מעצבים אמנים, תפורים מבדים מודפסים בעיצוב בלעדי של ציירים אמנים, והם יפים. הבגדים אני מתכוונת: חליפות מכנסיים, חליפות ספורט, חליפות קטנות, שמלות מקסי, שמלות חוף, שמלות בוקר. הבדים: כותנה, קרפ-כותנה, בד ערבי מודפס... הדוגמניות חינניות, דומות זו לזו עד שנדמה לך שתמיד אותן השתיים מטיילות על הבמה ומה שחורג את העסק זאת המנחה, המשמיעה עם כל דגם שרשרת של תשבחות בזכות הדוגמנית, מעצב הבד, מעצב הדגם, „משכית" שיש לה דגמים כאלה, גברת דיין שמטפחת את „משכית" וחברת רבלון שאיפרה את הדוגמניות. אני מניחה שאת הטכסט האינפנטילי מישהו כתב לה, ואילו היתה מוקלטת אותו כמו תוכי — מילא. הצרה היתה שהיא באמת התלהבה ואו-טו-טו הגיעה לשיא האקסטאזה. אחר כך היה מאלאגאן ביציאה ולא הספקנו לבקר בשוק התערוכה. אבל את משה דיין הכרנו, וזה חשוב מאד.

סול יורוק מציג

מאת גיורא מנור

מה שהיה פורד למכוניות, הוכר לשואבי האבק ובאטא לנעליים — היה סול יורוק, שנפטר לפני שבוע בגיל 86, לאמרגנות.

בראשית שנות החמישים הופק סרט על אודות חייו של האיש שבא לאמריקה מהעיירה פוגאר שבאוקראינה בהיותו נער חסר־פרוטה, והפך לגדול האמרגנים של תקופתו, סרט בשם „הלילה נשיר".

„אני מקווה שהסרט יצליח, לפחות, להסביר את ההבדל ולהדגיש את התחום הרובצת בין סתם סוכן ומזמין הופעות אמנותיות, לבין אותו אדם שבאין מונח מוצלח יותר מתקרא אימפרסריו, אמרגן. המלה אימפרסאריו מוצאה מן האיטלקית: IMPRESA — מפעל, יוזמה. בעיני, גילוי, פרסומו, הצגתו ברבים ומימונו של כשרון, וכמובן, לקיחת הסיכון של מפעל שכזה על עצמו, זו האמרגנות" — כך כותב יורוק על עצמו בסיום אחד משני ספריו האוטוביוגראפיים.

„אני מקווה לראות את היום שבו תהיה לנו מוסיקה על הירח" — הוא אמר שנה לפני מותו. המוסיקה והמחול היו אהבתו הגדולה בכל שנות חייו, אף על פי ששלח ידו בענפי אמנות רבים, ורשימת האמנים והלהקות שהביא לאמריקה והציג בארצות אחרות היא ממש מילון ה„מי ומי" בשטחי הבאלט, התיאטרון והמוסיקה על כל ענפיה.

ארבע שנים עבד בחארקוב וחסך קופיקה לקופיקה, עד שהיה בידו הסכום הדרוש לרכישת כרטיס־האניה לעולם החדש, לשם הגיע בשנת 1906, והוא בן 18, כשבכיסו שלושה רובלים.

הוא היה מתגנב לאופרה כדי לחסוך את דמי־הכרטיס, ועד מהרה מצא את עצמו מארגן הופעות מוסיקאליות עבור חוגי־פועלים ומועדונים בניו־יורק. כמעט מבלי להיות מודע לכך החל את עבודתו כאמרגן.

„מוסיקה להמונים", סידרת קונצרטים שאירגן באולם ההיפודרום הניו־יורקי הענק, בעל 4,700 המושבים, מדי שבת, הם שפירסמו את שמו ברבים. הוא הצליח באירגון מופעי־ענק אלה על־ידי פרסום מודעות בעתונות הלא־אנגלית, ששימשה את כל קהילות המהגרים של אותן שנים, ומכירת הכרטיסים באזורים בהם התגוררו מהגרים טריים אלה, קהל פוטנציאלי עצום שיתר האמרגנים לא שמו

S. HUROK *presents*

under the auspices of the America-Israel Cultural Foundation

INBAL

Israel's Unique Dance Theatre Company

מתוך מודעה על הסיבוב הראשון של „ענבל" בארה"ב ▲

יורוק עם מרגוט פונטיין ורוברט הלפמאן ◄

ליבם אליו.

מאידך גיסא הצליח לשכנע אמנים בעלי שם עולמי להופיע במסגרת „המוסיקה להמונים" תמורת שכר נמוך בהרבה מזה שהיו רגילים לו.

הבאתם של אמנים זרים לאמריקה היתה רק אחת ממפעולותיו. לא פחות עסק בהצגת אמנים אמריקניים לקהל בארצם הם. כך אירגן את מסעותיה של איזידורה דונקן ולהקתה באמריקה, כאשר כוהנת זו של המחול המודרני היתה מפורסמת באירופה אך לא בארצה היא, הוא שהפך את מאריין אנדרסון, הזמרת הכושית בעלת האלטו הנפלא, לכוכבת. הוא שהביא לארה"ב את מארי וויגמאן, הרקדנית הגרמנית הגדולה, ושיכנע את ארתור רובינשטיין לבוא לשם אחרי היעדרות של 10 שנים.

אבל עיקר מפעלו היה דווקא באירגון מסעותיהן של להקות רבות־משתתפים כבאלט הרוסי ממונטה קארלו, ה„רויאל באלט" הבריטי, האופרה של פאריז, ו„באלט הפולקלור של מכסיקו" (אותו ראינו בקיץ שעבר בישראל).

יורוק היה גם אמרגנו של מסע תיאטרון „הבימה" לארה"ב בשנת 1926, מסע בו גילה העולם החדש את האקספרסיוניזם בתיאטרון על־ידי „הדיבוק".

וכל זה בימים בהם ממשלות לא היו מוכנות להשקיע כספים במסעותיהן של להקות לאומיות ותיאטרונים „מייצגים", משום שהן עושות היום, כל ההוצאות העצומות של הסעת עשרות אמנים וטכנאים, טונות של מטען תפאורות ותלבושות, כל אלה היו חייבות להתכסות מן ההכנסות של הקופה — באין קרנות ממשלתיות הדואגות לחילופי־תרבות.

בכל אלה היה יורוק (ואמרגנים אחרים כמוהו) חלוץ היחסים הבין־לאומיים המבוססים על חילופי אמנות. אולי גרמו מוצאו הרוסי, אהבתו לאמנות וכשרונו המסחרי לכך שהוא נעשה בשנים האחרונות לאיש שהביא יותר מכל האחרים דווקא להקות סובייטיות מפורסמות כ„בולשוי" וכלהקת „קירוב" או להקות מחול פולקלורי כ„מויסייב" למערב.

עיסוקו זה ביבוא אמנות סובייטית העמידו במרכזן של שערוריות פוליטיות לא מעטות, ושעה שעמד להציג לפני הקהל הניו־יורקי שוב את הבאלט הרוסי המפורסם נזרקה פצצה למשרדו על־ידי אנשי „הליגה להגנה יהודית", מזכירתו נהרגה והוא עצמו נפצע פצעים לא קלים.

יורק לא התכחש למוצאו היהודי, אם כי בספרו האוטוביוגראפי, ובכל החומר הרב שנתפרסם עליו, לא מצאתי הודאה ברורה על יהדותו של יורוק. אמנם כל סיפור חייו, כל אופן ניהול עסקיו יש להם „אופי יהודי", כך שהמסקנה ממש מתבקשת מאליה. וכמובן, נמצאו לכך גם סימוכין ממשיים — שמו נכלל ב„אנציקלופדיה יודאיקה" שיצאה לא־מכבר.

תיאטרון־המחול „ענבל" הגיע לסיורו הראשון בארה"ב תחת חסותו של סול יורוק בדצמבר 1957. מספרת גילה טולדאנו, המנהלת האדמיניסטראטיבית של התיאטרון: „יורוק קיבל על עצמו לארגן את סיורה של „ענבל", אז להקה בלתי ידועה בעולם, בהשפעת קרן התרבות אמריקה—ישראל. יורוק היה איש ביזנס ממולח, והוא אמר לאנשי הקרן בפשטות — ,ההפסדים יהיו שלכם, ברווחים נתחלק, 60% לי, 40% לכם'.

„הגענו לניו־יורק באניה אחרי מסע של שלושה חודשים באירופה. יורוק חיכה לנו בנמל וקיבל את פנינו בלבביות וחמימות. מיד הודיע לנו שבשבוע הראשון לשהותנו לא נופיע כלל, נערוך חזרות בנוכחותו, והוא כבר ,יסדר את העניינים'. ובאמת, הוא בילה איתנו כמעט בכל החזרות, עמד על כך שהתאורה תתוכנן מחדש, התך פה, הציע שינויים שם, וכולנו, ,שקשקנו' מפני האיש התקיף, גדול המידות הזה, עם מקלו ביד והמשקפיים על חוטמו".

„לישרה לוי התייחס בכבוד גדול. לפני החזרות היא אמרה לנו: ,באנו לעולם אחר, הוא יודע מה שהוא רוצה. והיא בטוחה בידע המקצועי שלו'".

„לאחר הצגת הבכורה נערכה קבלת פנים במלון ואלדורף־אסטוריה, בה נוכחו כל הדיפלומאטים הזרים שבעיר. רק יורוק בעצמו בל ייראה ובל יימצא. התחלנו לדאוג קצת. הסבירו לנו שהוא ודאי נסע למערכת ה„ניו יורק טיימס", לחכות לביקורת. לאחר חצות התפרץ יורוק לאולם כשהוא מנופף בגליון הטרי של המהדורה וצועק: ,הצלחה גדולה! לביקורת כזו לא זכיתי מזה שלושים שנה!'

הרקדנים התלהבו, וכן כל המושבה הישראלית שהיתה מצויה שם, ומעגל הורה סוער נוצר באמצע האולם המפואר, המואר בנברשות הבדולח המנצנצות. יורוק חלץ את נעליו כמונו ונכנס למעגל".

„הוא היה מלך באימפריה שלו" — מוסיפה גילה לסיפורה — „הכל רעדו מפניו, מלה שלו הקפיצה את הכל. בזמן הסיור ברחבי ארה"ב היה מתקשר לעיתים קרובות בטלפון וטיפל בכל הפרטים. יורוק רצה להאריך את הסיור, ואפילו שכר אולם ומכר כרטיסים. אבל משרד החוץ הישראלי היו לו תכניות אחרות לגבינו בשנת השעשור. רק כעבור שנה, ב־1959, חזרנו, שוב תחת הכותרת ,סול יורוק מציג', לסיור נוסף".

מטבע הדברים נוצר בין האמרגן לאמן המבצע יחס של חשדנות, של ניגודי אינטרסים, של חשש מניצול הכשרון על־ידי המסחור ו„מכירתו" של האמן לקהל הרחב. וסערות רגשיות לא חסרו בחייו של יורוק, שהיה עליו „לנהל" אמנים בעלי טמפראמנט סוער כמרתה גראהם, או פיודור שליאפין. „משברים של הרגע האחרון", כאשר הפרימה־באלרינה מסרבת להופיע שעה שהקהל כבר ממלא את האולם, מחלות ורגליים נקועות של רקדנים, קופאים הבורחים עם הפדיון, רכבות שנתקעו באמצע הדרך, תלבושות שהלכו לאיבוד — כל אלה היו מנת חלקו הרגילה.

אמנם אין האמרגן בבחינת אלא טפיל, המתקיים מיכולתם של אחרים, ניזון מכשרונם של אמנים שאין הוא עצמו מסוגל לעזור להם בתהליך היצירה. למעשה אין איש מלבד האמן עצמו המסוגל להושיט לו עזרה; האמן היוצר הוא בודד בעצם מהותו. אלא שאמרגן בעל מעוף בניגוד לזה המצוי בתריסרים, מסוגל לראות את הפוטנציאל של האמן גם כאשר זה אינו מפורסם עדיין, אינו בגדר „רכוש המרבה רווחים", ובעיקר, הוא מסוגל ליצור תנאים כלכליים שיאפשרו לאמן ליצור.

לדרך כזו באמרגנות דרוש אומץ־לב, נכונות להסתכן בהפסדים, וכמעט חוש נבואי — תכונות שהיו מצויות בשפע בסול יורוק.

„אני מאמין בשיטת ,הכוכבים', לא משום שזו שיטה טובה, אלא משום שזו הדרך למשוך את הקהל האמריקני לאולמות" — כתב יורוק. „אין לך כוח שיכריח את האנשים לבוא לאולם התיאטרון, כאשר הם אינם רוצים לבוא" — אמר פעם.

בכל ההופעות שאירגן, נהג יורוק לעמוד במקומו הקבוע, מאחורי שורת הכסאות האחרונה שבאולם, ולעקוב אחרי הנעשה. „כאשר מציגים הופעה של יורוק, אני אחד מן הקהל. אני שם לב מי מוחא כף, ומתי, אני משגיח לראות מי עוזב באמצע ובאיזה רגע. אני מקשיב מה אומרים האנשים מסביבי על ההצגה, ומשוחח איתם. ככה אני נשאר אחד מהם" — הוא היה מסביר.

לעתים קרובות היה יורוק ממשיך בהופעות גם כאשר הביקורות היו שליליות. „למבקרים זכות לדעה משלהם, וגם לקהל יש זכות הבעת־דעה משלו" — נהג לומר, והיה מסתמך תמיד על דעת הציבור.

בלי ספק היה בו בדמותו של יורוק, המדבר אנגלית במבטא רוסי, המלא מרץ, גם משהו מדמות האב, הדורש הרבה אך מבין עוד יותר, הנוסך בטחון באמן, האכול תמיד ספקות.

כאשר הגיעה הרקדנית הניה הולם מגרמניה לאמריקה, אמר לה יורוק: „אני נותן לך שנה כדי לארגן לעצמך להקה, ואז אשלח אותך לסיור".

„לא, תודה", אמרה האמנית, „זה ידרוש חמש שנים, ואינך יכול לחכות זמן רב כל כך". למעשה, רק מקץ שש שנים היתה בידיה להקה משלה. וליורוק היתה הסבלנות לחכות.

מה הולך?

ביולטין רפואי

„לילה שקט עבר על..." — לא, לא על ראש-הממשלה או איזה אישיות חשובה אחרת, שהכל דואגים לשלומה בשל איזה התקף לב (סליחה, שכחתי שבמדינתנו אין שום אח"ם חולה אלא בשפעת, כי לקרוא לכל מחלה אחרת בשמה המפורש היה, לפי הגיון אנשי ההסברה הרשמית, מדיר שינה מעיניו העצבניות של העם הזה).

בשבוע שעבר נתבשרנו כל בוקר ששלומו של החולה „רמת הגולן" לא הורע, והקריין אמר בקול מרגיע ש„לילה שקט עבר עליו".

כל זאת בשל ההיסטוריה שהיה צורך להפיח בציבור כדי להצדיק את חזרתו של משה דיין מסירובו לשמש כשר בממשלה. ואנחנו חשבנו שהכל התרגלו כבר לכך שמשה דיין משנה את דעותיו לעיתים קרובות.

יש לקוות שבמשבר הבא יבשרו לנו שהדופק של יהודה ושומרון רגיל, שהנשימה של רצועת עזה רוגעת, ובכלל אין הרופאים מודאגים.

זכוכית סקנדינאבית

קראתי במקום מן המקומות שהזכוכית בעצם אינה, מבחינת המבנה המולקולארי שלה, מוצק כלל, אלא צורה של נוזל. באמת יש בה בזכוכית משהו המייחד אותה מכל יתר החומרים. כמו שכתב אלתרמן: הנה הזגוגית, שמה צלול ושמשותינו, ומי בקפאון הרהורה יעבור, על סף קפאונה, כעל סף נשמתנו הרעש נפרד מן האור.

ב„מוזיאון הארץ" שברמת-אביב מוצגת עתה תערוכה לא גדולה אך נוצצת של זכוכית סקאנדינאבית.

אינני יודע מה גורם לחם לדנים, לפינים ולשוודים ליצור צורות יפות כל כך בכל שטחי העיצוב. כל כלי, כל רהיט שהם מוציאים לשוק הוא יצירת אמנות בזעיר אנפין. ובתערוכה זו יש גם כלי-שימוש יפים, וגם פסלים עשויים זכוכית. אחדים גדלי-ממדים (לגבי יצירות מזכוכית) בסגנון מופשט מודרני, ואחרים זעירים, כשהשימוש בצבע בהם זהיר ודיסקרטי, ועיקר חינם בא להם מן הזוהר המיוחד שלזכוכית.

הפשטות, העיצוב החופשי, שאינו נכנע לסימטריה הנוקשה, והשימוש המרהיב בצבע מציינים את הכלים והמיכלים השימושיים המוצגים כאן.

זו תצוגה צנועה, המתבלטת יפה במודרניות שלה על רקע המוצגים הקבועים של הביתן המתארים את תולדות השימוש בזכוכית במשך הדורות. תערוכה ובה פרטים יפים, חסרים, אולי סיסטמאטיות מסויימת, ומצריכים, לדעתי, יותר הסברים מוחשיים של טכניקות וטכנולוגיה.

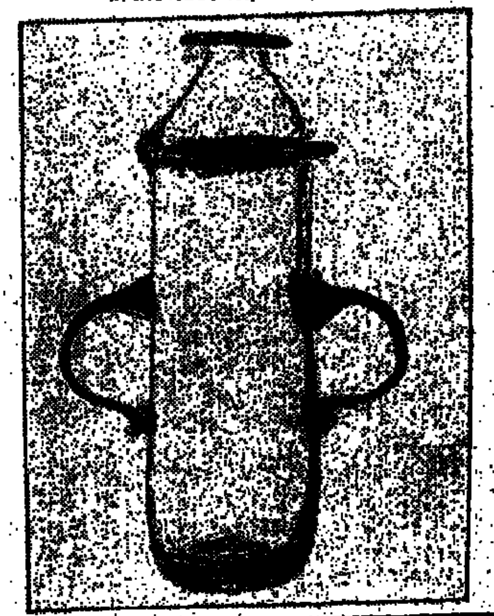

זכוכית סטודיו של פין לינגור — דנמרק

לא לקלקל את החיילים

כל מי שקרא משהו על אודות הצגה „בני הדוקטור" אינו בטוח כל-כך במה המדובר, אך הוא יודע שבחורה בלונדית אחת מתפשטת על הבמה. כל מי שראה את השלאגר הישראלי הנ"ל, אחיו הצעיר של „אמו הגנראלית" יצחק צחוק צבאי קצר ובריא מכל מיני טיפוסים וסיטואציות, אבל מהסטריפטיז הוא עלול להתאכזב, אם זאת הסיבה שבגללה קנה את הכרטיסים. הבחורה אמנם בלונדינית, ואפילו לא שחקנית מקצועית, אבל מה שהיא מגלה אפשר לראות בכל סרט המותר לילדים מגיל 12 ומעלה.

שלוש-ארבע פעמים היא חוצה את הבמה בלי (החזיה) אבל פעם היא עטופה במגבת, פעם באיזו חולצה ופעם אינה עטופה כלל, אבל אין הרבה מה לראות, והס"כ אסתטי למדי ודי טבעי.

„המוסדות" סבורים אחרת. גם משרד החינוך וגם צה"ל. „בני הדוקטור" מוצג עתה במסגרת „אמנות לעם" והתנאי שהוצג בפני התיאטרון היה: בלי עירום, בבקשה! אז הבלונדית אינה מתפשטת.

לא צריך. אולי — אומרים השחקנים — זאת דרישה מוצדקת. בעיירות-פיתוח מהווה התיאטרון אטרקציה בשביל כל המשפחה וב„בני הדוקטור" באים לחזות ילדי הגן לצד בני „עשרה", נשים חסודות, גברים הגונים ועד לסבים וסבתות שהתחנכו על ערכי הצניעות. אז למה סתם להרגיז בני אדם — אפילו הסטריפטיז הינו חלק אינטגראלי מן ההצגה! אלא ש„בני הדוקטור" מוצג גם בפני החיילים בבסיסים וביחידות, וגם הצגות אלה צונזרו. הרבנות הצבאית — כך נמסר לי — החליטה שחיילי ישראל הצעירים והתמימים עלולים להתקלקל, חס ושלום, אם יראו על הבמה בחורה „בלי".

קלאסי וטרי

פאמלה אוסרמן וסטיב לוקסר

העקשנות נושאת, לעיתים, פירות. במשך שנים נאבקים הלל מרקמן וברטה ימפולסקי על קיומה של להקת „הבאלט הקלאסי" שלהם. בראשית השנה הגיעה להקה זו תגבורת רצינית בדמות כמה עולים חדשים מאמריקה וקאנאדה, אותם „גייסו" ברטה והלל במסעם שם.

„כאשר ביקשנו רקדני באלט י ה ו ד י ם, הסתכלו עלינו קצת בתרעומת. מה זה? גזענות?" — הם מספרים. אבל הם הצליחו במשימתם, ומאז ראשית השנה רוקדים בלהקתם פמלה אוסרמן, הלן גלמבי, לורה גורדוס, שרון ראסל וסטיב לוקסר וריק שוגרמן, שהצטרפו לרקדני הלהקה הישראלים.

בשל המלחמה נדחה כמה פעמים מועד תחילת הופעותיהם. עתה הם יוצאים לציבור בתכנית הכוללת כמה יצירות מעניינות, כולן בסגנון הבאלט הקלאסי הקאמרי, ללא „קור-דה-באלט", כאשר בעצם הכל סולנים.

בין היצירות יש לציין בייחוד את „נקודת המפנה" של טוד בולנדר, שהגיע ארצה כדי ללמדם מחול מוכר זה שלו, וכן את „חזרה על פדרה" משל ז'בין שארה, מחול המתאר חזרה בתיאטרון המכין את הטראגדיה הצרפתית הידועה של ראסין, והחזרה הופכת, בצורה מסויימת, למציאות חייהם של המשתתפים, תוך ביטול המחיצות בין מציאות ודמיון.

פרט לכך בתכנית „מחול לשלושה" של בלנצ'ין למוסיקה של מינקוס ווריאציות סימפוניות למוסיקה של צזאר פראנק, כוריאוגרפיה ברטה ימפולסקי.

בקיצור — תכנית מעוררת תיאבון.

יוצא מן הכלל

החוג לתיאטרון של אוניברסיטת תל-אביב הכין, כהופעה לחיילים, בשיתוף עם הקרן לספרות ואמנות של עיריית ת"א, מחזה קצר של ברכט, מאותם מחזות-לימוד אותם חיבר גדול המחזאים של גרמניה בשנות השלושים, „הכלל והיוצא מן הכלל".

זהו סיפורם של סוחר היוצא לרכוש זכיון להפקת נפט, מורה דרך, וסבל, אותו הורג הסוחר כאשר הם נמצאים לבדם בלב המדבר. ה„כלל" שבמחזה הוא שאדם חייב לשנוא את מנצליו, ה„יוצא מן הכלל" הוא שהסבל תמוכה והסובל אינו שונא את הרודה בו, ובשל כך נהרג.

בבימויה של רינה ירושלמי הפך המחזה למעניין בשל עצם העמדת הסצינות, על ידי הבלטת ה„גסטוס", הגרעין של כל תמונה, בדיוק כפי שהתכוון ברכט עצמו, ומשום שרינה לא עסקה יתר על המידה ב„ניכור" המפורסם, שאגב ברכט עצמו, כבמאי, מעולם לא התייחס אליו ברצינות. בזכות המעשיות, התנועה המעוצבת היטב וההגשה הפשוטה אך האינטליגנטית מאוד (דבר נדיר), דיבר אלינו המחזה. המוסיקה של משה זורמן הלכה בדרך אותה סלל קורט וייל, כשבנגינה קלילה, כמעט בסגנון להיטי, הוצגו השירים הפונים אל הצופה. כאן חסרה אולי קצת החלטיות בהגשה.

עודף כבוד לטקסט גרם לכך שכמה וכמה הסברים מובנים מאליהם לא קוצצו. עודף ביאורים — זו מחלתו הכרונית של ברכט. גם הוא לא התכוון להשמיע לקהל אמיתות המובנות כבר מן המתרחש בסצינות עצמן, אלא רק להדגיש מומנטים מסויימים. אולם זהו פגם פעוט, וניתן לתיקון, בהצגה המצויינת. מסתבר שאפשר לחיות נאמן לברכט ודווקא על ידי כך להצליח ליצור עניין וחוויה תיאטרלית, מבלי להיתפש לסכולאסטיות.

المسرح الناهض

הכל יודעים שתיאטרון זה עסק קשה, מסובך, מסוכן את הדעת ובכלל שומר-נפשו ירחק ממנו. הצרה היא שמי שנדבק במחלה זו של משחק ובמה, קלעים ואורות, לא על נקלה יירפא מ„שגעונו".

וכך, לאחר שנים אחדות של לבטים וצמיחה, קשיים ארגוניים ובעיות אמנותיות, הגיעו היחסים בין התיאטרון הערבי החיפני „התיאטרון העולה" לבין אכסנייתו „בית הגפן" עד משבר, וכתוצאה ממנו נפרדו. למעשה האנשים שעמדו במרכזה של הקבוצה שהקימה את התיאטרון, אדיב ג'השאן ורידא עזאם, מ„בית הגפן" בעקבות סכסוכים עם מנהלו של הבית צבי ישראל.

אפוטרופסות בכלל אינה מצב נסבל, לא כל שכן בשטח התרבות הערבית בישראל. הנהלת „בית הגפן" סבורה היתה שהאכסניה מקנה לה „בעלות" על התיאטרון, זכות לקבוע רפרטואר וסדרי-עבודה, ושלטון בלבדי על התקציב שהוענק לתיאטרון על ידי מוסדות ממשלתיים.

קבוצת השחקנים, שנעשתה עצמאית, פנתה עתה למועצה לאמנות ותרבות שליד משרד החינוך, שהיא המוסד התומך בכל התיאטרונים בישראל, כדי שזו תיקח תחת חסותה גם את התיאטרון הערבי שבחיפה.

כדי למנוע הפיכתו של „התיאטרון העולה" לגוף עצמאי ניסתה הנהלת „בית הגפן" לשים יד על התקציב שהועמד לרשות התיאטרון, ועשתה נסיונות להחליף במאים ושחקנים ערביים אחרים, כדי להמשיך ולקיים את התיאטרון בחסות „בית הגפן". אם כתוצאה מכך יקום תיאטרון שני בשפה הערבית, אין בכך כל רע. אולם חבל שגישה פטרנאליסטית היא לצדיקה קולוניאלית מוצאת לה בקשת להתגדר בה גם בעניין זה של תיאטרון ערבי, הראוי לכל תמיכה, אך שחייבים לשמור על עצמאותו, ללא התערבות מטעם מוסדות הממשלה הממונים כביכול, על שלומם של אנשי המיעוט הערבי.

„התיאטרון העולה" הוכיח בעבר שהוא מסוגל ליצור לעצמו קהל יש מאין, שהצגות הילדים שלו הועלו בעשרות בתי-ספר וכפרים שלא ראו לפני כן תיאטרון מעולם.

אחת ההצעות העומדות על הפרק עתה היא יצירת מסגרת-משנה עבורו בתוך התיאטרון העירוני החיפני, שמנהלו האמנותי עודד קוטלר הוא גם חבר ההנהלה הציבורית של „התיאטרון העולה". מסגרת בה יוכל התיאטרון לפעול ללא „טיפולם" של פקידים המומחים אולי לבעיות המיעוט הערבי, אבל אין להם, ולא צריכה להיות להם, שליטה במוסד אמנותי המסוגל בהחלט לעמוד על רגליו שלו, במסגרת אותן תמיכות להן זוכה כל תיאטרון אמנותי בישראל.

אם יבחרו אנשי התיאטרון הערבי החיפני לחיות כגוף משנה במסגרת עירונית או יעדיפו להמשיך בדרכם העצמאית על כך חייבים להחליט הם לבדם. ובכל מקרה נאחל להם הצלחה.

טלוויזיה כללית

יום ו' — 15.3
15.00 משפחת פרטרידג'
15.25 לקראת שבת
18.00 חדשות
18.04 סרט (ער.)
18.45 חדשות (ער.)
20.05 שיר שבת
20.10 השבוע יומן אירועים
21.10 סרט — „אנו אנשי הצי"
23.10 חדשות

המשך יום ג'
22.40 בידור חו"ל „גולי אנדריוס והרי בלפונטה"
23.30 חדשות

שבת — 16.3
10.00 בידור לילדים
10.30 סרט — „המוסיקה לחם"
12.10 תעודה — „החלום שהוגשם" סרט דוקומנטרי על הנסיון להגיע לאזור הקוטב הקנדי
18.00 חדשות
18.04 דיש עם שיר (ער.)
18.32 חידושים והמצאות
18.45 בידור חו"ל — „מרי הופקינס"
19.30 חדשות
20.00 המבדיל בין קודש לחול — „אושפיזאי" —
20.30 מבט לחדשות
21.10 אירונסייד
22.00 מבט ספורט
22.50 בידור חו"ל „אדאמי"

יום א' — 17.3
17.30 חדשות
17.32 חבורת בריידי
18.00 אות-אות-אות
18.30 קיצור החדשות (ער.)
18.32 שומרי היער
19.00 סרט דוקומנטרי — „אדמירל בירד" (ער.)
19.30 חדשות ויומן השבוע (ער.)
20.00 משפחה שכזאת
20.30 מבט לחדשות
21.00 משימה בלתי אפשרית
21.50 „מה נשמע"
22.40 בלט — לוקח בת-שבע
23.30 חדשות
משדר שירות

יום ב' — 18.3
17.30 חדשות
17.32 עלילות פופמן
17.40 תעודה — „החלום שהוגשם" (שידור שני)
18.30 קיצור החדשות (ער.)
18.32 ספורט (ער.)
19.17 זרקור (ער.)
19.30 חדשות (ער.)
20.00 עלם ועלי-מה
20.30 מבט לחדשות
21.00 „מקלאוד"
21.50 „מה עכשיו" — שאלות אחרי המלחמה — הפלסטינים
22.45 „רבע שעה של ג'אז" עם המיסאנדרסטור וגלן קמפבל, לד צ'פלין ו רביעית רולנד קירק

יום ג' — 19.3
17.30 חדשות
17.32 משדר שירות
17.42 סידרת טבע
18.10 מסיפורי עיר הכוכבים
18.20 ידידי ברחבי העולם — „מנילה"
18.30 קיצור החדשות (ער.)
18.32 „שירים שבחרנו לך" (ער.)
19.00 למשפחה (ער.)
19.30 חדשות (ער.)
20.00 תעודה — „אישים במשבר" — „קיפובר נגד הסינדיקט"
20.30 מבט לחדשות
21.00 „קנון"
21.50 מוקד

יום ד' — 20.3
17.30 חדשות
17.32 ידידתי פליקה
17.55 שירי אלף-בית
18.00 סרטים מצויירים של וולט דיסני
18.30 קיצור החדשות (ער.)
18.32 „השלום האבוד" (ער.)
19.00 לחישה — פרקי שירה (ער.)
19.05 קריקרבי (ער.)
19.30 חדשות (ער.)
20.00 האוננה והפרופסור
20.30 מבט לחדשות
21.00 מפגש אמנים
21.55 סרט „איש וירג'יניה"
23.25 חדשות

יום ה' — 21.3
17.30 חדשות
17.32 קרקס
17.40 דקטרי
18.30 קיצור החדשות (ער.)
18.32 סרטים מצויירים (ער.)
18.45 „זו בעייתך" (ער.)
19.30 חדשות (ער.)
20.00 מורשה — „מקדש מעט" על הארכיטקטורה של בתי כנסת
20.30 מבט לחדשות
21.40 תאומי חמש אפס
21.50 „אהבה לכאורה" על חיות בית ויחסיהם עם בני אדם
22.30 משחק השבוע
23.20 חדשות

טלוויזיה לימודית

יום ו' — 15.3
07.50 סרטוט ט' — היראות
08.15 חשבון ז' — חיבור במספרים ממשיים
18.40 פרקי ספרות ז'—ח' — משלי קרילוב
09.05 גיאומטריה ו' — משולשים
10.00 ביולוגיה י' — הורמון הצמיחה
10.40 טלנוער — שבועון לנוער
16.00 הברווזון המכוער — סיפורו של הנס כריסטיאן אנדרסן
16.31 פגישה עם הסופר יצחק אורפז

המשך יום ד'
16.14 ידידי מרחוב ארנון — סיפור מאת לאה גולדברג
16.23 אנגלית
16.41 המשפחה המשחקת — משחקי נוער
17.00 טכנולוגיה — מרידות חשמל

יום א' — 17.3
07.50 טכנולוגיה ט' —
08.15 גיאומטריה ט' —
08.40 לשון וספרות ב'—ח' — משלי קרילוב
09.05 אנגלית ח'
09.25 אזרחות ז' — תעמולת בחירות
10.00 אנגלית ט'
10.20 טבע ו' — זהירות חיידקים
10.45 צרפתית
11.05 אלגברה ט' — פרנקציות (4)
11.25 גיאומטריה ח' — מעגל ואליפסה
12.00 אנגלית י'
12.20 ייעוץ והכוון ז' — לפגוש את הורינו
13.00 סרטוט ט' — תוך מודרג וחצי תוך
13.20 פרקי ספרות ז'—ח' משלי קרילוב
13.40 שח"מט — שעור 25
16.00 מלאכת יד
16.17 שחמט — שעור 25
16.36 צרפתית
16.51 ביולוגיה — האנזים
17.10 הרפתקה בשכונה

יום ב' — 18.3
07.50 אזרחות ז' — יחיד וחברה
08.15 אנגלית ו'
09.05 גיאומטריה ו' —
09.25 חשמל ח' — אלקטרונים ויונים במעגל החשמלי
10.00 ביולוגיה ט' — תורשה: על עכברים, עגבניות וכרומוזומים
10.20 אנגלית ה'
11.25 מתמטיקה ח' — תרגום בעיות לתבנית פסוק
12.00 ביולוגיה י' — אורך חיום והפריחה
12.20 טבע/פיסיקה ז' — תנועת הרג
12.40 לשון וספרות ב'—ה'
13.00 ביולוגיה ט' — וירוסים
13.20 טבע ו' — זהירות חיידקים
14.10 תורת החשמל י' —
16.00 „איבר יפני" — סרט
16.20 אנגלית
16.40 אתגר — „מה קרה בא"י — במאה שעברה"

יום ג' — 19.3
07.50 אנגלית ט'
08.15 ייעוץ והכוון ז' — לפגוש את הורינו
08.40 תורת החשמל י' — השדה החשמלי
09.05 חשבון ז' — חיבור מספרים ממשיים
10.00 אנגלית ט'
10.20 אנגלית ו'
10.45 גני ילדים — רק עכשיו נולדו
11.05 גיאומטריה ט' — המלבן
11.25 אנגלית ז'
12.00 אנגלית י'
12.20 אנגלית ח'
13.00 טכנולוגיה ט' — המקדח
13.20 אזרחות ז' — תעמולת בחירות
13.40 הכרת הארץ — מדבר יהודה
16.00 הרפתקה בשכונה
16.12 אי הקופים — סרט מדעי על חיי הקופים באי קושימה
17.00 „עושת שלום" — תוכנית מוסיקלית

יום ד' — 20.3
07.50 אזרחות ז' — יחיד וחברה
08.15 חשבון ה' — כיצד לחסר?
08.40 המדר לשון ז'—ח'
09.05 חשבון ח' — חיסור במספרים ממשיים
10.00 אנגלית ט'
10.20 אנגלית ז'
10.45 מסיפורי שפת הנחל
11.05 ביולוגיה ט' — תורשה: על עכברים, עגבניות וכרומוזומים
11.25 אנגלית ח'
12.00 אלגברה י' — שקילות מוגבלת
12.20 גיאומטריה י' — חישובי שטח
12.40 הלו, הלו (סרט)
13.00 דני וגיל במסע בלתי רגיל (אמנות)
13.25 טבע/פיסיקה ז' — תנועת הרג
13.45 פרקי ספרות — משלי קרילוב
14.10 סרטוט ט' — איזומטריה של גוף עגול
16.00 מסיפורי שפת הנחל

יום ה' — 21.3
07.50 אנגלית ט'
08.15 מתמטיקה ח' — תרגום בעיות לתבנית פסוק
08.40 לשון וספרות ב'—ה'
09.05 חשמל ח' — אלקטרונים ויונים במעגל החשמלי
10.00 טכנולוגיה ט' — זוויות השיבוב
12.20 חשבון ה' — כיצד לחסר?
10.45 גני ילדים — רק עכשיו נולדו
11.05 ביולוגיה ט' — וירוסים
11.25 טבע ו' — זהירות חיידקים
12.00 אלגברה ט' — פונקציות (4)
12.20 טבע/פיסיקה ז' —
13.00 תורת החשמל י' —
13.20 צרפתית
13.40 הכרת הארץ — מדבר יהודה
16.00 אנגלית
16.21 גיאומטריה — המלבן
16.39 „אביב"
17.00 טלנוער

רדיו

יום ו' — 15.3
רשת א'
08.05 „קולגיום מוסיקום" — פרסל: מוסיקה מתוך „מלכת הפיות", ל-2 כנורות, וויולה, צ'לו, קונטרבס וצ'מבלו; קוואנץ: סונטה לחליל ולבסו-קונטינואו; היידן: שירים בחמישה קולות; נילסון: חמישייה לכלי-נשיפה, אופוס 43
09.05 התזמורת הסימפונית ירושלים — רשות השידור — היידן: סימפוניה מס' 93; שוברט: רונדו לכינור ולתזמורת; מוסורגסקי: מבוא ל„היריד בסורוצ'ינסקי"; מוצארט: סימפוניה מס' 38 („פראג"); נגרוא: סויטה לאבוב ולכלי-קשת
12.05 „קונצרט צהריים" — פרוקופייב: לקט מתוך „פרח הסלע"
13.25 „מוסיקה קאמרית" — ברהמס: רביעייה מס' 3 לכלי-קשת, אופוס 67
14.10 לאם ולילד
16.30 „חדש בתקליטיה"
17.05 „מוסיקה קלאסית בבקשתך" — דבוז'אק: סימפוניה מס' 9 („מן העולם החדש")
18.30 שבועון לספרות
19.05 „הטור השבועי"
21.05 „קונצרט לליל-שבת" (סטראו) — גאסטולדי: מוסיקה לשירה, לנגינה ולריקודים; י. ס. באך: קונצ'רטו בלה-מינור ל-4 צ'מבלי וכלי-קשת; ברוקנר: סימפוניה מס' 7 במי-מג'ור; מוצארט: רונדו קונצרטי בסי-במול מג'ור לכינור ולתזמורת, ק. 269
23.25 „סיפורדירי" — „הלבושים" — מאת ש"י עגנון.
שידורי הגל הקל
16.06 „מי מפחד ממוסיקה קלאסית"
16.30 „אנשים ומנגינות"
17.05 „בידי אמנות"
[illegible]

שבת — 16.3
רשת א'
08.05 „שחרית לשבת" — הנדל: קונצ'רטו גרוסו מס' 11 בלה מג'ור; בוקריני: סימפוניה בדו-מג'ור; מארטיני: חשייה לחליל, אבוב, קלרניתה, קרן, בסון, כינור
09.05 „עולם המדע"
09.35 חידון מוסיקלי
10.05 יומן השבוע
11.05 „המסך עולה" — „הנסיון" — מאת אוה מריה מודריך.
12.05 „אש במים" — תעודה אותנטית [illegible]
13.20 קונצרט צהרי-שבת — מורטון גולד: ספיריטואלס לתזמורת; בורודין: מחולות פולובציים
15.05 „מוסיקה קאמרית" — מוצארט: רביעייה מס' 21 ברה-מג'ור, לכלי-קשת, ק. 575; שנברג: רביעייה מס' 2 לכלי-קשת
18.05 „נגינה בצוותא" (סטראו) [illegible]

יום א' — 17.3
רשת א'
08.05 „קונצרט בוקר" — מוצארט: חמישייה במי-במול מג'ור לקרן ולכלי קשת; בטהובן: 1) אנדנטה פאבורי, 2) רונדו „הכעס על הגרוש שאבד"; מנדלסון: רביעייה מס' 2 בלה-מינור לכלי-קשת; רספיגי: סויטה מס' 1 של אריות ומחולות עתיקים ללאוטה; קרל אורף: „כרמינה בוראנה"
12.35 „קונצרט צהריים" — הינדמית: סימפוניה מס' 3, מסטראולה, סימפוניה בשלשה פרקים; מוצארט: קונצ'רטו מס' 5 לכנור ולתזמורת, ק. 219
14.10 לאם ולילד
15.05 „רדיודע" — מבוא למרע המדינה (ו)
16.05 „חידון מוסיקלי"
16.30 „מוסיקה ויווה" —
[illegible]

יום ב' — 18.3
רשת א'
08.05 „מעדנים מוסיקליים" — באך: קונצ'רטו ברנדנבורגי מס' 2 בפה-מג'ור; דבוז'אק: רביעיית כלי-קשת בלה-במול מג'ור, אופוס 105; מיו: „סקאראמוש", ל-2 פסנתרים
09.05 „צלילי באלט" מאת מלחינים בני המאה ה-20 — דמטרי שוסטקוביץ': „תור הזהב"; אריק סאטי: „הרפתקאותיו של מרקורי"; סידני בשה: „הלילה הוא קוסם"
10.05 „נגינה בצוותא" — בירבר: סונטה מיסטרית לכנור, ארגן וצ'לו; מוצארט: רביעייה לאבוב ולכלי-קשת; שוברט: סונטינה בלה-מינור לכנור ופסנתר; אייבר: שני אינטרלודים לחליל, כנור ופסנתר
12.35 „קונצרט צהריים" — שירי-דת כושיים
13.25 מיצירות מורטון גולד — „תעדות אמריקנית", סימפונייטה דרום אמריקנית
14.10 לאם ולילד
15.05 „רדיודע" — מבוא למרע המדינה (ר)
16.05 „מינגוה מוסיקלית" —
[illegible]

יום ג' — 19.3
רשת א'
08.05 „קונצרט בוקר" — היידן: שלושה קטעים ל„שעון התליליים"; טלמן: קנטטה לטנוראין, וחליל, צ'לו וקונטינואו; רוסיני: סונטה מס' 1 לכלי-קשת; הוסל: קונצ'רטו לחצוצרה ולתזמורת; שוברט: נוקטורן במי-מג'ור, לפסנתר, כנור וצ'לו, אופוס 148; מוצארט: חמישייה בלה-מג'ור לקלרנית ולכלי-קשת; מאהלר: ארבעה שירים מתוך „קרן הפלא של נער"; אגוסטי: קנטאבילה ופרסטו לחליל ולפסנתר; באריבר: „מדאר", סויטה אופ' 23
12.35 „קונצרט צהריים" — סטרבינסקי: שירת הזמיר
13.25 „מוסיקה קמרית" — בטהובן: דואו לקלרנית ולבסון; סאמר פרנק: סונטה בלה-מג'ור לחליל ולפסנתר
15.05 „רדיודע" — מבוא לגיאולוגיה (ר)
16.05 „צלילי-עשרה" —
[illegible]

יום ד' — 20.3
רשת א'
08.05 „אנתולוגיה מוסיקלית" מלחינים לילדים מיצירות באך, דבוז'אק, דביוסי, מוסורגסקי, מרטינו ופרוקופייב
10.05 „צלילים מקמפוס ה-אוניברסיטה העברית בירושלים" רביעיית כלי-הקשת „אמאטי" (אורחים מהולנד); היידן: רביעייה בסול-מג'ור, אופוס 76 מס' 1; סן-סנס: רביעייה בסול-מג'ור, אופוס 153
12.35 „קונצרט צהריים" — שאבריה: „אספניה"; ביזה: „הנערה מארל", סויטה מס' 1; דבוז'אק: קונצ'רטו בלה-מינור לכנור ולתזמורת; וינברגר: פולקה מתוך „שוואנדה"
14.10 לאם ולילד
15.05 „רדיודע" — מבוא לגיאולוגיה (ר)
16.05 סליכם מנולסון — דיוקנו של יוצר
17.05 „צלילי ג'ז"
17.30 „גלי-קל" — מבוין לצעירי מוסיקה
20.45 פרקי הזנות
21.30 „שלום ומלחמה" — בעריכת יוסף טרגין
22.05 „נגינה בצוותא" [illegible]

יום ה' — 21.3
רשת א'
08.05 „מיגוון אמנים"
09.05 „גינודים" — סאר: התחזה „סארגינגו"; ארדיטי: „הנשיקה"; סטראבינסקי: פולקת הקרקס; דה-פריה: „אוה מריה"; וובר: פולונז בריאנס; יהודה כהן: בלדה של טרומפלדור; וולטון: אימפרוביזציה על אמפרומפטי של בנג'מין בריטן
10.05 „מעדון המוסיקה של רשות השידור"
12.35 „קונצרט צהריים" — מוצארט: פתיחה „מגול החזארים"; רספיגי: „הצפורים"; צ'ייקובסקי: „מוצרטיאנה", סויטה מס' 4; אלונר: „סולמאן ואבסטרס", פתיחה
14.10 לאם ולילד
15.05 „רדיודע" — מבוא להיסטוריה צבאית (ג')
15.30 ספרות לבתי"ס תיכוניים
16.05 התזמורת הסימפונית ירושלים — רשות השידור — הסולן: מרים חסון (כנר-אורח מצרפת); היידן: סימפוניה מס' 101 ברה-מג'ור, אופוס 95 („השעון"); ראבל: ציגאן לכנור ולתזמורת; סן-סנס: מבוא ורונדו קפריצ'יוזו לכנור ולתזמורת; ברנשטיין: מחולות סימפוניים מתוך „סיפור הפרברים"
20.05 השבוע בכנסת
20.30 „תזמורות כלי-נשיפה"
21.05 „צלילים רוחניים" [illegible]